

Tekijänoikeussuojan edellytykset Euroopan unionissa ja Suomessa

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Maisteritutkielma
Tessa Tähtinen
Eurooppaoikeus
Kevät 2025

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta**Työn nimi:** Tekijänoikeussuojan edellytykset Euroopan unionissa ja Suomessa**Tekijä:** Tessa Tähtinen**Oppiaine:** Eurooppaoikeus**Työn laji:** Maisteritutkielma**Sivumäärä:** XIV + 66 s.**Vuosi:** 2025**Tiivistelmä:**

Tutkielman tarkoitus on selvittää, vastaavatko kansalliset tekijänoikeussuojan saamiselle asetetut edellytykset Euroopan unionin vaatimuksia. Mikäli kansalliset edellytykset poikkeavat EU-oikeuden mukaisista vaatimuksista, on kansallista oikeuskäytäntöä tai sääntelyä tarpeen muuttaa EU-oikeuden kanssa yhteensopivaksi. Unionin oikeuden ja kansallisen oikeuden nykyistä tilaa selvitetään lainopin menetelmin, minkä jälkeen saatuja tuloksia verrataan toisiinsa ja selvitetään syitä havaittujen erojen ja yhtäläisyyksien taustalla.

Tekijänoikeussuojan edellytykset on Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännössä harmonisoitu: jotta teos saa tekijänoikeussuojaa, on sen oltava omaperäinen siinä merkityksessä, että se on tekijänsä henkinen luomus. Kansallisesti sovelletut tekijänoikeussuojan edellytykset vastaavat suureksi osaa Euroopan unionin oikeudessa tekijänoikeussuojalle asetettuja vaatimuksia. Suomalaisen tekijänoikeussuoja-arvioinnin erityispiirteinä voidaan kuitenkin pitää vaatimusta teoksen itsenäisyydestä, teoskynnyksen ylittymisestä sekä kaksoisluomukset kieltävästä tulkinnasta. Kansallisen oikeuden erityispiirteet juontavat juurensa sen persoonaa painottavaan, saksalaisen ja pohjoismaisen tekijänoikeuskulttuurin vaikutuksen alaisena syntyneeseen tekijänoikeusperinteeseen sekä Bernin yleissopimuksen kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta tulkintoihin. Suomessa markkinaoikeus on viimeaikaisessa ratkaisukäytännössään huomionnut unionin oikeuden edellytykset kansallisten edellytysten rinnalla tekijänoikeussuoja-arvioinnissaan.

Avainsanat: Tekijänoikeus, teos, teoskynnys, teostaso, omaperäisyys

SISÄLLYS

LÄHTEET	V
LYHENTEET.....	XIV
1 JOHDANTO.....	1
1.1 Aihe ja kysymyksenasettelu.....	1
1.2 Tutkimuksen tausta ja aiheen rajaus	1
1.3 Tutkimuksen metodi	2
1.4 Normilähteiden rajaus.....	4
1.5 Tutkimuksen rakenne.....	5
2 TEKIJÄNOIKEUSSUOJAN KANSAINVÄLINEN PERUSTA	6
2.1 Kansallisista tekijänoikeuslaeista monenvälisiin tekijänoikeussopimuksiin	6
2.2 Kansainvälisten sopimusten suhde Euroopan unioniin ja Suomeen.....	9
3 TEKIJÄNOIKEUSSUOJAN EDELLYTYKSET EUROOPAN UNIONISSA	10
3.1 Tekijänoikeussuojan EU-oikeudellinen viitekehys.....	10
3.2 Tekijänoikeussuojan edellytykset unionin direktiiveissä.....	11
3.2.1 Omaperäiset tietokoneohjelmat, valokuvat ja tietokannat.....	11
3.2.2 Omaperäisyys digitaalisen ajan direktiiveissä.....	13
3.3 Tekijänoikeussuojan edellytykset unionin oikeuskäytännössä	15
3.3.1 Infopaq-ratkaisu omaperäisyysvaatimuksen harmonisoijana.....	15
3.3.2 Tulkinnan vakiintuminen unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännössä	18
3.3.3 Unionin tuomioistuimessa vireillä olevat tapaukset.....	23
4 TEKIJÄNOIKEUSSUOJAN EDELLYTYKSET SUOMESSA	27
4.1 Tekijänoikeussuojan historiaa Suomessa.....	27
4.2 Tekijänoikeussuojan edellytykset lainsäädännössä ja sen valmisteluasiakirjoissa.....	28
4.2.1 Yhteispohjoismainen tekijänoikeuslaki ja lakiehdotukset.....	28
4.2.2 Tekijänoikeussuojan kohdetta tarkentaneet hallituksen esitykset	33
4.2.3 Tekijänoikeusdirektiivien implementointi kansalliseen lainsäädäntöön	36
4.3 Tekijänoikeussuojan edellytykset oikeuskäytännössä	38
4.3.1 Korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntö	38

4.3.2	Markkinaoikeuden ratkaisukäytäntö.....	46
4.3.3	Tekijänoikeusneuvoston uusi linjanveto	50
5	VERTIKAALISTA OIKEUSVERTAILUA.....	53
5.1	Eroja ja yhtäläisyyksiä tekijänoikeussuojan vaatimuksissa	53
5.2	Syitä erojen ja yhtäläisyyksien taustalla	57
5.2.1	Mannereurooppalainen ja angloamerikkalainen tekijänoikeusperinne	57
5.2.2	Pohjoismaisen tekijänoikeusperineen mukainen teoskynnys	60
5.2.3	Persoonaa painottava romanttinen tekijäkäsitys.....	61
5.2.4	Bernin yleissopimuksen yhtenevät ja erilaiset tulkinnat	62
5.3	EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden välinen suhde	63
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	65

LÄHTEET

KIRJALLISUUS JA ARTIKKELIT

Alén-Savikko, Anette – Ballardini, Rosa – Pihlajarinne, Taina, Tekoälyn tuotokset ja omaperäisyysvaatimus – kohti koneorientoitunutta tekijänoikeutta? *Lakimies* 7–8/2018.

Anderson, David, References to the European Court. First edition. Sweet & Maxwell 1995.

Bengtsson, Henrik, EU harmonization of the copyright criterion. World Service Group 2012.

Foster, Nigel G, EU law directions. Oxford University Press 2008.

Dreier, Thomas, Data Base Directive, teoksessa Dreier, Thomas - Hugenholtz, P. Bernt (toim.), Concise European Copyright Law. Second Edition. Kluwer Law International 2016.

Haarmann, Pirkko-Liisa – Mansala, Marja-Leena, Immateriaalioikeuden perusteet. 2. uudistettu painos. Talentum 2012.

Haarmann, Pirkko-Liisa, Immateriaalioikeus. Talentum 2014.

Haarmann, Pirkko-Liisa, Tekijänoikeus ja lähioikeudet. Lakimiesliiton kustannus 1999.

Haarmann, Pirkko-Liisa, Tekijänoikeus ja lähioikeudet. 3. uudistettu painos. Talentum 2005.

Handig, Christian, The copyright Term” Work” – European Harmonisation at an Unknown Level. IIC 2009.

Harenko, Kristiina – Kivistö, Martti – Niiranen, Valtteri – Tarkela, Pekka, Tekijänoikeus. 3. uudistettu painos. Alma Talent 2024.

Hirvonen, Ari, Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Ari Hirvonen 2011.

Hoikka, Mikko, TN 2024:3 - Hiekkapaperia vai sorkkarautaa teoskynnykselle? *Lakimies* 5/2024.

Hugenholtz, P. Bernt, Bern Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, teoksessa Dreier, Thomas - Hugenholtz, P. Bernt (toim.), Concise European Copyright Law. Second Edition. Kluwer Law International 2016.

Husa, Jaakko, Johdatus oikeusvertailuun: Oikeusvertailun perusteet erityisesti julkisoikeutta silmällä pitäen. Lakimiesliiton kustannus 1998.

Husa, Jaakko, Tuomioistuinratkaisut oikeuslähteenä – oikeuslähteoppi ja oikeusyhteisön kulttuurinen identiteetti. Lakimies 118 (2020) : 7–8.

Härkönen, Heidi, Onko teoskynnyksellä tulevaisuutta? IPR Info 2/2024.

Härkönen, Heidi, Tekijänoikeus ja käyttötaide: EU-tuomioistuimen C-683/17 *Cofemel* -ratkaisun vaikutukset suomalaiseen tekijänoikeustraditioon. Defensor Legis 1/2020.

Jääskeläinen, N, Europeanisation of national law: A Legal-Theoretical analysis. European Law Review 2015, 40 (5).

Kivistö, Martti, Tekijänoikeus omaisuutena: tutkimus suomalaisen tekijänoikeuden yleisistä opeista. Suomalainen lakimiesyhdistys 2016.

Koktvedgaard, Mogens, Europæisk begrebs-justering på ophavsrettens område. Teoksessa Gorton, Lars et al. (red.): Festskrift till Gunnar Karnell, s. 341–348. Gotab AB 1999.

Kopp, Lisa, The Evolvment of a European Concept of the Protected Work of Authorship. Nordisk Immaterialt Rättskydd 3/2012.

Kummer, Max, Das urheberrechtlich schützbare Werk. Staempfli 1968.

Lavik, Erlend, Romantic authorship in copyright law and the uses of aesthetics, s. 45–93 teoksessa Mireille van Eechoud (ed), The Work of Authorship. Amsterdam University Press 2014.

Ljungman, Seve, Något om verkshöjd, Nordisk Gjenklang; Festskrift till Carl Jacob Arnholm, 1969.

Locke, John, Second Treatise of Government. 1689.

Mylly, Ulla-Maija, Tekijänoikeuden omaperäisyyden harmonisointi Euroopan unionissa. Lakimies 6/2016.

Määttä, Kalle, Oikeuslähdeoppi lakien tulkinnassa: IV Kansallinen oikeuskäytäntö oikeuslähteenä, Edilexin asiantuntija-artikkeli 2024.

Norrdgård, Marcus – Sund-Norrdgård, Petra – Kasi, Miia-Mari, Tekijänoikeudellinen oikeuskäytäntö v. 2010–2018, osa I. Defensor Legis N:o 3/2019.

Olsson, Henry, Copyright: Svensk och internationell upphovsrätt. Tionde upplagan. Norstedts Juridik AB 2018.

Peifer, Karl-Nikolaus, "Individualität" or originality? Core concepts in German copyright law. International Review of Intellectual Property and Competition Law 2014.

Penttinen, Sirja-Leena – Talus, Kim, Avaimet EU-oikeuteen. Edita Publishing Oy ja tekijät 2017.

Rahmatian, Andreas, Copyright and Creativity: The Making of Property Rights in Creative Works. Edward Elgar Publishing 2011.

Rahmatian, Andreas, Originality in UK Copyright Law: The Old "Skill and Labour" Doctrine Under Pressure. IIC 2013.

Raitio, Juha – Tuominen, Tomi, Euroopan Unionin Oikeus. 2., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2020.

Rosati, Eleonora, Copyright and the Court of Justice of the European Union. 2nd edition. Oxford University Press 2023.

Rosati, Eleonora, Originality in EU copyright: full harmonization through case law. Edward Elgar Publishing 2013.

Rosati, Eleonora, Why originality in copyright is not and should not be a meaningless requirement, Journal of Intellectual Property Law & Practice, Volume 13, Issue 8, August 2018.

Shmidt, Suzanne K, The European Court of Justice and the Policy Process: The Shadow of Case Law. 1st edition. Oxford Press 2018.

Thesleff, Alexander, Teoskynnyksen ylittyminen vai teoksena pitäminen? IPRinfo 3/2024.

van Eechoud, Mireille, Along the Road to Uniformity – Diverse Readings of the Court of Justice Judgments on Copyright Work. JIPITEC 3 (1) 2012.

Waisman, Agustin, Revisiting originality. E.I.P.R. 2009.

VIRALLISJULKAISUT

Hallituksen esitykset ja komiteamietinnöt

Komiteamietintö KM 5/1953

Komiteamietintö KM 13/1954

Hallituksen esitys HE 23/1960

Komiteamietintö KM 1987:8

Hallituksen esitys HE 161/1990

Hallituksen esitys HE 211/1992

Hallituksen esitys HE 287/1994

Hallituksen esitys HE 8/1995 vp

Hallituksen esitys HE 170/1997 vp

Hallituksen esitys HE 28/2004 vp

Hallituksen esitys HE 181/2014

Hallituksen esitys HE 43/2022 vp

Muut virallisjulkaisut

Euroopan unionin tuomioistuin: Case C-580/23 MIO AB v OHIM, ennakkoratkaisupyyntö Svean hovioikeudesta, vireille 10.11.2023, EUVL C 100/22. Saatavilla: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:C_202300964] (Luettu 10.5.2025).

Euroopan unionin tuomioistuin: Case C-795/23 konektra GmbH and LN v USM U. Schärer Söhne AG, ennakkoratkaisupyyntö Bundesgerichtshofista, vireille 21.12.2023, EUVL C 184/36. Saatavilla: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C_202401844] (Luettu 10.5.2025).

Julkisasiames: Ratkaisuehdotus yhdistetyt asiat C-580/23 ja C-795/23, ECLI:EU:C:2025:330. 2025. Saatavilla: [<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=BD1A2F7321B00FDA4229463177661677?text=&docid=299098&pageIndex=0&doclang=FI&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=27814>] (Luettu 18.5.2025).

Ruotsi: Upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk SOU 1956:25. Stockholm 1956.

Norja: Innstilling til lov om opphavsrett til litterære og kunstneriske verk, avgitt av de ved kongelig resolusjon av 24. februar 1939 oppnevnte delegerte.

Opetus- ja kulttuuriministeriö: Tekijänoikeuslaki muuttuu, 2023. Saatavilla: [<https://okm.fi/-/tekijanoikeuslaki-muuttuu>] (Luettu 3.5.2025).

Tanska: Udkast til lov om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker med tilhørende anmærkninger og Bernerkonventionen af 1948, udarbejdet af den af Undervisningsministeriet i 1939 nedsatte kommission i samarbejde med tilsvarende finske, norske og svenske kommissioner.

WIPO: Guide de la Convention de Berne pour la protection des œuvres littéraires et artistiques (Acte de Paris, 1971), publié par l'Organisation mondiale de la propriété intellectuelle, écrit par Claude Masouyé, 1978.

Euroopan komission ehdotukset ja julkaisut

Euroopan komissio: Commission Staff Working Paper on the review of the EC legal framework in the field of copyright and related rights SEC(2004) 995, 19.7.2004.

Euroopan komissio: Komission kertomus neuvostolle, Euroopan parlamentille ja talous- ja sosiaalikomitealle tietokoneohjelmien suojasta annetun neuvoston direktiivin 91/250/ETY täytäntöönpanosta ja vaikutuksista KOM/2000/0199 lopull, 10.04.2000.

Euroopan komissio: Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle Tekijänoikeuteen pohjautuvan oikeudenmukaisen, tehokkaan ja kilpailukykyisen talouden edistäminen digitaalisilla sisämarkkinoilla COM/2016/0592 final, 14.9.2016.

INTERNET-AINEISTO

Bundesgerichtshof: Federal Court of Justice submits questions to Court of Justice of the European Union concerning concept of “works” as used in copyright law. Saatavilla: [<https://www.bundesgerichtshof.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/EN/2023/2023210.html>] (Luettu 20.5.2025).

Euroopan komissio: The EU copyright legislation. Saatavilla: [<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/copyright-legislation>] (Luettu 3.5.2025).

European Copyright Society: Opinion on the concept of "work" in EU copyright law in the context of the MIO and konektra cases (C-580/23 and C-795/23), Saatavilla: [<https://europeancopyrightsociety.org/opinion-mio-konektra/>] (Luettu 20.5.2025).

Opetus- ja kulttuuriministeriö: Kansainväliset tekijänoikeussopimukset. Saatavilla: [<https://okm.fi/kansainvaliset-sopimukset>] (Luettu 4.4.2025)

WIPO: Contracting Parties to Berne Convention. Saatavilla: [https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/ShowResults?search_what=C&treaty_id=15] (Luettu 25.3.2025)

WIPO: Contracting Parties/Signatories to the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS Agreement). Saatavilla: [<https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/parties/231>] (Luettu 4.4.2025).

WIPO: Contracting Parties/Signatories WIPO Copyright Treaty. Saatavilla: [https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/ShowResults?search_what=C&treaty_id=16] (Luettu 20.5.2025).

OIKEUSKÄYTÄNTÖ

Korkein oikeus

KKO 1975 II 25

KKO 1976 II 48

KKO 1979 II 64

KKO 1988:4

KKO 1988:52

KKO 1988:82

KKO 1989:149

KKO 2003:88

KKO 2005:43

KKO 2008:45

KKO 2023:48

Markkinaoikeus

MAO 92/06

MAO 407/17

MAO 772/17

MAO 302/18

MAO 25/20

MAO H202/2021

MAO 61/2023

MAO 283/2023

Tekijänoikeusneuvosto

TN 2024:3

TN 2024:4

TN 2024:6

TN 2024:7

TN 2024:8

TN 2025:1

TN 2025:3

Euroopan unionin tuomioistuin

C-5/08, Infopaq International A/S v Danske Dagblades Forening

C-393/09, BSA v Ministry of Culture of the Czech Republic

XIII

C-403/08 ja C-429/08, Football Association Premier League Ltd v QC Leisure

C-145/10, Painer v Standard Verlags GmbH

C-604/10, Football Dataco Ltd v Yahoo! UK Ltd

C-406/10, SAS Institute Inc. v World Programming Ltd

C-310/17, Levola Hengelo BV v Smilde Foods BV

C-683/17, Cofemel – Sociedade de Vestuário SA v G-Star Raw CV

C-469/17, Funke Medien NRW GmbH v Bundesrepublik Deutschland

C-833/18, Brompton Bicycle Ltd v Chedech/Get2Get

Ulkomaiset tuomioistuimet

Svea hovrätt, Patent- och marknadsöverdomstolen, mål nr PMT 13496-22.

NJA 2015 s. 1097

LYHENTEET

ECS	European Copyright Society
EU	Euroopan unioni
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
HE	Hallituksen esitys
KKO	Korkein oikeus
KM	Komiteamietintö
SEUT	Euroopan unionin toiminnasta tehty sopimus
TN	Tekijänoikeusneuvosto
TRIPS	Sopimus teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista
WIPO	Maailman henkisen omaisuuden järjestö
WTC	WIPO:n tekijänoikeussopimus
WTO	Maailman kauppajärjestö

1 JOHDANTO

1.1 Aihe ja kysymyksenasettelu

Tutkimuksen aiheena on tekijänoikeussuojan edellytykset Euroopan unionissa ja Suomessa. Tutkimuksessa selvitetään eroja ja yhtäläisyyksiä Euroopan unionin ja Suomen tekijänoikeussuojan vaatimusten välillä sekä syitä näiden erojen ja yhtäläisyyksien taustalla. Tekijänoikeuden ala on EU-tasolla harmonisoitu, ja siten Suomen tulisi omassa lainsäädännössään ja ratkaisukäytännössään seurata EU:n tekijänoikeussuojalle asettamia vaatimuksia.

Tutkimuskysymys on, vastaavatko Suomen kansalliset tekijänoikeussuojan edellytykset Euroopan unionin oikeudessa asetettuja vaatimuksia. Jotta tutkimuksen tutkimuskysymykseen voidaan vastata, tulee ensin käsitellä seuraavia apukysymyksiä:

1. Mitä edellytyksiä tekijänoikeudelliselle suojalle on Euroopan unionin tasolla asetettu?
2. Mitä edellytyksiä tekijänoikeudelliselle suojalle on Suomessa asetettu?

Apukysymyksiin saatujen vastausten perusteella muodostetaan vastaus tutkimuksen pääkysymykseen, jonka avulla puolestaan selvitetään, missä määrin Suomi noudattaa EU:n tekijänoikeussuojan harmonisoituja vaatimuksia ja missä mahdollisia ristiriitaisuuksia tai tulkintaeroja esiintyy. Tutkimuksessa myös pohditaan tällaisten mahdollisten ristiriitaisuuksien syitä.

1.2 Tutkimuksen tausta ja aiheen rajaus

Tekijänoikeusneuvosto on tämän tutkimuksen kirjoitushetkestä katsottaessa viime vuonna 2024 muuttanut tapaansa perustella sitä, saako teos tekijänoikeudellista suojaa. Neuvosto toteaa tällä linjanmuutoksellaan yhdenmukaistaneensa arviointikäytäntönsä EU-oikeuden ja kansainvälisten sopimusvelvoitteiden kanssa.¹ Tällainen muutos herättää kysymyksen siitä, onko Suomessa sovellettava kansallinen oikeus aidosti yhdenmukainen EU-oikeuden kanssa. Onko kyse ollut vain perustelujen uudistamisesta, vai paljastuuko taustalta myös aineellisia eroja tekijänoikeussuojan edellytyksissä? Toisin sanoen, annetaanko Suomessa tekijänoikeussuojaa kohteille, jotka eivät täyttäisi EU-oikeuden mukaisia suojan saamisen edellytyksiä – tai jäävätkö jotkin kohteet

¹ TN 2024:6, kappale 9.

Suomessa suojatta, vaikka ne EU-oikeuden mukaan olisivatkin suojattavia?

Tekijänoikeus kuuluu Sopimuksen Euroopan unionin toiminnasta (SEUT) 4.2 a. kohdan mukaisesti EU:n jaetun toimivallan alaan, mikä tarkoittaa SEUT:n 2.2 artiklan mukaisesti, että sekä EU että Suomi voivat toimia tekijänoikeuden alalla lainsäätäjinä ja antaa velvoittavia säädöksiä kyseisellä alalla. Suomelle jää vapaus käyttää toimivaltaansa sellaisilta osin, joilta unioni ei ole käyttänyt omaa toimivaltaansa. Sekä tekijänoikeus yleisesti että tekijänoikeudelliselle suojalle asetetut vaatimukset on EU:ssa harmonisoitu.² Tämän vuoksi sen, mitä EU-tasolla määrätään tekijänoikeussuojan edellytyksistä, tulisi päteä myös Suomessa. Tästä päästäänkin tutkimuksen oikeudelliseen relevanssiin: mikäli kansallisesti sovellettavat tekijänoikeussuojan edellytykset poikkeavat EU-oikeuden mukaisista vaatimuksista, on kansallista oikeuskäytäntöä tai sääntelyä tarpeen muuttaa EU-oikeuden kanssa yhteensopivaksi.

Tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat tekijänoikeudellisen suojan saamisen aineelliset edellytykset, eli ne vaatimukset, jotka teoksen tulee täyttää ollakseen oikeutettu tekijänoikeudelliseen suojaan. Toisin sanoen tutkimus keskittyy kysymykseen siitä, mitkä ovat ne kriteerit, joiden perusteella teoksen katsotaan olevan tekijänoikeudellisesti suojattava.³ Tämä raja-merkitsee sitä, että tutkimuksessa ei käsitellä tekijänoikeuden muita osa-alueita kuten esimerkiksi suojan laajuutta, kesto- ja rajoituksia, taloudellisia tai moraalisia oikeuksia tai oikeuden siirtymistä. Tutkimuksessa käsiteltävistä tekijänoikeudellisen suojan saamisen aineellisista edellytyksistä käytetään tutkimuksessa ilmaisuja ”tekijänoikeudellisen suojan/tekijänoikeussuojan edellytyksen/vaatimukset”. Tutkielmassa ei käytetä tekijänoikeussuojan vaatimuksista puhuttaessa termejä teoskynnys tai teostaso muutoin kuin niistä suomalaisessa kontekstissa puhuttaessa, sillä kyseiset termit eivät ole EU-oikeudellisia.

1.3 Tutkimuksen metodi

Tutkimuksessa hyödynnetään kahta oikeustieteellistä tutkimusmetodia: lainoppia ja oikeusvertailua. Lainopilla tarkoitetaan voimassa olevan oikeuden systematisointia ja tulkintaa, ja sen keinoin pyritään selvittämään oikeuden sisältöä.⁴ Oikeusdogmatiikan avulla voidaan siis

² Tekijänoikeuden alaa on EU:ssa harmonisoitu sisämarkkinoiden toimivuuden vuoksi. European Commission: The EU copyright legislation.

³ Yhtenä tällaisena merkittävänä kriteerinä pidetään lähes kaikissa tekijänoikeusjärjestelmissä niiden taustaperinteistä riippumatta teoksen omaperäisyyttä. Waisman 2009, s. 370–376.

⁴ Husa 1998, s.43.

määrittää, mitkä normit ovat osa voimassa olevaa oikeutta ja miten niitä tulisi tulkita.⁵ Tutkimuksessa lainoppi toimii keskeisenä metodina tarkasteltaessa, minkälainen teos saa tekijänoikeussuojaa EU-oikeudessa, ja minkälainen teos puolestaan kansallisessa oikeudessa: Lainopillista metodia hyödyntäen selvitetään ensin, minkälaisia vaatimuksia EU-oikeus asettaa tekijänoikeussuojan kohteelle *de lege lata*. Tämän jälkeen tulkitaan, minkälaisia vaatimuksia Suomen kansallinen oikeus asettaa tekijänoikeuden kohteelle, niin ikään lainopillista metodia hyödyntäen.

Tutkielman kolmannessa vaiheessa toteutetaan oikeusvertailu EU-oikeuden ja Suomen kansallisen oikeuden välillä. Oikeusvertailulla tarkoitetaan erilaisten oikeusjärjestelmien tarkastelua suhteessa toisiinsa. Oikeusvertaileva tutkimus pyrkii selittämään ja arvioimaan syitä eri oikeusjärjestysten välisten erojen ja yhtäläisyyksien takana. Luonteeltaan oikeusvertailu voi olla joko horisontaalista tai vertikaalista. Horisontaalinen vertailu koskee laadullisesti samalla tasolla olevien oikeusjärjestysten, kuten kahden eri valtion välisten oikeusjärjestysten vertailua, kun taas vertikaalista oikeusvertailua tehdään laadullisesti eri tasoisten oikeusjärjestysten välillä.⁶ Käsillä olevassa tutkimuksessa kyse on edellä esitetyistä vaihtoehdoista jälkimmäisestä: vertailun kohteina ovat toisiinsa vertikaalissa suhteessa olevat Euroopan unionin oikeusjärjestelmä ja EU:n jäsenmaan Suomen kansallinen oikeusjärjestelmä.

Jotta oikeusvertailua voidaan ylipäätään suorittaa, tulee vertailun kohteena olevilla, eri oikeusjärjestelmiin kuuluvilla määrätyillä osilla olla jokin yhteinen piirre tai funktio.⁷ Käsillä olevan tutkimuksen osalta tämä *tetrium comparationis* on funktionaalinen. Oikeusvertailun kohteena olevat oikeudelliset käytännöt palvelevat samaa ongelmanratkaisutehtävää: ne määrittävät, milloin teos saa tekijänoikeudellista suojaa. Oikeusvertailua tutkimusmetodina hyödyntäen tutkimuksessa arvioidaan apukysymyksiin saatujen vastausten pohjalta tekijänoikeussuojan saamisen edellytysten eroja ja yhtäläisyyksiä EU-oikeudessa ja kansallisessa oikeudessa, sekä selitetään syitä näiden takana.

Valittujen metodien yhdistelmä tarjoaa mahdollisuuden suomalaisen oikeuden erityispiirteiden ymmärtämiseen Euroopan unionin kontekstissa. Toisaalta oikeusvertailun suorittaminen eri tasoisten oikeusjärjestysten välillä voi lähtökohtaisesti olla ongelmallista. Tutkimuksessa näet vertaillaan oikeusjärjestyksiä, jotka eivät ole toisiinsa nähden tasavertaisia: EU-oikeus on

⁵ Hirvonen 2011, s.21–22.

⁶ Husa 1998, s.13–14, 66.

⁷ Husa 1998, s.80–81.

kansalliseen oikeuteen nähden etusijalla, joten asetelma on väistämättäkin epäsymmetrinen.⁸ Mielekästä ollakseen on vertailu kyettävä irrottamaan tästä normihierarkiasta ja varottava sekoittamasta unionin oikeuden ja kansallisen oikeuden lähteitä toisiinsa. Ennen vertailun suorittamista oikeusjärjestyksiä tulee tarkastella erikseen omassa institutionaalisessa ja kulttuurisessa kontekstissaan. Tällöin vertailun tarkoitus ei ole osoittaa unionin oikeuden hierarkiaa kansalliseen oikeuteen nähden vaan tutkia, miten eri oikeustasot määrittävät tekijänoikeudellisen suojan edellytyksiä. Pulmalliseksi tilanne saattaa kuitenkin muodostua silloin, kun kansallisen oikeuskäytännön ratkaisuja perustellaan viittauksilla unionin oikeuden oikeuslähteisiin. Jos unionin oikeuslähteet ovat myös kansallisten tuomioiden oikeuslähteitä, voidaanko joutua tilanteeseen, jossa vertaillaankin unionin oikeutta unionin oikeuteen itseensä?

Toisaalta vertailtavien järjestelmien asymmetria on edellytyksenä sille, että tutkimuksessa kyetään tarkastelemaan EU-oikeuden velvoittavien oikeusohjeiden implementoinnin onnistumista kansalliseen lainsäädäntöön ja oikeuskäytäntöön. Verratessa EU-oikeutta kansallisen oikeuden nykytilaan voidaan arvioida, missä määrin Suomessa on seurattu unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöä, ja miltä osin kansallista tulkintatapaa tulisi mahdollisesti kehittää unionin oikeutta vastaavaksi. Hyödyntäen suomalaisia oikeuslähteitä ajalta ennen unionin tekijänoikeudellisen suojan harmonisointia voidaan puolestaan tarkastella sitä muutosprosessia, jonka kansallinen oikeus on käynyt läpi unionin oikeuden kanssa yhteneväiseksi mukautuessaan.

Lopuksi vielä huomautettakoon, että tutkimuksen hyödyllisyyden kannalta haasteelliseksi voi myöhemmin osoittautua se, että unionin oikeustila tekijänoikeudellisen suojan edellytysten osalta on edelleen kehitysvaiheessa. Tilanteessa, jossa oikeustila ei ole vakiintunut, voimassa olevan oikeuden systematisointi ja tulkinta on väistämättä vaikeampaa, ja oikeusdogmaattiset johtopäätökset saattavat jäädä osittain tulkinnanvaraisiksi tai ennakoiviksi.

1.4 Normilähteiden rajaus

Jotta oikeusvertailu voidaan suorittaa loogisesti ilman, että tutkimuksen normipohja hämärtyy, on tutkimuksessa hyödynnetyt normilähteet rajattu tarkasti siten, että tarkasteltaessa tekijänoikeudellisen suojan vaatimuksia Euroopan unionin oikeudessa tutkimuksessa käytetään yksinomaan EU-oikeudellisia normilähteitä. Vastaavasti analysoitaessa tekijänoikeudellisen

⁸ EU-oikeus muodostaa jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmien kanssa rinnakkaisen, mutta itsenäisen oikeudellisen tason. Sen pätevyys ja tulkinta perustuvat unionin omaan oikeuteen, ei kansalliseen lainsäädäntöön. Euroopan unionin tuomioistuimella on yksin toimivalta tulkita EU-oikeutta, mikä korostaa sen ja kansallisen oikeuden välistä epäsymmetristä suhdetta. Jääskeläinen 2015, s. 667 ja 668.

suojan edellytyksiä Suomen kansallisen oikeuden näkökulmasta hyödynnetään ainoastaan kansallisia normilähteitä. Tällöin EU-oikeutta koskevassa osiossa analyysin kohteena ovat unionin tekijänoikeudellisen suojan kohdetta harmonisoineet direktiivit ja oikeuskäytäntö, ja kansallista oikeutta koskevassa osiossa puolestaan kansallinen tekijänoikeuslainsäädäntömme lainvalmisteluaineistoinen, korkeimman oikeuden ja markkinaoikeuden ratkaisut, tekijänoikeusneuvoston lausunnot ja kansallinen oikeuskirjallisuus.

1.5 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus rakentuu kuudesta pääluvusta. Johdantoluvussa on esitelty tutkimuksen aihetta, taustaa ja metodeja sekä rajattu tutkimuksessa hyödynnettäviä normilähteitä. Toisessa luvussa tarkastellaan tekijänoikeudellisen suojan kansainvälistä perustaa ja kansainvälisten sopimusten suhdetta Euroopan unioniin ja Suomeen. Kolmannessa luvussa siirrytään käsittelemään tutkimuksen apukysymyksistä ensimmäistä: luvussa selvitetään EU-oikeudessa asetettuja tekijänoikeussuojan edellytyksiä erityisesti relevanttien direktiivien ja unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön kautta. Neljännessä luvussa puolestaan keskitytään apukysymyksistä seuraavaan, ja selvitetään, mitä Suomessa on asetettu tekijänoikeudellisen suojan edellytyksiksi tarkastelemalla kansallista tekijänoikeuslakia ja sen esitöitä, oikeuskäytäntöä ja kirjallisuutta. Viidennessä luvussa tehdään vertikaalista oikeusvertailua, jossa vertaillaan EU-oikeuden ja Suomen kansallisen oikeuden asettamia tekijänoikeussuojan vaatimuksia ja pohditaan syitä löydettyjen erojen ja yhtäläisyyksien taustalla. Lopuksi luvussa kuusi esitetään tutkimuksen keskeiset johtopäätökset.

2 TEKIJÄNOIKEUSSUOJAN KANSAINVÄLINEN PERUSTA

2.1 Kansallisista tekijänoikeuslaeista monenvälisiin tekijänoikeussopimuksiin

Ennen varsinaiseen tutkimuskysymykseen tai sen apukysymyksiin vastaamista on tekijänoikeutta ja sen saamiselle asetettuja vaatimuksia syytä tarkastella niiden kansainvälisessä kontekstissa. Tämä on tärkeää sen vuoksi, että erilaiset kansainväliset multilateraaliset sopimukset ovat muovanneet ja yhtenäistäneet tekijänoikeussuojan vaatimuksia jo ennen Suomen vuoden 1960 tekijänoikeuslain säätämistä tai EU:n tekijänoikeussuojan vaatimuksia käsitteleviä ennakkopäätöksiä saatikka Suomen valtion tai EU:n olemassaoloa.

Tekijänoikeuden ala on muihin immateriaalioikeuden aloihin verrattuna harmonisoidumpi. Esimerkiksi Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, Bernin yleissopimus), johon melkein kaikki maailman valtiot ovat liittyneet, jättää teollisoikeuksien alan merkittävimpään yleissopimukseen, vuoden 1883 Teollisoikeuden suojelemista koskevaan Pariisin yleissopimukseen (Paris Convention for the Protection of Industrial Property) verrattuna vähemmän liikkumavaraa sopimusvaltioille.⁹ Seuraavaksi esitellään tekijänoikeuden alan kolme kansainvälistä sopimusta, joiden voidaan nähdä vaikuttaneen tekijänoikeudellisen suojan edellytyksiin sekä EU:ssa että Suomessa, ja jotka ovat siten tutkimuskysymykseen vastaamisen kannalta välttämättömiä ymmärtää.

Kansalliset tekijänoikeuslait ovat pääsääntöisesti voimassa ainoastaan siinä valtiossa, jossa kyseiset lait on säädetty. Ilman kansainvälisiä sopimuksia tekijänoikeussuojan laajuus ja riippuu siten kunkin valtion omasta lainsäädännöstä. Jo varsin varhain heräsi kuitenkin tarve valtioiden rajat ylittävälle tekijänoikeudelle. 1800-luvun jälkipuoliskolla solmittiin lukuisia aineellisen vastavuoroisuuden periaatteeseen perustuvia kahdenvälisiä sopimuksia, joissa sopimusvaltiot takasivat ulkomaisille tekijöille saman tekijänoikeudellisen suojan kuin omille kansalaisilleen edellyttäen, että heidän omat kansalaisensa saivat samanlaista suojaa sopimuskumppanivaltiossa.¹⁰

Kahdenvälisten sopimusten epäkäytännöllisyyden vuoksi yhdeksän Euroopan valtiota kokoontui Berniin, Sveitsiin vuonna 1886 ja solmi monenvälisen sopimuksen, joka perustui aineellisen vastavuoroisuuden sijaan muodolliseen vastavuoroisuuteen. Näin sai alkunsa tekijänoikeuden

⁹ Haarmann 2014, s.12.

¹⁰ Dreier 2016, s. 7.

alan pääkonventio Bernin yleissopimus.¹¹ Maailman henkisen omaisuuden järjestön (WIPO) hallinnoimaan konventioon kuuluu tällä hetkellä 181 valtiota.¹² Bernin yleissopimusta on tarkistettu useita kertoja, ja viimeisin päivitys yleissopimukseen tehtiin Pariisissa vuonna 1971.

Bernin yleissopimus rakentuu sen 5 artiklan mukaisesti kansallisen kohtelun ja vähimmäissuojan periaatteiden varaan. Kansallisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan sitä, että minkä tahansa sopimuksen liittyneen jäsenvaltion kansalainen saa toisessa jäsenvaltiossa saman tekijänoikeussuojan kuin maan omat kansalaiset. Muodollisen vastavuoroisuuden periaatteen mukaisesti tekijänoikeussuoja toisessa sopimuksen jäsenvaltiossa perustuu ainoastaan siihen, että molemmat valtiot ovat sopimuksen osapuolia, eikä se vaadi toiselta jäsenvaltiolta samanlaista suojaa takaisin.¹³ Vähimmäissuojan periaatteella puolestaan viitataan vähimmäissuojaan, joka ulkomaisille tekijöille on taattava, vaikka sopimusvaltion oma lainsäädäntö suojelisi maan kansalaisia heikommin. Koska on epätodennäköistä, että valtio tarjoaisi muista maista tuleville henkilöille parempaa suojaa kuin omille kansalaisilleen, johtaa vähimmäissuojan periaate käytännössä siihen, että sopimusvaltioiden tekijänoikeudelliset säädökset vastaavat yleissopimuksen vaatimuksia.¹⁴ Lisäksi Bernin yleissopimus sisältää muotovaatimusten kiellon, mikä tarkoittaa sitä, ettei tekijänoikeuden saamisen edellytykseksi saa asettaa esimerkiksi rekisteröintiä tai muuta muodollista toimenpidettä.¹⁵

Lähes kaikissa tekijänoikeusjärjestelmissä taustaperinteistä riippumatta omaperäisyyttä pidetään alan perustavanlaatuisena käsitteenä ja yhtenä järjestelmän tärkeimmistä elementeistä.¹⁶ Tämä ilmenee myös Bernin yleissopimuksesta. Yleissopimuksen 2 artiklan 1 kohdassa todetaan kirjallisten ja taiteellisten teosten käsittävän ” kaikki kirjallisuuden, tieteen ja taiteen alaan kuuluvat tuotteet, olipa niiden ilmaisutapa ja -muoto mikä tahansa”.¹⁷ Kyseisessä tekijänoikeussuojan kohdetta käsittelevässä artiklassa ei nimenomaisesti mainita omaperäisyyttä yhtenä tällaisista edellytyksistä. Omaperäisyysvaatimus onkin johdettu sopimuksen

¹¹ Dreier 2016, s. 7-8.

¹² WIPO: Contracting Parties to Berne Convention.

¹³ Dreier 2016, s. 7-8.

¹⁴ Dreier 2016, s. 7-8; Haarmann 2014, s.10-11.

¹⁵ Haarmann 2014, s.11-12.

¹⁶ Waisman 2009, s. 370-376.

¹⁷ Tällaisia teoksia ovat Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 1 kohdan mukaan esimerkiksi kirjat, kirjaset ja muut kirjoitukset; esitelmät, puheet, saarnat sekä muut samankaltaiset tuotteet; näyttämöteokset tai näyttämösävellysteokset; tanssi- ja eletaiteelliset teokset, joiden lavastus on määrätty kirjallisesti tai muulla tavalla; sanallisia tai sanattomia sävellysteoksia; elokuvateokset ja elokuvaamiseen verrattavalla tavalla valmistetut teokset; piirustus-, maalaus-, rakennus-, kuvanveisto-, kaiverrus- ja kiviipiirrostaiteen teokset; valokuvat ja valokuvaamiseen verrattavalla tavalla valmistetut teokset; sovelletun taiteen tuotteet; kuvitukset, maantieteelliset kartat; maantieteelliset, topografiset, rakennustaiteelliset tai tieteelliset pohjapiirroukset, luonnokset ja plastilliset teokset.

tulkinnoista.¹⁸ Sopimuksen yleinen sävy nimittäin viittaa siihen, että teosten on tekijänoikeudellista suojaa nauttiakseen oltava tekijänsä henkisiä luomuksia. Tätä ilmaisua käytetään esimerkiksi tietosanakirjoja ja kokoomateoksia koskevassa yleissopimuksen 2 artiklan 5 kohdassa, jossa tällaisten teostyyppien todetaan saavan tekijänoikeussuojaa silloin, kun ne sisältönsä valinnan ja järjestelyn perusteella ovat henkisen luomistyön tuotteita. Suomenkielisessä versiossaan sopimus käyttää artiklan 2 kohdassa 3 ilmaisua ”alkuperäisteos” erotuksena teoksen muunnoksista, kun taas sopimuksen englanninkielisessä kieliversiossa käytetään termiä ”original works” ja ranskankielisessä versiossa termiä ”œuvres originales”. Koska Bernin sopimuksen on yleisesti tulkittu edellyttävän teosten olevan henkisiä luomuksia, edellyttävät monet kansalliset lainsäädännöt, että suojaa saadakseen teoksen tulee olla omaperäinen siinä mielessä, että se ilmentää tekijänsä luovuutta.¹⁹

Vuonna 1995 voimaan tullut Sopimus teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, TRIPS-sopimus) on Maailman kauppajärjestö WTO:n perustamissopimuksen liitesopimus, joka velvoittaa WTO:n jäsenvaltiot noudattamaan Bernin yleissopimuksen aineellisia määräyksiä.²⁰ Sopimukseen on tutkimuksen tekohetkellä toukokuussa 2025 liittynyt 166 valtiota.²¹ Tekijänoikeudellisen suojan kohteen osalta sopimuksen 9.2 artiklassa todetaan seuraavaa: ”Tekijänoikeuden suojan tulee ulottua ilmaisuihin, mutta ei ideoihin, menettelyihin tai matemaattisiin käsitteisiin sellaisenaan.”

WIPO:n tekijänoikeussopimus (WIPO Copyright Treaty, WCT) vuodelta 1996 on puolestaan Bernin yleissopimukseen perustuva erityissopimus, joka koskee teosten ja niiden tekijöiden oikeuksien suojaa digitaalisessa ympäristössä. WCT:n on ratifioinut 118 jäsentä toukokuussa 2025.²² Jokaisen sopimuspuolen – myös sellaisen, joka ei ole sidottu Bernin yleissopimukseen – on tekijänoikeussopimuksen ensimmäisen artiklan mukaan noudatettava vuoden 1971 päivityksen mukaisia Bernin yleissopimuksen aineellisoikeudellisia määräyksiä. WTC:n 2 artiklassa selvennetään tekijänoikeussuojan kohdetta toteamalla suojan koskevan ainoastaan ilmaisumuotoja: ”Suoja ei ulotu ideoihin, menettelytapoihin, toimintamenetelmiin tai matemaattisiin käsitteisiin sellaisenaan.”

¹⁸ Dreier 2016, s. 15; Guide de la Convention de Berne 1978, s. 18–19.

¹⁹ Guide de la Convention de Berne 1978, s. 18–19.

²⁰ Opetus- ja kulttuuriministeriö: Kansainväliset tekijänoikeussopimukset.

²¹ WIPO: Contracting Parties/Signatories to the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights.

²² WIPO: Contracting Parties/Signatories WIPO Copyright Treaty.

2.2 Kansainvälisten sopimusten suhde Euroopan unioniin ja Suomeen

Euroopan unioni ei ole Bernin yleissopimuksen sopimusosapuoli, mutta osa Bernin yleissopimuksen määräyksistä on silti unionia velvoittavia. EU on nimittäin vuonna 2009 liittynyt sittemmin tietoyhteiskuntadirektiivillä täytäntöön pantuun WIPO:n tekijänoikeussopimukseen²³, jonka 1 artiklan 4 kohdassa todetaan, että sopimusosapuolten on noudatettava Bernin yleissopimuksen artikloita 1–21. Siten tekijänoikeudellisen suoja kohdetta koskeva artikla 2, josta tulkinta teoksen omaperäisyysvaatimuksesta on tehty, on EU:n osalta velvoittava. Bernin sopimuksen artikla 2 velvoittaa myös Suomea, sillä Suomi, yhdessä muiden EU-valtioiden kanssa, on Bernin sopimuksen osapuoli. Suomi liittyi Bernin yleissopimukseen vuonna 1928²⁴ ja ratifioi Pariisin sopimuskirjan vuonna 1986.²⁵ WIPO:n tekijänoikeussopimukseen Suomi puolestaan liittyi vuonna 2009 samaan aikaan EU:n ja muiden sen jäsenvaltioiden kanssa.²⁶ Suomi on lisäksi ollut alusta asti vuodesta 1995²⁷ TRIPS-sopimuksen osapuoli, ja siten tätäkin kautta Pariisin sopimuskirjan määräyksiin sidottu.²⁸

Suomessa tekijänoikeutta koskevat kansainväliset sopimukset eivät ole suoraan sovellettavia toisin kuin esimerkiksi monissa Keski-Euroopan monistisissa järjestelmissä, vaan sopimusten määräykset on erikseen saatettava osaksi kansallista lainsäädäntöä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että kansainvälisen sopimuksen velvoitteet saatetaan voimaan yhdenmukaistamalla kansallinen lainsäädäntö kansainvälisten sopimusten kanssa linjassa olevaksi. Kotimaiset tuomioistuimemme eivät siis sovelle yleissopimusten vähimmäissuojaa koskevia artikloja, vaan tekevät ratkaisunsa kansallista lainsäädäntöä soveltaen. Kansainvälisiä sopimustekstejä voidaan kuitenkin hyödyntää oikeudellisina tulkinta-apuvälineinä, erityisesti kun pyritään varmistamaan, että kansallinen sääntely vastaa sopimusvelvoitteita.²⁹

Edellä käsitellyistä kansainvälisistä sopimuksista alkunsa saanutta tekijänoikeudenalan harmonisointia on EU:ssa jatkettu edelleen pidemmälle siitä, mihin kansainvälisillä multilateraalisilla sopimuksilla oli päästy. Seuraavassa luvussa tarkastellaan, miten unionin oikeus on määrittänyt tekijänoikeussuojan edellytyksiä osana tätä harmonisaatiokehitystä.

²³ WIPO: Contracting Parties/Signatories WIPO Copyright Treaty.

²⁴ WIPO: Contracting Parties to Berne Convention.

²⁵ Opetus- ja kulttuuriministeriö: Kansainväliset tekijänoikeussopimukset.

²⁶ Opetus- ja kulttuuriministeriö: Kansainväliset tekijänoikeussopimukset.

²⁷ WIPO: Contracting Parties/Signatories to the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights.

²⁸ Dreier 2016, s. 9.

²⁹ Haarmann 2014, s. 9.

3 TEKIJÄNOIKEUSSUOJAN EDELLYTYKSET EUROOPAN UNIONISSA

3.1 Tekijänoikeussuojan EU-oikeudellinen viitekehys

EU:ssa tekijänoikeussuojan lainsäädännöllinen järjestäminen perustuu laajaan sääntelykehukseen, jolla yhdenmukaistetaan tekijöiden, esittäjien, tuottajien ja lähetystoiminnan harjoittajien oikeuksia unionin alueella. Tämä järjestelmä koostuu yhteensä 13 direktiivistä ja kahdesta asetuksesta. Keskeisiä säädöksiä tekijänoikeussuojan edellytysten kannalta ovat tietokoneohjelmadirektiivi³⁰, tietokantadirektiivi³¹, suoja-aikadirektiivi³², tietoyhteiskuntadirektiivi³³ sekä DSM-tekijänoikeusdirektiivi³⁴. Koska kaikki nämä direktiivit perustuvat sisämarkkinoiden yhdenmukaistamista koskevaan toimivaltaan – nykyisin SEUT:n 118 artiklaan – ne koskevat ainoastaan tekijänoikeuslain taloudellista ulottuvuutta.³⁵ Direktiivien ohella on säädetty asetuksia, jotka koskevat verkkosisältöjen rajat ylittävää siirrettävyyttä ja Marrakeshin sopimuksen julkaistujen teosten saatavuuden helpottamisesta sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi (Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons Who Are Blind, Visually Impaired or Otherwise Print Disabled) täytäntöönpanoa EU:ssa. Harmonisointitoimien keskeisenä päämääränä on varmistaa, että tekijänoikeudella suojatut tuotteet ja palvelut voivat liikkua vapaasti unionin sisämarkkina-alueella.³⁶

Euroopan unionin tuomioistuin (EUT) on ennakkoratkaisumenettelynsä kautta ollut keskeinen toimija EU:n tekijänoikeusjärjestelmän kehittämisessä,³⁷ mikä perustuu unionin harjoittamaan tuomioistuinaktiivismiin: EUT ei ole ainoastaan soveltanut EU-oikeutta, vaan mutta myös luonut sitä.³⁸ Tekijänoikeussuojan saamisen edellytykset on Euroopan unionissa pitkälti harmonisoitu

³⁰ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/24/EY, annettu 23 päivänä huhtikuuta 2009, tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta (Kodifioitu toisinto), EUVL L 111/16, 5.5.2009 (tietokoneohjelmadirektiivi).

³¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 96/9/EY, annettu 11 päivänä maaliskuuta 1996, tietokantojen oikeudellisesta suojasta, EYVL L 77, 27.3.1996 (tietokantadirektiivi).

³² Neuvoston direktiivi 93/98/ETY, annettu 29 päivänä lokakuuta 1993, tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajan yhdenmukaistamisesta, EYVL L 290, 24.11.1993 (suoja-aikadirektiivi).

³³ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/29/EY, annettu 22 päivänä toukokuuta 2001, tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa EYVL L 167, 22.6.2001 (tietoyhteiskuntadirektiivi).

³⁴ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/790, annettu 17 päivänä huhtikuuta 2019, tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla ja direktiivien 96/9/EY ja 2001/29/EY muuttamisesta, L 130/92, 17.5.2019 (DSM-tekijänoikeusdirektiivi).

³⁵ Handig 2009, s. 665.

³⁶ European Commission: The EU copyright legislation.

³⁷ Rosati 2023, s. 27.

³⁸ Penttinen – Talus 2017, s.35.

juuri EUT:n ratkaisukäytännössä. Tämä harmonisointiprosessi, joka sai alkunsa tietokoneohjelmadirektiivi, tietokantadirektiivi ja suoja-aikadirektiivin säätämisestä, huipentui heinäkuussa 2009 unionin tuomioistuimen *Infopaq*-ratkaisuun (C-5/08),³⁹ jossa tekijänoikeussuojaa todettiin annettavan teokselle, ”joka on omaperäinen siinä mielessä, että se on tekijänsä henkinen luomus”⁴⁰. Tätä tekijänoikeussuojan vaatimusta on sittemmin täydennetty ja tarkennettu useissa EUT:n ratkaisuisissa,⁴¹ eikä tuomioistuin vieläkään tutkimuksen tekohetkenä toukokuussa 2025 ole harmonisointiprojektinsa kanssa valmis: unionin tuomioistuimessa on paraikaa vireillä kaksi tekijänoikeussuojan vaatimuksia käyttötaiteen osalta koskevaa asiaa.⁴²

Tässä pääluvussa tarkastellaan unionin oikeuden omaperäisyysvaatimuksen syntyä ja sisältöä relevanttien direktiivien ja unionin oikeuskäytännön kautta: Ensin tarkastelun kohteina ovat tietokoneohjelmadirektiivi, tietokantadirektiivi, suoja-aikadirektiivi, tietoyhteiskuntadirektiivi sekä DSM-tekijänoikeusdirektiivi, minkä jälkeen perehdytään unionin tuomioistuimen ratkaisukäytäntöön. Tarkastelussa myös pohditaan EUT:n tulevaa suuntaa tuomioistuimessa vireillä olevien asioiden kautta.

3.2 Tekijänoikeussuojan edellytykset unionin direktiiveissä

3.2.1 Omaperäiset tietokoneohjelmat, valokuvat ja tietokannat

Ennen unionin tuomioistuimen omaperäisyysvaatimusta yhtenäistävien ennakkoratkaisujen antamista omaperäisyyteen oli tekijänoikeudellisen suojan vaatimuksena EU:ssa viitattu tietokoneohjelmadirektiivin 1 artiklan 3 kohdassa, suoja-aikadirektiivin 6 artiklassa sekä tietokantadirektiivin 3 artiklan 1 kohdassa. Yhteisön lainsäätävä katsoi sisämarkkinoiden toiminnan kannalta tarpeelliseksi harmonisoida direktiiveillä tietyiltä teoskategorioilta edellytettävän omaperäisyyden tason niiden erityispiirteiden tai teknisen luonteen vuoksi.⁴³ Jokainen näistä kolmesta direktiivistä määrittelee selkeästi suojatun kohteen:

³⁹ C-5/08 *Infopaq International A/S* vastaan *Danske Dagblades Forening* ECLI:EU:C:2009:465; C-393/09.

⁴⁰ C-5/08 *Infopaq*, kappale 37.

⁴¹ Ks. C-393/09 *Bezpečnostní softwarová asociace – Svaz softwarové ochrany v Ministerstvo kultury*, ECLI:EU:C:2010:816; *Yhdistetyt asiat C-403/08 ja C-429/08 Football Association Premier League Ltd and Others v QC Leisure and Others*, ECLI:EU:C:2011:631; C-145/10 *Eva-Maria Painer v Standard VerlagsGmbH and Others*, ECLI:EU:C:2011:798; C-604/10 *Football Dataco Ltd and Others v Yahoo! UK Ltd and Others*, ECLI:EU:C:2012:115; C-406/10 *SAS Institute Inc. v World Programming Ltd*, ECLI:EU:C:2012:259; C-310/17 *Levola Hengelo BV v Smilde Foods BV*, ECLI:EU:C:2018:899; C-469/17 *Funke Medien NRW GmbH v Bundesrepublik Deutschland*, ECLI:EU:C:2019:623; C-683/17 *Cofemel – Sociedade de Vestuário SA v G-Star Raw CV*, ECLI:EU:C:2019:721; C-833/18 *SI, Brompton Bicycle Ltd v Chedech/Get2Get*, ECLI:EU:C:2020:461.

⁴² Vireillä ovat yhdistetyt asiat C-580/23 *Mio* ja C-795/23 *konektra*, ECLI:EU:C:2025:330.

⁴³ Commission Staff Working Paper on the review of the EC legal framework in the field of copyright and related rights 2004, s. 13.

tietokoneohjelmadirektiivi tuo suojaa tietokoneohjelmille, suoja-aikadirektiivi valokuville ja tietokantadirektiivi tietokannoille.

Tietokoneohjelmadirektiivin 1 artiklan 3 kohdassa todetaan tietokoneohjelmaa suojattavan, ”jos se on omaperäinen siinä merkityksessä, että se on tekijänsä henkinen luomus”. Lainkohdan mukaan arvioinnissa ei saa hyödyntää muita perusteita, joihin direktiivin johdanto-osan mukaan lukeutuvat ohjelman laatu ja esteettistä arvoa koskevat seikat.⁴⁴ Tietokoneohjelmien osalta omaperäisyyskriteerin harmonisoinnin tavoitteena oli luoda yhtenäinen sääntelykehys, joka tukisi eurooppalaisten ohjelmistomarkkinoiden toimintaa ja poistaisi sisämarkkinoiden esteitä.⁴⁵ Saksan ja Englannin vaatimustasoiltaan hyvin erilaiset omaperäisyyskriteerit katsottiin ongelmallisiksi sisämarkkinoiden toimivuuden kannalta: Saksassa tietokoneohjelman tuli ylittää keskiverto-ohjelmoijan ratkaisut, kun taas Englannissa riitti matalamman kriteerin täytyminen.⁴⁶ Tietokoneohjelmadirektiivin seurantaraportin mukaan direktiivin tarkoituksena oli omaperäisyysvaatimuksen harmonisoiminen laskemalla vaatimusta kahdessatoista jäsenmaassa ja nostamalla sitä kolmessa jäsenmaassa.⁴⁷

Valokuvien osalta harmonisointi toteutettiin suoja-aikadirektiivin kautta.⁴⁸ Direktiivin valokuvan suoja koskevan 6 artiklan mukaan ”valokuvia, joita tekijänsä luovan henkisen työn tuloksina on pidettävä omaperäisinä, suojataan 1 artiklan mukaisesti. Mitään muuta perustetta ei sovelleta määrittäessä, voidaanko niitä suojata.” Suoja-aikadirektiivin johdanto-osassa viitataan Bernin yleissopimuksen valokuvalliseen teokseen ja todetaan sellaista pidettävän omaperäisenä silloin, kun se on tekijänsä yksilöllisyyttä kuvastava luovan henkisen työn tulos, muita perusteita huomioon ottamatta. Tällaisina muina perusteina johdanto-osa tarkoittaa tarkoitettavan esimerkiksi valokuvallisen teoksen arvoa tai tarkoitusta.⁴⁹

Tietokantadirektiivin 3(1) artiklan mukaan tekijänoikeussuojaa saavat tietokannat, jotka ”aineiston valinnan tai järjestämisen perusteella muodostavat tekijän omaperäisen henkisen luomuksen”.

⁴⁴ Tietokoneohjelmadirektiivi 2009/24/EY, johdantokappale 8.

⁴⁵ Tietokoneohjelmadirektiivi 2009/24/EY, johdantokappaleet 3–5.

⁴⁶ Komission kertomus neuvostolle, Euroopan parlamentille ja talous- ja sosiaalikomitealle tietokoneohjelmien suojasta annetun neuvoston direktiivin 91/250/ETY täytäntöönpanosta ja vaikutuksista KOM/2000/0199 lopullinen (Tietokoneohjelmadirektiivin seurantaraportti, 10.4.2000) s. 9–10.

⁴⁷ Tietokoneohjelmadirektiivin seurantaraportti s.6.

⁴⁸ Lähioikeuksien suojan voimassaoloajan laskemista varten tuli säätää koko yhteisössä samat lähtökohdat laskemisen suorittamiselle. Tällaisiin lähtökohtiin katsottiin kuuluvaksi valokuvateoksilta vaadittavan omaperäisyyden tason määrittäminen. Suoja-aikadirektiivi 93/98/ETY, johdantokappale 17.

⁴⁹ Suoja-aikadirektiivi 93/98/ETY, johdantokappale 16.

Vaikkei direktiivissä suoraan käytetäkään sanaa omaperäisyys, on ”tekijän omaperäisen henkisen luomuksen” yleisesti pidetty tarkoittavan teoksen omaperäisyyttä.⁵⁰ Lainkohdan mukaan määritettäessä, saako tietokanta teossuojaa, muita perusteita ei saa soveltaa. Tietokantadirektiivin johdannossa täydennetään oikeusohjetta toteamalla, että tällaisia kiellettyjä muita perusteita ovat etenkin tietokannan laatu tai esteettistä arvoa koskeva seikka.⁵¹ Muiden perusteiden käytön kieltämisen teossuojaa määriteltäessä on pidetty tarkoittavan, että direktiivillä selkeästi tavoitellaan täyttä harmonisointia tietokantoja koskevan tekijänoikeudellisen suojan vaatimusten osalta.⁵² Tietokantojen osalta omaperäisyysvaatimuksen harmonisoinnilla oli samankaltainen tavoite kuin tietokoneohjelmien osalta: Jäsenmaiden väliset erot vaatimustasossa katsottiin vahingollisiksi yhteismarkkinoille, ja huolta oli erityisesti siitä, ettei tietokantoja suojattu tarpeeksi.⁵³

Tietokoneohjelma-, suoja-aika- ja tietokantadirektiiveissä tekijänoikeussuojan saamisen edellytykseksi on asetettu tietokoneohjelmien, valokuvien ja tietokantojen omaperäisyys, jolla puolestaan tarkoitetaan sitä, että tietokoneohjelmat, valokuvat ja tietokannat ovat tekijänsä henkisiä luomuksia tai, toisella tapaa ilmaistuna, henkisen luomistyön tuloksia. Tietokantojen osalta omaperäisyyden arviointiin on annettu muista nyt käsiteltävistä teostyypeistä poiketen tiettyjä tarkentavia lisäkriteereitä: tekijän henkinen luomus muodostuu nimenomaan aineiston valinnan tai järjestämisen perusteella. Jokaisen teostyyppin osalta on erikseen todettu, ettei muita kuin nyt läpi käytyjä kriteerejä tule soveltaa arvioitaessa tekijänoikeussuojan edellytysten täyttymistä. Esimerkkeinä tällaisista kielletyistä perusteista mainitaan teoksen arvo, esteettisyys, tarkoitus ja laatu.

3.2.2 Omaperäisyys digitaalisen ajan direktiiveissä

Vastauksena digitaalitekniikan nopeaan kehitykseen ja siihen liittyviin uusiin tapoihin tuottaa, jakaa ja käyttää teoksia, EU:ssa säädettiin vuonna 2001 tietoyhteiskuntadirektiivi, jonka tavoitteena oli mukauttaa tekijänoikeuslainsäädäntö vastaamaan tietoyhteiskunnan olosuhteita ja varmistaa, että tekijänoikeuden ja lähioikeuksien suoja säilyy tehokkaana myös digitaalisessa ympäristössä sekä edistää sisämarkkinoiden toimivuutta jäsenvaltioiden sääntelyä yhdenmukaistamalla. Samalla sillä toimeenpantiin kaksi kansainvälistä WIPO:n sopimusta: WTC

⁵⁰ Hugenholtz 2016, s. 392.

⁵¹ Tietokantadirektiivi 96/9/EY, johdantokappale 16.

⁵² Hugenholtz 2016, s. 393.

⁵³ Tietokantadirektiivi 96/9/EY, johdantokappaleet 1,2 ja 4.

ja WIPO:n esitys- ja äänitesopimus (WIPO Performances and Phonograms Treaty).⁵⁴ Tietoyhteiskuntadirektiivin ytimessä on keskeisten yksinoikeuksien, kuten kappaleen valmistamisen, yleisölle välittämisen ja levitysoikeuden, yhdenmukaistaminen. Lisäksi direktiivi sääntelee poikkeuksia ja rajoituksia näihin oikeuksiin, erityisesti tilapäisten teknisten kopioiden osalta, sekä edellyttää suojatoimia teknisten käyttörajoitteiden ja oikeuksien hallinnointitietojen kiertämistä vastaan.

Tietoyhteiskuntadirektiivissä viitataan useaan otteeseen ”teoksiin” direktiivissä säädettyjen oikeuksien ja rajoitusten kohteena kuitenkin tätä termiä lainkaan avaamatta. Direktiivin soveltamisalaa koskevassa 1 artiklan 2 a), d) ja e) kohdassa puolestaan säädetään, ettei direktiivi millään tavalla vaikuta voimassa oleviin tietokoneohjelmien oikeudellista suojaa, tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suoja-aikaa tai tietokantojen oikeudellista suojaa koskeviin säädöksiin. Näillä viitataan siis edellä tarkasteluihin tietokoneohjelma-, suoja-aika- ja tietokantadirektiiveihin. Kyseisten direktiivien tulkinta unionin tuomioistuimessa on unionin tuomioistuimen *Infopaq*-ratkaisusta lähtien vaikuttanut tietoyhteiskuntadirektiivin tulkintaan siten, että direktiiveissä esitellyn omaperäisyysvaatimuksen on tulkittu soveltuvan myös tietoyhteiskuntadirektiivin teoskäsitteeseen.⁵⁵ Siten, vaikkei tietoyhteiskuntadirektiivi saakaan sen sanamuodon mukaisesti aiheuttaa muutoksia eikä millään tavoin vaikuttaa tietokantoja, ohjelmistoja ja valokuvia koskeviin direktiiveihin, ovat näitä koskevat direktiivit kuitenkin vaikuttaneet tietoyhteiskuntadirektiiviin.

Digitaalisen ajan tarpeita vastaamaan säädettiin niin ikään DSM-tekijänoikeusdirektiivi vuonna 2019. DSM-tekijänoikeusdirektiivillä pyrittiin nykyaikaistamaan EU:n tekijänoikeusjärjestelmää vastaamaan digitaalisen ja rajat ylittävän sisällön käyttöön liittyviä haasteita ja oikeudellista epävarmuutta. Tavoitteena oli luoda selkeämmät säännöt muun muassa poikkeuksista, lisensoinnista, verkkoalustojen vastuusta ja tekijöiden sopimusasemasta, jotta sisältö olisi laajemmin saatavilla ja markkinat toimisivat oikeudenmukaisesti.⁵⁶ Tekijänoikeudellisen suojan kohteelle asetettujen vaatimusten osalta DSM-tekijänoikeusdirektiivistä voidaan nostaa esille sen artikla 14. Direktiivin tekijänoikeuksista vapaita kuvataiteen teoksia koskevan 14 artiklan mukaan jäsenvaltioiden tulee säätää, ettei sellaiseen kuvataiteen teoksen toisintamisesta syntyvään aineistoon, jonka tekijänoikeussuojan voimassaoloaika on päättynyt, voi kohdistua tekijänoikeutta tai lähioikeuksia. Poikkeuksena tähän ovat tilanteet, joissa ”toisintamisen tuloksena syntyvä aineisto on omaperäinen siinä merkityksessä, että se on tekijänsä henkinen

⁵⁴ Tietoyhteiskuntadirektiivi 2001/29/EY, johdantokappaleet 6, 7 ja 15.

⁵⁵ Rosati 2018, s. 597–598.

⁵⁶ DSM-tekijänoikeusdirektiivi 2019/790, johdantokappale 3.

luomus”. Tällä toteamuksella 14 artikla kodifioi unionin tuomioistuimen teoksen omaperäisyysvaatimusta rakantavan oikeuskäytännön.⁵⁷ Säännöksen tarkoitusperä selitetään johdanto-osan kappaleessa 53: Säännöksen tarkoituksena on ensinnäkin estää oikeuksien perusteeton laajeneminen teoksiin, jotka eivät enää itsenäisesti nauti tekijänoikeuden tai lähioikeuden suojaa. Toiseksi tarkoituksena on välttää erilaiset lähestymistavat EU:n alueella, jottei synny oikeudellista epävarmuutta eikä haitata kuvataiteen julkisen hallinnan piirissä olevien teosten rajat ylittävää levittämistä.⁵⁸

Yhteenvedona voidaan todeta, että vaikka tietoyhteiskuntadirektiivi ei määrittele suojatun teoksen käsitettä, siihen kohdistuva tulkintakäytäntö on sidoksissa tietokanta-, suoja-aika- ja tietokoneohjelmadirektiiveissä esitettyihin vaatimuksiin teoksen omaperäisyydestä. DSM-tekijänoikeusdirektiivillä unionin lainsäätaja puolestaan tunnustaa tarpeen seuraavassa alaluvussa käsitellyn ratkaisukäytännön synnyttämien oppien kodifioimiselle.

3.3 Tekijänoikeussuojan edellytykset unionin oikeuskäytännössä

3.3.1 Infopaq-ratkaisu omaperäisyysvaatimuksen harmonisoijana

Euroopan unionin tuomioistuin on ennakkoratkaisumenettelynsä kautta ollut keskeinen toimija EU:n tekijänoikeusjärjestelmän kehittämisessä. Merkittävin unionin tuomioistuimen tekijänoikeussuojan edellytyksiä käsittelevä ennakkoratkaisu on yhteisöjen tuomioistuimen neljännen jaoston heinäkuun 16 päivänä vuonna 2009 antama ratkaisu asiassa C-5/08 *Infopaq. Rosatin* mukaan tämä EU tuomioistuimen ennakkoratkaisu oli siinä mielessä historiallinen, ettei samankaltaisia äkillisiä ja radikaaleja muutoksia tekijänoikeussuojaan EU:ssa olisi saatu aikaan millään linjauksilla tai lainsäädäntö teitse.⁵⁹

Tanskan korkeimman oikeuden (Højesteret) yhteisöjen tuomioistuimelle asiassa *Infopaq* jättämä ennakkoratkaisupyynnö koski tietoyhteiskuntadirektiivin 2 artiklan a kohdan ja 5 artiklan tulkintaa. Pääasia koski oikeudenkäyntiä Infopaq International A/S:n ja Danske Dagblades Foreningin välillä. Infopaq haki ennakkoratkaisupyynnön tehneeltä tuomioistuimelta muutosta tanskalaisen alioikeuden ratkaisuun pyrkien saamaan vahvistuksen siitä, ettei se tarvitsisi tekijänoikeudenhaltijoiden suostumusta automaattisen prosessin avulla toteutettuun sanomalehtiartikkeleiden kopiointiin.⁶⁰

⁵⁷ Rosati 2023, s. 151.

⁵⁸ DSM-tekijänoikeusdirektiivi 2019/790, johdantokappale 53.

⁵⁹ Rosati 2013, s. 104.

⁶⁰ C-5/08 Infopaq, kappaleet 1 ja 2.

Infopaq harjoitti media-analyysitoimintaa ja tiedotusvälineiden seuranta, joka koostui pääasiassa valittujen tanskalaisista sanomalehdistä ja aikakauslehdistä otettujen artikkeleiden tiivistelmien laatimisesta. Artikkelien valinta perustui asiakkaiden kanssa sovittuihin aihepiireihin ja toteutettiin seuraavanlaisen tiedonkeruuprosessin avulla: Ensin julkaisut tallennettiin sähköiseen tietokantaan, minkä jälkeen ne skannattiin kuvatiedostoiksi, jotka sitten siirrettiin OCR-palvelimelle (Optical Character Recognition, merkkien optinen tunnistaminen). Palvelin muutti kuvatiedoston tekstimuotoon ja alkuperäinen kuvatiedosto poistettiin. Seuraavaksi tekstimuotoinen tiedosto käsiteltiin hakemalla siitä ennalta määriteltyjä hakusanoja. Kun hakusana löytyi, ilmoitettiin siihen liittyvä julkaisu, osasto ja sivunumero sekä prosentti, joka kertoi, kuinka pitkällä tekstissä sana sijaitti. Lisäksi hakusanan paikallistamisen helpottamiseksi tallennettiin viisi sanaa ennen ja viisi sanaa hakusanan jälkeen eli yhteensä yhdentoista sanan katkelma. Prosessin päätyttyä tekstimuotoinen tiedosto poistettiin. Lopuksi jokaisesta sivusta, jolla hakusana esiintyi, tulostettiin dokumentti, joka sisälsi tämän yhdentoista sanan katkelman.⁶¹

Tanskan korkeimman oikeuden mukaan epäselvää asiassa oli, tuliko edellä kuvattuun prosessiin lukeutuvaa skannauksen yhteydessä tapahtuvaa kuvatiedoston luomista ja kuvatiedostojen muuntamista tekstimuotoon pitää tietoyhteiskuntadirektiivin 2 artiklan mukaisena kappaleen valmistamisena, ja soveltuiko mahdolliseen kappaleen valmistamiseen tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan mukainen poikkeus. Oikeus esitti asiassa 13 kysymystä sisältäneen ennakkoratkaisupyynnön.⁶² Tekijänoikeussuojan edellytysten kannalta relevantti on näistä ensimmäinen ja seuraavaksi käsiteltävä kysymys:

”Voidaanko sitä, että hakusanasta sekä sitä edeltävistä viidestä sanasta ja sitä seuraavista viidestä sanasta koostuva päivälehdessä artikkelin tekstiote tallennetaan ja sen jälkeen tulostetaan, pitää direktiivin [2001/29] 2 artiklassa suojattuna kappaleen valmistamisena?”⁶³

Unionin tuomioistuin totesi perusteluissaan, että jotta tekstiotteen tallentamista ja tulostamista voitaisiin pitää tietoyhteiskuntadirektiivin 2 artiklan mukaisena kappaleen valmistamisena, tulisi tekstiotteen olla tekijänoikeussuojaa nauttiva teos. Teoksen käsitteelle tuomioistuin hakee merkityssisältöä kansainvälisestä oikeudesta ja muista direktiiveistä. Tuomioistuin viittaa Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 5 ja 8 kohtiin, joista ilmenee, että tiettyjen aineistojen suojaaminen kirjallisina tai taiteellisina teoksina edellyttää, että ne ovat henkisen luomistyön tuotteita. Lisäksi

⁶¹ C-5/08 Infopaq, kappaleet 13–21.

⁶² C-5/08 Infopaq, kappaleet 25 ja 26.

⁶³ C-5/08 Infopaq, kappale 26.

tuomioistuin viittaa tietokanta-, suoja-aika- ja tietokoneohjelmadirektiivien tietokannoille, valokuville ja tietokoneohjelmille asettamiin suojaedellytyksiin: näiden teostyyppien on suojaa saadakseen oltava omaperäisiä siinä merkityksessä, että ne ovat tekijänsä henkisiä luomuksia. Tuomioistuimen mukaan tietoyhteiskuntadirektiivi, jonka soveltamisesta nyt on kyse, perustuu samoille periaatteille kuin sitä edeltäneet tekijänoikeuksia ja lähioikeuksia käsitelleet direktiivit, ja siten nyt myös tietoyhteiskuntadirektiiviä tulkittaessa on teoksen oltava omaperäinen siinä mielessä, että se on tekijänsä henkinen luomus. Unionin tuomioistuin siis soveltaa direktiivien jakamiin yhteisiin periaatteisiin perustaen analogiaa siirtäessään tämän saman omaperäisyyismääritelmän tietoyhteiskuntadirektiiviin. EUT perustelee analogian teleologisilla argumenteilla: Tietoyhteiskuntadirektiivin tavoitteena on tekijän taloudellisten oikeuksien yhdenmukaistaminen koko Euroopan unionin alueella.⁶⁴ Tuomioistuin toteaa myös, että koska sanomalehtiartikkelit katsotaan Bernin yleissopimuksen ja tietoyhteiskuntadirektiivin mukaisesti kirjallisiksi teoksiksi, ne ovat tekijänoikeuden suojaamia, ja siten myös tällaisen teoksen osat, kuten yhdentoista sanan otteet, voivat nauttia tekijänoikeussuojaa.⁶⁵

Niinpä unionin tuomioistuin katsoo, että tiedonkeruuprosessin aikana tapahtunut toimi, jossa suojatun teoksen yhdentoista sanan otos tallennettiin ja tulostettiin, voi kuulua tietoyhteiskuntadirektiivin 2 artiklassa tarkoitetun kappaleen osittaisen valmistamisen piiriin, jos näin jäljennettyjä osia voidaan pitää tekijänoikeussuojaa nauttivana teoksena, joka on omaperäinen siinä mielessä, että se on tekijänsä henkinen luomus.⁶⁶

Infopaq-päätöksellään unionin tuomioistuin harmonisoi omaperäisyyden vaatimuksen EU-tasolla.⁶⁷ Koska tietoyhteiskuntadirektiivi on implementoitu kaikissa EU:n jäsenvaltioissa, tulee kaikkien unionin jäsenvaltioiden tuomioistuinten noudattaa unionin tuomioistuimen tulkintaa tekijänoikeussuojan edellytysten osalta.⁶⁸ *Infopaq*-tuomiossa tietoyhteiskuntadirektiiville annetun

⁶⁴ Tietoyhteiskuntadirektiivi 2001/29/EY, johdantokappale 6; Kopp 2012, s. 255–256.

⁶⁵ C-5/08 *Infopaq* kappaleet 33–44.

⁶⁶ C-5/08 *Infopaq*, kappaleet 47 ja 48.

⁶⁷ Unionin tuomioistuimen omaperäisyysvaatimuksen harmonisointia kohtaan on esitetty kritiikkiä, jonka mukaan teoksen käsitteen määrittely olisi tullut jättää jäsenvaltioiden harkintaan. On esimerkiksi esitetty, ettei unionin tuomioistuin ole ollut tarpeeksi tarkka tekijänoikeudellisen suojan edellytyksiä määritelmässään, ja että yleisen teoskäsitteen omaksuminen voi olla ongelmallista oikeusjärjestyksille, jotka noudattavat suljettua teosluetteloa. EUT:n ratkaisut ovat herättäneet myös laajaa metodologista kritiikkiä oikeuskirjallisuudessa. Kritiikki kohdistuu erityisesti siihen, kuinka tuomioistuin on muotoillut kansallisten tuomioistuinten kysymykset uudelleen tavalla, joka mahdollistaa sen oman tulkintalinjan edistämisen, unionin tavasta tulkita omaperäisyysvaatimus unionin oikeuden itsenäisenä käsitteenä ilman, että tämä perustuisi unionin lainsäätäjän selkeään tahtoon sekä tuomioistuimen tapaan tulkita kansainvälisiä sopimuksia oikeudellisen perustansa rakentamisessa. Ks. van Eechoud 2012, s. 70–75.

⁶⁸ Rosati 2013, s. 108.

tulkinnan mukaisesti jäsenmaiden tulee siis antaa tekijänoikeussuojaa sellaisille kirjallisille ja taiteellisille teoksille, jotka ovat omaperäisiä siinä mielessä, että ne ovat tekijänsä henkisiä luomuksia. Koska päätöksen mukaisesti tietoyhteiskuntadirektiiviä on tulkittava yhdenmukaisesti samoille periaatteille perustuvien tietokoneohjelma-, suoja-aika- ja tietokantadirektiivien mukaisesti, ei arvioitaessa sitä, saako teos tekijänoikeussuojaa, tule ottaa huomioon mitään muita kriteereitä, kuten teoksen arvoa, esteettisyyttä, tarkoitusta tai laatua.

3.3.2 Tulkinnan vakiintuminen unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännössä

Infopaq-ratkaisun jälkeen unionin tuomioistuin on tarkentanut omaperäisyysvaatimuksen sisältöä useissa tuomioissaan. Seuraavassa esitetyt ratkaisut on järjestetty systemaattisesti kolmeen ryhmään sen mukaan, millä tavoin tuomioistuin on ratkaisujensa perusteluissa arvioinut tekijänoikeussuojan edellytyksiä. Ensin käsitellään ratkaisuja *Football Association Premier League* (C-403/08 ja C-429/08), *Bezpečnostní softwarová asociace* (C-393/09) ja *SAS Institute* (C-406/10), joissa tuomioistuin painottaa omaperäisyyttä henkisen luomistyön tuloksena sekä vapaita ja luovia valintoja erityisesti suhteessa teknisiin tai sääntöperusteisiin rajoitteisiin tilanteisiin. Toisen ryhmän muodostavat ratkaisut *Painer* (C-145/10), *Football Dataco* (C-604/10), *Funke Medien* (C-469/17), *Cofemel* (C-683/17) ja *Brompton Bicycle* (C-833/18), joissa omaperäisyyden katsotaan syntyvän nimenomaan tekijän yksilöllisyyden tai persoonallisen panoksen kautta. Viimeisenä käsitellään ratkaisua *Levola Hengelo* (C-310/17), jossa painotetaan suojan kohteelta edellytettävää objektiivista ja täsmällistä ilmaisua.

Muista jäsenvaltioista peräisin olevien koodattujen jalkapallo-ottelulähetysten vastaanottamista koskevassa, 4.10.2011 antamassaan ratkaisussa *Football Association Premier League* unionin tuomioistuimen suuri jaosto linjasi, ettei jalkapallo-otteluiden kaltaisia sääntöihin perustuvia urheilutapahtumia voida pitää tietoyhteiskuntadirektiivissä tarkoitettuina teoksina, koska ”ne eivät jätä tilaa tekijänoikeuteen kuuluvalle luomisen vapaudelle”.⁶⁹ Tietoyhteiskuntadirektiivin 2 artiklan a alakohtaa oli ratkaisussa tulkittava niin, että kappaleen valmistamista koskeva oikeus ulottui teosten katkelmiin satelliittidekooderin muistissa ja televisioruudulla silloin, kun niitä voitiin pitää ilmauksena tekijöidensä henkisestä luomistyöstä.⁷⁰ Muutoin tuomioistuin toisti *Infopaq*-ratkaisussa esittämänsä tekijänoikeudellisen suojan edellytykset toteamalla teoksen olevan suojattu, mikäli sen voidaan katsoa olevan omaperäinen siinä mielessä, että se on

⁶⁹ C-403/08 *Football Association Premier League and Others*, kappale 98.

⁷⁰ C-403/08 *Football Association Premier League and Others*, kappale 159.

tekijänsä henkinen luomus.⁷¹

Graafisen käyttöliittymän tietokoneohjelmadirektiivin mukaista tekijänoikeussuojaa koskevassa ratkaisussaan *Bezpečnostní softwarová asociace* 22.12.2011 unionin tuomioistuimen kolmas jaosto totesi, että jotta teos muodostaa tekijänsä henkisen luomuksen, on tekijän ilmaistava luovuuttaan omaperäisellä tavalla. Omaperäisyysedellytys ei täyty, jos osien ilmaisutavan ratkaisee niiden tekninen tehtävä, koska tällöin tapoja toteuttaa idea on niin vähän, että idea ja sen ilmaisu sekoittuvat toisiinsa. Koska kyseisessä ratkaisussa graafisen käyttöliittymän osat eivät mahdollistaneet sitä, että tekijä voisi ilmaista luovuuttaan omaperäisellä tavalla, ei graafista käyttöliittymää voitu pitää direktiivin 91/250 1 artiklan 2 kohdassa tarkoitettuna tietokoneohjelman ilmaisumuotona eikä se voinut saada tietokoneohjelmia koskevaa tekijänoikeussuojaa mainitun direktiivin perusteella. Ratkaisussa unionin tuomioistuin kuitenkin katsoi, että vaikkei graafista käyttöliittymää pidetty tietokoneohjelmana, voisi se saada suojaa tietoyhteiskuntadirektiivin mukaisena teoksena, jos sen katsottaisiin olevan tekijänsä henkinen luomus.⁷² Ratkaisussaan unionin tuomioistuin korostaa luovuuden ja innovaation merkitystä ottamalla huomioon graafisen käyttöliittymän yhdistelmän ja järjestelyn sekä teknologisten rajoitteiden vaikutuksen. Kun vielä *Infopaq*-ratkaisun jälkeen saattoi ajatella, että tuomioistuimen asettama omaperäisyysstandardi koski vain kirjallisia teoksia, vahvistettiin *Bezpečnostní softwarová asociace* -tuomioissa omaperäisyysvaatimuksen koskevan itseasiassa kaikkia teostyyppjä⁷³: olihan ratkaisussa todettu myös graafisen käyttöliittymän olevan tietoyhteiskuntadirektiivin mukainen teos silloin, jos se täyttää omaperäisyysvaatimuksen.

Unionin tuomioistuimen suuren jaoston 2.5.2012 antama ratkaisu asiassa *SAS Institute* koski tietokoneohjelman ja sen tietokantojen atk-järjestelmään liittyvien käyttöoppaiden suojaa. Ratkaisussaan EUT totesi, että ohjelman toiminto, ohjelmointikieli ja tiedostomuoto eivät ole ilmaisia tietokoneohjelmasta direktiivin 91/250/ETY 1 artiklan 2 kohdan nojalla, sillä tällaisten osien suoja olisi haitallista innovaatiolle.⁷⁴ Tietokoneohjelman käyttöopasta tuomioistuin piti kokonaisuutena tekijänoikeudella suojattuna teoksena, mutta sen osien teossuoja-arvioinnin se jätti kansalliselle tuomioistuimelle. EUT:n mukaan teoksen osa voi olla suojattu, jos se sisältää elementtejä, joita voidaan teoksen tekijän henkisen luomistyön ilmentymänä. EUT katsoi, etteivät sanat, matemaattiset käsitteet ja kaaviot sellaisenaan ole tekijän henkistä luomusta, ja että vain

⁷¹ C-403/08 Football Association Premier League and Others kappale 97.

⁷² C-393/09 *Bezpečnostní softwarová asociace*, kappaleet 49-51.

⁷³ van Echoud 2012, s. 70, kappale 77.

⁷⁴ C-406/10 *SAS Institute*, kappaleet 39 ja 40.

valinnat voivat tehdä kohteesta omaperäisen.⁷⁵

Seuraavissa ratkaisuisa EUT on tarkentanut omaperäisyysvaatimuksen sisältöä tekijän persoonallisuutta ja yksilöllisyyttä painottamalla. Ratkaisuisa *Painer* ja *Football Dataco* tuomioistuimien käyttä näin tehdessään ilmaisua ”persoonallinen leima”. Myöhemmissä ratkaisuisa *Funke Medien*, *Cofemel* ja *Brompton Bicycle* tämä sama vaatimus on ilmaistu edellytyksellä siitä, että teos heijastaa tekijän yksilöllisyyttä, mikä ilmenee vapaina ja luovina valintoina. Näin tuomioistuimien liittävät suojan edellytykseksi yhä selkeämmin tekijän persoonan välittymisen teossuojaa saavassa teoksessa.

Ratkaisussaan *Painer* 1.12.2011 unionin tuomioistuimen kolmas jaosto käsitteli Eva-Maria Painerin Natascha Kampushasta ottaman valokuvan saamaa suojaa. Tuomioistuin totesi, että henkilökuvat voivat saada suoja-aikadirektiivin 6 artiklan mukaista tekijänoikeudellista suojaa silloin, kun kyse on sellaisesta luovan henkisen työn tuloksesta, joka direktiivin perustelukappaleen 17 mukaisesti kuvastaa tekijänsä yksilöllisyyttä, ja kun tekijä on kyennyt ilmaisemaan luovia kykyjään tekemällä vapaita luovia ratkaisuja. Näillä ratkaisuilla, jotka voivat liittyä esimerkiksi valaistukseen, lavastukseen, kuvattavan asentoon, kuvakulmaan, rajaukseen ja tunnelmaan sekä eri kehitysmenetelmiin, ”tekijä pystyy lyömään teokseen oman persoonallisen leimansa”.⁷⁶ *Painer*-ratkaisussaan tuomioistuin yhdisti toisiinsa *Infopaq*-ratkaisun ja suoja-aikadirektiivin määritelmät omaperäisyydestä ja lisäsi joukkoon vielä tarkennuksen siitä, että luovia vapaita ratkaisuja tehdessään tekijän on lyötävä oma persoonallinen leima teokseensa.

Unionin tuomioistuimen kolmannen jaoston 1.3.2012 antamassa ratkaisussa *Football Dataco* oli kyse siitä, voiko Englannin ja Skotlannin jalkapallosarjojen ottelujärjestysten laatiminen saada tekijänoikeussuojaa EU:n tietokantadirektiivin perusteella. Ottelujärjestysten laatiminen sisälsi monivaiheisen prosessin, jossa huomioitiin sääntöjä, seurojen toiveita ja käytettiin tietokoneohjelmia. Unionin tuomioistuin totesi ratkaisussaan kyseessä olevan tietokannan saavan tekijänoikeussuojaa omaperäisyyskriteerin täytyessä, eli silloin, kun tietokannan tekijä ilmaisee tietoja valitsemalla tai järjestämällä luovuuttaan omaperäisellä tavalla tekemällä vapaita ja luovia ratkaisuja ja lyö siihen siten oman persoonallisen leimansa. Omaperäisyyskriteeri ei vastoin täyty silloin, kun tietokannan valmistamista ohjaavat tekniset seikat, säännöt tai rajoitteet, jotka eivät jätä tilaa luomisen vapaudelle. Muut kriteerit, kuten tietojen luomisen edellyttämät henkiset ponnistukset ja taito, tai teoksen luomiseen käytetty merkittävä työ ja taito, eivät tule

⁷⁵ C-406/10 SAS Institute, kappaleet 64–67.

⁷⁶ C-145/10 Painer, kappaleet 87–94.

sovellettaviksi arvioitaessa omaperäisyysvaatimuksen täyttymistä.⁷⁷ Ratkaisussaan *Football Dataco* EUT tarkensi oikeuskäytännössä aikaisemmin muodostettua omaperäisyyskriteeriä vahvistamalla, ettei se, kuinka paljon työtä ja ponnisteluja teoksen eteen nähdään tai kuinka paljon taitoa teoksen tekeminen on tekijältään vaatinut, vaikuta omaperäisyyskriteerin täyttymiseen.

Ratkaisussaan *Funke Medien* 29.7.2019 EUT ratkaisi kysymyksen viranomaismateriaalin tekijänoikeussuojasta. Tapauksessa saksalainen media-alan yhtiö Funke Medien oli julkaissut verkossa Saksan puolustusministeriön Afganistanista laatimia tilannekatsauksia, jotka oli alun perin tarkoitettu vain viranomaiskäyttöön. Ministeriö vaati sisällön poistamista vedoten tekijänoikeuteensa näihin asiakirjoihin. Ratkaisussaan EUT toisti ratkaisukäytännössään jo vakiintuneen kriteerin: tekijänoikeudellinen suoja edellyttää, että kohde on tekijänsä oma henkinen luomus, eli että se heijastaa tekijän yksilöllisyyttä ja on syntynyt vapaiden ja luovien ratkaisujen kautta. EUT jätti kansallisen tuomioistuimen on arvioitavaksi, välittyikö kirjoituksen lukijalle sanojen valinnan, järjestyksen ja yhdistelyn kautta kirjoituksen omaperäisyys. Tuomioistuimien katsoi, ettei hallinnollinen tai informatiivinen teksti saa suojaa pelkän informaation sisältönsä perusteella, vaan suojan saaminen edellyttää omaperäisyyskriteerin täyttymistä. Tuomio jätti lopullisen arvioinnin kansalliselle tuomioistuimelle.⁷⁸

Vaatemalleille annettavaa tekijänoikeussuojaa koskevassa ratkaisussaan *Cofemel* 12.9.2019 unionin tuomioistuimen kolmas jaosto puolestaan ratkaisi kysymyksen siitä, voiko tekijänoikeussuoja perustua soveltavan taiteen teosten, mallien tai teollisen muotoilun tuloksena syntyneiden teosten osalta pelkästään niiden esteettisesti erityiseen ja omaleimaiseen visuaaliseen vaikutelmaan. Ratkaisussaan EUT totesi, ettei pelkästään esteettisen vaikutelman perusteella voida ratkaista omaperäisyyden vaatimuksen täyttymistä, sillä esteettisyydestä ei ole arvioitavissa, onko malli tekijänsä valinnanvapautta ja yksilöllisyyttä heijastava luovan henkisen työn tulos.⁷⁹ Käyttötaiteen teosten osalta sovellettavaksi tulee siis sama omaperäisyysvaatimus kuin muidenkin teosten osalta. Ratkaisussaan *Cofemel* tuomioistuimien kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että suojan kohde on oltava riittävän tarkasti ja objektiivisesti tunnistettavissa. Tällaiseen tunnistamiseen ei tuomioistuimen mukaan päästäisi, mikäli suojan kohdetta tulkittaisiin subjektiivisen esteettisyyden kautta.⁸⁰ Siten tekijänoikeussuojaa saavan kohteen on oltava objektiivisesti omaperäinen. *Härkönen* on arvioinut *Cofemel*-ratkaisun keskeisimmäksi

⁷⁷ C-604/10 *Football Dataco*, kappaleet 38–42.

⁷⁸ C-469/17 *Funke Medien*, kappaleet 19, 23–25.

⁷⁹ C-683/17 *Cofemel*, kappaleet 30 ja 54.

⁸⁰ C-683/17 *Cofemel*, kappaleet 32–34.

merkitykseksi sen, että tapaus vahvistaa omaperäisyysvaatimuksen olevan ainoa relevantti kriteeri tekijänoikeussuojan myöntämiselle teoslajista riippumatta. Tämä tarkoittaa, ettei jäsenvaltioilla ole oikeutta asettaa esimerkiksi käyttötaiteen tuotteille tiukempia vaatimuksia kuin muille teoksille.⁸¹

Taitettavan polkupyörän tekijänoikeussuojaa koskevassa ratkaisussaan *Brompton Bicycle* 11.6.2020 unionin tuomioistuimen viides jaosto otti kantaa siihen, tuliko tietoyhteiskuntadirektiivin 2–5 artiklaa tulkita niin, että tekijänoikeussuojaa sovelletaan tuotteeseen, jonka muoto on ainakin osittain välttämätön teknisen tuloksen saavuttamiseksi. Ratkaisussaan EUT katsoi, että omaperäisyysedellytyksen täyttävä kohde voi saada tekijänoikeussuojaa, vaikka sen valmistamista määrittävät tekniset seikat, kunhan tekijä silti on kyennyt heijastamaan yksilöllisyyttään teokseen ilmentämällä vapaita luovia ratkaisujaan.⁸² Siten, vaikka teoksen muoto osittain määräytyisikin teknisten seikkojen, jollaiset ratkaisussa *Brompton Bicycle* johtuivat pyörän taittavuudesta, voi tällainen kohde nauttia tietoyhteiskuntadirektiivin mukaista tekijänoikeussuojaa, jos teoksen suunnittelussa on ollut tilaa tekijän luovuudelle.

Ratkaisussaan *Levola Hengelo* 13.11.2018 unionin tuomioistuimen suuri jaosto tarkensi, että tekijänoikeussuojan kohteen on oltava paitsi omaperäinen, myös riittävän tarkasti ja objektiivisesti ilmaistu, jotta se voi täyttää teoskäsitteen vaatimukset. Ratkaisussaan *Levola Hengelo* unionin tuomioistuin otti kantaa kysymykseen siitä, voiko elintarvikkeen maku saada tekijänoikeussuojaa. EUT:n mukaan, jotta elintarviketta voisi pitää teoksena, tulisi sen olla ilmaus tekijänsä luovan henkisen työn tuloksesta. Siten tietoyhteiskuntadirektiivin teoskäsitteen täyttyminen edellyttää tekijänoikeussuojan kohteelta ilmaisua, joka on riittävän tarkasti ja objektiivisesti tunnistettavissa. Ilmaisun ei kuitenkaan tarvitse olla pysyvä.⁸³ Vaatimuksen teoksen objektiivisesta ilmaisusta tuomioistuin johtaa aikaisemmista *Infopaq-* ja *Football Association Premier League* -tuomioistaan, joissa molemmissa todetaan tietoyhteiskuntadirektiivin mukaisen suojan edellytyksenä olevan, että teokset sisältävät sellaisia elementtejä, joita voidaan pitää ilmauksena kyseisen teoksen tekijän henkisestä luomistyöstä.⁸⁴ Lähteenä vaatimukselle teoksen objektiivisesta ilmaisusta tuomioistuin viittaa myös sitä sitoviin

⁸¹ Härkönen 2020, s. 10.

⁸² C-833/18 *Brompton Bicycle*, kappale 26.

⁸³ C-310/17 *Levola Hengelo*, kappale 40.

⁸⁴ C-310/17 *Levola Hengelo*, kappale 37; *Infopaq*, kappale 39; *Football Association Premier League*, kappale 159.

kansainvälisiin velvoitteisiin.⁸⁵

Yhteenvedona voidaan todeta, että EUT:n vakiintuneessa ratkaisukäytännössä omaperäisyysvaatimus tarkoittaa sitä, että suojan saadakseen teoksen on oltava tekijänsä oma henkinen luomus, joka ilmenee vapaiden ja luovien ratkaisujen kautta. Tämä sulkee suojan ulkopuolelle kohteet, joita ohjaavat täysin tekniset tai sääntöperusteiset rajoitteet, koska niissä ei ole tilaa luovuudelle. Useissa ratkaisuissa omaperäisyyden on lisäksi katsottu edellyttävän, että teos heijastaa tekijän yksilöllisyyttä tai että siihen on lyöty tekijänsä persoonallinen leima. Omaperäisyys ei perustu pelkkään taitoon, vaivannäköön tai esteettiseen vaikutelmaan, vaan teoksen on ilmentävä tekijän henkilökohtaista panosta. Lisäksi teoksen on oltava riittävän tarkasti ja objektiivisesti ilmaistu, jotta se voidaan tunnistaa suojan kohteeksi.

3.3.3 Unionin tuomioistuimessa vireillä olevat tapaukset

EUT on edellä käsitellyn mukaisesti määrittänyt ja täsmentänyt unionin oikeudessa sovellettavat tekijänoikeussuojan vaatimukset.⁸⁶ Unionin tuomioistuin on *Infopaq*-ratkaisun aloittamalla ja sittemmin vakiintuneella ennakkoratkaisukäytännöllään yhdenmukaistanut omaperäisyyden vaatimuksen tekijänoikeudellisen suojan edellytyksenä EU:ssa. Unionin tuomioistuin on tulkinnut tietokoneohjelma-, suoja-aika-, tietokanta- ja tietoyhteiskuntadirektiivejä sekä unionia velvoittavia kansainvälisiä tekijänoikeussopimuksia muodostaessaan unionin yhteistä omaperäisyysstandardia, jonka se on sittemmin kodifioinut DSM-direktiivin 14 artiklaan. EUT:n omaperäisyyttä koskevia ratkaisuja on kuitenkin toistaiseksi vielä niukasti tilanteiden ja teostyyppien vaihtelevuuteen nähden, mikä jättää kansallisille arvioinneille harmonisoinnista huolimatta jonkin verran tilaa.⁸⁷ Harmonisointi onkin edelleen kesken: unionin tuomioistuimessa on paraikaa vireillä kaksi tekijänoikeussuojan edellytyksiä erityisesti käyttötaiteen osalta tulkitsevaa tapausta *Mio* (C-580/23) ja *konektra* (C-795/23).

Ruotsin hovioikeuden (Svea Hovrätt, Patent- och marknadsöverdomstolen) 21.9.2023 jättämä ennakkoratkaisupyyntö asiassa *Mio AB, Mio e-handel AB ja Mio Försäljning AB v. Galleri Mikael & Thomas Asplund Aktiebolag* koskee käyttötaiteen tekijänoikeussuojalle asetettuja edellytyksiä. Osapuolina tapauksessa ovat ruotsalainen huonekaluvalmistaja Asplund (kantaja) ja johtava ruotsalainen huonekalu- ja sisustusketju MIO (vastaaja). Tapaus sai alkunsa, kun kantaja nosti

⁸⁵ C-310/17 Levola Hengelo, kappaleet 38 ja 39.

⁸⁶ Rosati 2023, s. 27.

⁸⁷ Alén-Savikko – Ballardini – Pihlajarinne 2018, s. 982.

vuonna 2021 kanteen vastaajaa kohtaan väittäen, että tämän ruokapöytä loukkasi kantajan tekijänoikeutta. Kantajan mukaan vastaajan myymä ruokapöytä muistutti liikaa heidän vuonna 2018 lanseeraamaansa ja palkittuun "Palais Royal" -kokoelmaan kuuluvaa pöytämallia. Vastaaja kiisti loukkauksen ja väitti, ettei kantajan pöytä ollut tekijänoikeudella suojattu teos, koska se ei ollut riittävän omaperäinen. Sen sijaan pöydän muotoilu perustui pitkälti toiminnallisiin ja teknisiin ratkaisuihin ja yksinkertaisiin muunnelmiin aiemmin tunnetuista malleista, jotka ovat osa yleistä muotoiluperinnettä.⁸⁸ Ruotsin hovioikeus esitti asiasta EUT:lle ennakkoratkaisupyynnön, jonka keskiössä on kysymys siitä, mitä tekijöitä tulisi ottaa huomioon arvioitaessa, täyttääkö käyttötaideteos tekijänoikeussuojalle asetetut vaatimukset: tulisiko omaperäisyysvaatimuksen siis keskittyä luomisprosessiin liittyviin tekijöihin ja tekijän omaan kuvaukseen niistä valinnoista, joita hän on tehnyt, vai sen sijaan teokseen itseensä ja luomisprosessin lopputulokseen liittyviin tekijöihin.⁸⁹

Myös Saksan liittotasavallan korkeimman oikeuden (Bundesgerichtshof, BGH) jättämässä ennakkoratkaisupyynnössä on kyse siitä, miten unionin oikeudessa tulee tulkita tekijänoikeudellisen suojan piiriin kuuluvan teoksen käsitettä erityisesti soveltavan taiteen, kuten huonekalumuotoilun, osalta. Tapauksen taustalla on riita sveitsiläisen USM U. Schärer Söhne AG:n ja saksalaisen konektra GmbH:n välillä. USM valmistaa modulaarista huonekalujärjestelmää nimeltä "USM Haller", jonka osia konektra on ensin myynyt varaosina, mutta sittemmin alkanut markkinoida järjestelmää muistuttavia kokonaisia huonekaluja omassa verkkokaupassaan.⁹⁰ Saksan liittovaltion korkein oikeus (Bundesgerichtshof) pyysi unionin tuomioistuimelta ennakkoratkaisua siitä, voidaanko soveltavan taiteen teoksilta vaatia korkeampaa omaperäisyyden tasoa kuin muilta teoksilta, tuleeko arvioinnissa ottaa huomioon tekijän subjektiivinen luomisprosessi, ja voiko arvioinnissa huomioida teoksen myöhempiä vastaanoton muotoja, kuten museonäyttelyitä tai asiantuntijoiden arvostusta.⁹¹

EUT:ssa vireillä olevien tapausten osalta voidaan nostaa esiin, että niissä tullaan todennäköisesti ratkaisemaan ainakin kaksi omaperäisyysarvointiin vaikuttavaa seikkaa, joihin EUT ei vielä ratkaisukäytännössään ole ottanut kantaa: mikä merkitys tekijän subjektiiviselle näkemykselle voidaan antaa omaperäisyysvaatimuksen täyttymistä arvioidessa, ja miten unionin oikeus

⁸⁸ Svea Hovrätt, Patent- och marknadsöverdomstolen, Mål nr PMT 13496-22.

⁸⁹ Ennakkoratkaisupyynnö asiassa C-580/23 *Mio*.

⁹⁰ Bundesgerichtshof: Federal Court of Justice submits questions to Court of Justice of the European Union concerning concept of "works" as used in copyright law.

⁹¹ Ennakkoratkaisupyynnö asiassa C-795/23 *konektra*.

suhtautuu kaksoisluomukset kieltävään tulkintaan tekijänoikeussuojan edellytyksenä. Näitä kysymyksiä tarkastellaan nyt, EUT:n päätöstä vielä odotellessa, julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksen ja European Copyright Societ:n (ECS)⁹² ehdotusten valossa.

Julkisasiamiehen 8.5.2025 yhdistettyihin asioihin C-580/23 ja C-795/23 antamassa ratkaisuehdotuksessa julkisasiamies *Maciej Szpunar* ehdottaa, että sellaisia seikkoja, kuten ”tekijän tarkoitus luomisprosessin aikana, tekijän käyttämät inspiraationlähteet ja tunnettujen muotojen käyttäminen, samankaltaisen itsenäisen luomuksen todennäköisyys tai tuotteen saama tunnustus ammattipiireissä”, voidaan huomioida arvioitaessa, täyttääkö arvioitavana oleva kohde tekijänoikeussuojalle asetetut vaatimukset. Julkisasiamiehen ehdotuksen mukaan se, että samankaltaisia tai täysin samanlaisia tuotteita on luotu itsenäisesti joko ennen arvioinnin kohteena olevan tuotteen luomista tai sen jälkeen voi indikoida, ettei tuote ole omaperäinen tai ainakin vain vähän omaperäinen. Julkisasiamies kuitenkin painottaa, etteivät tällaiset seikat voi olla omaperäisyysarvioinnin kannalta ratkaisevia: tärkeintä on edelleen tuotteen omaperäisyys, sellaisena kuin se on unionin ratkaisukäytännössä määritelty.⁹³

Oman hyvin samankaltaisen ratkaisuehdotuksena tapauksiin *Mio* ja *konektra* on antanut joulukuussa 2024 myös ECS. Subjektiivisuuden osalta ECS katsoo, että tekijän subjektiivinen näkökulma voi olla merkityksellinen, mutta ei ratkaiseva. Lausunnon mukaan tekijän omalla arviolla voi olla merkitystä arvioitaessa sitä, onko teos kopio, mutta pelkkä tekijän oma käsitys ei yksin riitä todistamaan teoksen omaperäisyyttä. Kaksoisluomuksista ECS puolestaan toteaa, että jos teosta ennen tai sen jälkeen on luotu identtisiä tai samankaltaisia teoksia, voi tämä olla merkki siitä, että suunnitteluvapaus on ollut hyvin rajoitettua tai sitä ei ole käytetty luovasti, vaan sen sijaan on tehty ilmeisiä tai trendien mukaisia valintoja. Tällainen itsenäisesti syntynyt samankaltaisuus voi myös osoittaa, ettei tekijä ole onnistunut jättämään tuotokseensa yksilöllistä leimaa.⁹⁴

Yhteenvedona julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksesta ja ECS:n lausunnosta voidaan todeta tahojen olevan samaa mieltä siitä, että teoksen tekijän subjektiivinen näkemys voidaan ottaa huomioon arvioitaessa omaperäisyysvaatimuksen täyttymistä. Kaksoisluomusten mahdollinen olemassaolo yksinään ei riitä omaperäisyyden epäämiselle, mutta luomusten esiintyminen voi viitata

⁹² ECS on riippumaton eurooppalaisten tekijänoikeusasiantuntijoiden verkosto, joka antaa asiantuntijalausuntoja muun muassa unionin tuomioistuimelle.

⁹³ Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus 8.5.2025, yhdistetyt asiat C-580/23 ja C-795/23, ECLI:EU:C:2025:330, kappaleet 40, 56, 60, 61, 62.

⁹⁴ European Copyright Society 2024, s. 14, 21, 22.

arvioitavan teoksen luovuuden puutteeseen. Nähtäväksi jää, miten EUT tapaukset ratkaisee. Koska EUT harvoin tekee sellaisia päätöksiä, jotka poikkeavat sen aikaisemmin asettamasta linjasta,⁹⁵ ja pyrkii pitämään ratkaisunsa johdonmukaisina,⁹⁶ ei ole syytä olettaa, että unionin uudet käyttötaiteen tekijänoikeussuojaa koskevat ratkaisut toisivat suuria muutoksia unionin tuomioistuimen tekijänoikeudellisen suojan edellytyksiä koskevaan oikeuskäytäntöön, vaikka ne linjaa edellä käsiteltyjen kysymysten osalta luultavasti tulevatkin tarkentamaan.

⁹⁵ Anderson 1995, s. 301.

⁹⁶ Foster 2008, s. 62.

4 TEKIJÄNOIKEUSSUOJAN EDELLYTYKSET SUOMESSA

4.1 Tekijänoikeussuojan historiaa Suomessa

Ruotsi-Suomessa tekijänoikeuden kehitys sai alkunsa yleisestä teosten painattamista koskevasta asetuksesta vuodelta 1752. Tekijänoikeus kehittyikin aluksi nimenomaan erinäisten painoasetusten kautta. Ensimmäinen yksinomaan tekijänoikeutta koskeva lainsäädäntöasiakirja Suomessa oli asetus kirjailijan ja taiteilijan oikeudesta työnsä tuotteisiin (8/80) vuodelta 1880. Kyseinen asetus kumottiin osittain tekijänoikeudesta henkisiin tuotteisiin 3 päivänä kesäkuuta 1927 annetulla lailla (174/27) ja lailla oikeudesta valokuviiin (175/27). Vuoden 1927 laki tekijänoikeudesta henkisiin tuotteisiin kumottiin vuoden 1961 tekijänoikeuslailla, joka on, useiden muutosten jälkeen⁹⁷, edelleen voimassa.⁹⁸

Kotimainen tekijänoikeuslaki (1961/404) on yhteispohjoismaisen lainsäädäntövalmistelun tulos.⁹⁹ Tämän yhteistyön seurauksena Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa laaditut lakiehdotukset ovat sisällöltään pitkälti yhteneväisiä. Ehdotukset ovat perustuneet erityisesti Suomen ja Norjan silloiseen voimassa olevaan lainsäädäntöön.¹⁰⁰ Tekijänoikeuslainsäädännön valmistelu käynnistyi Ruotsin aloitteesta vuonna 1938, ja ensimmäinen pohjoismaisten komiteoiden kokous järjestettiin Tukholmassa toukokuussa 1939. Vuonna 1949 pidetyssä Kööpenhaminan kokouksessa valmisteltiin ehdotukset lakiteksteiksi, ja siirrettiin kansalliseen valmisteluun ehdotusten perusteluiden kirjoittaminen sekä Suomen osalta suomenkielisen lakitekstin laatiminen.¹⁰¹ Lakiehdotuksista julkaistiin ensimmäisenä vuonna 1950 Norjan esitys, jota seurasi Tanskan ehdotus vuonna 1951, Suomen vuonna 1953 ja lopulta Ruotsin ehdotus vuonna 1956. Vuoden 1961 tekijänoikeuslain syntymiseen johtanut prosessi kesti kaiken kaikkiaan lähes 15 vuotta ensimmäisistä luonnoksista lain lopulliseen hyväksymiseen.¹⁰²

⁹⁷ Tekijänoikeuslakiin on sen voimaantulon 1.9.1961 jälkeen tehty lukuisia muutoksia: 669/71, 648/74, 897/80, 960/82, 442/84, 578/84, 54/86, 309/87, 34/91, 418/93, 419/1993, 1254/1994, 446/1995, 715/1995, 1024/1995, 1654/1995, 365/1997, 967/1997, 250/1998, 748/1998, 398/2003, 821/2005, 345/2006, 679/2006, 1228/2006, 1436/2007, 663/2008, 1442/2009, 307/2010, 776/2010, 118/2013, 674/2013, 763/2013, 1171/2014, 607/2015, 608/2015, 715/2016, 972/2016, 849/2018, 263/2023 ja 1216/2023.

⁹⁸ Ks. lisää tekijänoikeuslainsäädännön historiasta esimerkiksi Ehdotus laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin KM 5/1953, s. 36–38.

⁹⁹ Suomessa asetettu komitea on pohjoismaisen yhteistyön tuloksena julkaissut vuoden 1953 ehdotuksen laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin lisäksi vuonna 1954 ehdotuksen laiksi oikeudesta valokuviiin sekä vuonna 1957 tarkistetut ehdotukset kyseisiksi laeiksi.

¹⁰⁰ HE 23/1960 vp, s.1.

¹⁰¹ KM 5/1953, s. 42.

¹⁰² Kivistö 2016, s. 220.

Tänä päivänä Euroopan unionilla on keskeinen vaikutus Suomen tekijänoikeuslainsäädäntöön. EU:n tekijänoikeusdirektiivit edellyttävät kansallista täytäntöönpanoa, ja kansallisten tuomioistuinten on oikeuskäytännössään noudatettava unionin tuomioistuimen linjauksia. Tekijänoikeus on parhailtaan murroksessa, jonka taustalla ovat digitaalisuuden, tekoälyn ja uusien jakelutapojen mukanaan tuomat teknologiset ja taloudelliset muutokset. Perinteinen yksinoikeusperustainen järjestelmä ei ole muuttunut samaan tahtiin kuin teosten luomisen, jakelun ja kuluttamisen tavat. Erityisesti digitaaliset alustat, sosiaalinen media ja tekoälyjärjestelmät haastavat tekijänoikeuden soveltamisen käytäntöjä.¹⁰³ EU on osaltaan pyrkinyt vastaamaan näihin haasteisiin jäsenmaiden tekijänoikeuslainsäädäntöä ohjaavien direktiivien antamisella. Vaikka tekijänoikeuslakia on vuosien saatossa uudistettu useaan otteeseen vastaamaan muuttuvan yhteiskunnan, teknologian ja EU-oikeuden vaatimuksia, ei teoksen suojaedellytyksissä ole kansallisesti tänä aikana tapahtunut olennaista muutosta.

4.2 Tekijänoikeussuojan edellytykset lainsäädännössä ja sen valmisteluasiakirjoissa

4.2.1 Yhteispohjoismainen tekijänoikeuslaki ja lakiehdotukset

Kotimaisessa tekijänoikeuslaissa tekijänoikeussuojan piiri on rajattu koskemaan kirjallisia ja taiteellisia teoksia: tekijänoikeuslain 1:1:n mukaan: ”Sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen, olkoonpa se kaunokirjallinen tai selittävä kirjallinen tai suullinen esitys, sävellys- tai näyttämöteos, elokuvateos, valokuvateos tai muu kuvataiteen teos, rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote taikka ilmetköönpä se muulla tavalla.¹⁰⁴ Kirjallisena teoksena pidetään myös karttaa sekä muuta selittävää piirustusta tai graafista taikka plastillisesti muotoiltua teosta sekä tietokoneohjelmaa.¹⁰⁵”

Lainvalmisteluasiakirjat täydentävät edellä siteeratun lainkohdan merkityssisältöä. Yhteispohjoismaisen lainvalmistelun pohjalta syntyneessä Ehdotuksessa laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin todetaan, että tekijänoikeus tulee kyseeseen vain itsenäisiin ja alkuperäisiin luomuksiin nähden, ja että tekijänoikeussuojaa saavan luomuksen tulee ehdottomasti olla uusi ja omaperäinen.¹⁰⁶ Lakiin ei kuitenkaan ehdotettu sisällytettävän tällaista tarkempaa

¹⁰³ Harenko – Kivistö – Niiranen – Tarkela 2024, s.6–10.

¹⁰⁴ Tekijänoikeuslain 1:1.1 on muutettu lailla 446/1995. Lainkohtaan on lisätty siitä aiemmin puuttuva maininta valokuvateoksista esimerkkinä tekijänoikeudellista suojaa saavasta teostyyppistä. Myös kuvataiteen "tuotteita" koskeva sanonta on muutettu "teokseksi".

¹⁰⁵ Alkuperäistä lainkohtaa ”Kirjallisena teoksena pidetään myös karttaa sekä muuta selittävää piirustusta tai graafista tai plastillisesti muotoiltua teosta” on muutettu lailla 34/1991.

¹⁰⁶ KM 5/1953, s. 44.

määritelmää teoksesta, sillä: ”Asian luonnosta johtuu, että tekijänoikeus tulee kysymykseen vain itsenäisiin ja alkuperäisiin luomuksiin nähden, mikä käynee riittävän selvästi ilmi ehdotetussa lakitekstissä käytetyistä sanoista ”luonut” ja ”teos”. ”¹⁰⁷

Tapaukset, joissa on vaikeaa ratkaista näiden teosten vaatimusten täyttyminen, tulee ratkaista tapauskohtaisesti ottaen huomioon, että teoksen ”ehdottomasti tulee olla uusi ja omaperäinen”. Jäljempänä komiteamietinnössä näihin tekijänoikeuden vaatimuksiin viitattaessa käytetään yhdessä termejä itsenäisyys ja (taiteellinen) omaperäisyys.¹⁰⁸ Komiteamietinnössä kerran käytetty sanapari ”itsenäinen ja alkuperäinen” ja kahdesti käytetty sanapari ”uusi ja omaperäinen” ikään kuin yhdistyvät sanapariksi ”itsenäisyys ja omaperäisyys”, jota sitten kuljetetaan läpi komiteamietinnön tekijänoikeuslain ensimmäisen luvun ensimmäistä pykälää käsittelevän jakson. Oikeuskirjallisuudessa *Haarmann* arvio, että lainsäätäjän tarkoituksena on kyseisiä ilmaisuja käyttäessään ollut sulkea tekijänoikeussuojan ulkopuolelle sellaiset tuotteet, jotka ovat syntyneet pelkästään mekaanisen työn seurauksena tai jotka eivät ole muuta kuin toisen teoksen kopioita.¹⁰⁹

Komiteamietinnössä teoksen käyttötarkoitukselle ei asetettu rajoitteita. Tekijänoikeuden katsottiin ensisijaisesti kohdistuvan aineettomaan henkiseen luomukseen, mutta sen suojan piiriin kuuluivat kaikki ilmenemismuodot, joissa se saattaa ilmetä identtisyttään menettämättä. Mietinnössä tuotiin esiin, että teosten ilmaisutavat ovat monimuotoisia ja vaihtelevia, joten niiden tyhjentävä luettelointi laissa ei olisi käytännöllistä. Lakiin kuitenkin otettiin joukko esimerkkejä tyypillisimmistä ilmaisumuodoista.¹¹⁰

Sittemmin nämä kaksi kriteeriä, itsenäisyys ja omaperäisyys, ovat vakiintuneet osaksi kotimaista tekijänoikeusterminologiaa. Omaperäisyysvaatimus on alun perin johdettu tekijänoikeuslain valmisteluasiakirjoihin Bernin yleissopimuksen tulkinnoista.¹¹¹ Vaikka Bernin yleissopimuksessa ei itsessään tällaista vaatimusta mainita, on sopimuksen yleisesti ottaen tulkittu sisältävän vaatimuksen teoksen omaperäisyydestä.¹¹² Maailman henkisen omaisuuden järjestön vuonna 1978 julkaiseman, pääasiassa kehittyvien maiden viranomaisia varten laaditun Berniin yleissopimuksen tulkintaoppaan mukaan yleissopimuksen sävy tekee selväksi, että yleissopimuksessa teoksilla tarkoitetaan henkisiä luomuksia: ”Il est permis toutefois de deduire de l'economie generale de la

¹⁰⁷ KM 5/1953, s. 44.

¹⁰⁸ KM 5/1953, s. 44–47.

¹⁰⁹ Haarmann 2005, s.60–61.

¹¹⁰ Ehdotus laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin KM 5/1953 s. 44.

¹¹¹ Haarmann 2014, s. 53.

¹¹² Dreier 2016, s. 15; Guide de la Convention de Berne 1978, s. 18–19.

Convention qu'il doit s'agir de créations intellectuelles (Le mot figure à l'alinéa 5) de l'article 2)"¹¹³ Oppaassa lisäksi todetaan, että koska Bernin sopimuksen on yleisesti tulkittu edellyttävän teosten olevan henkisiä luomuksia, edellyttävät monet kansalliset lainsäädännöt, että suojaa saadakseen teoksen tulee olla omaperäinen siinä mielessä, että se ilmentää tekijänsä luovuutta: "C'est dans cet esprit que beaucoup de législations Article 2 de la Convention 19 nationales, ainsi que la Loi type de Tunis, disposent que, pour être protégées, les œuvres doivent être originelles, dans le sens où elles constituent une création."¹¹⁴ Siten vaatimus teoksen omaperäisyydestä on peräisin Bernin yleissopimuksen tulkinnoista. Suomessa termi "omaperäisyys" kuitenkin esiintyy niin lainvalmistelumateriaalisessa kuin jäljempänä käsiteltävässä oikeuskäytännössäkin usein yhdessä termin "itsenäisyys" kanssa.

Tekijänoikeudellisessa keskustelussa on pohdittu sanan "itsenäinen" merkitystä ja juuria. *Thesleff* esittää "itsenäinen" -termin olevan peräisin Bernin sopimuksen englanninkielisestä termistä "original", ja kumpuavan sanaan liittyvästä monitulkintaisuudesta ja käänös vaikeudesta. Hänen mukaansa komiteamietinnössä tätä englanninkielistä termiä lähestytään suomeksi varsin epäjohdonmukaisesti monesta eri kulmasta viitaten vuorollaan uutuuteen, omaperäisyyteen, itsenäisyyteen ja alkuperäisyyteen.¹¹⁵ Vaikka kaikki edellä luetellut adjektiivit komiteamietinnössä esiintyvätkin, viitataan niihin niiden ensi esittelyn jälkeen yhdessä ja yhdenmukaisesti sanoilla itsenäisyys ja omaperäisyys.¹¹⁶ Siten uutuus ja alkuperäisyys vaikuttavat ennemminkin itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä täydentäviltä ilmaisuilta, ja keskiössä arvioitaessa, saako jokin teos tekijänoikeudellista suoja, on komiteamietinnön mukaan nimenomaan teoksen itsenäisyys ja omaperäisyys.

Vaikka kotimaista komiteamietintöä pidettäisiinkin johdonmukaisena sellaisenaan, muiden pohjoismaiden komiteamietinnöt tukevat *Thesleffin* näkemystä englanninkielisen termin "original" monitulkintaisuudesta ja käänös vaikeuksista. Kuten edellä on kerrottu, on kansallinen tekijänoikeuslakimme syntynyt pohjoismaisen yhteistyön tuloksena. Ruotsin tekijänoikeuskomitea antoi tämän yhteistyön pohjalta syntyneen mietintönsä Upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk (SOU 1956:25) vuonna 1956, kolme vuotta Suomea myöhemmin. Ruotsalaisen komiteamietinnön tekijänoikeuden kohdetta koskevien perusteluiden

¹¹³ Guide de la Convention de Berne 1978, s. 18.

¹¹⁴ Guide de la Convention de Berne 1978, s. 18–19.

¹¹⁵ Thesleff 2024.

¹¹⁶ KM 5/1953, s. 44–47.

mukaan tekijänoikeus kuuluu sille, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen.¹¹⁷ Ruotsin lakiehdotuksen perusteluissa erityistä painoarvoa annetaan Suomen komiteamietinnön perusteluiden tapaan lakiehdotuksessa käytetyille sanoille ”luonut” eli ”skapat” ja ”teos” eli ”verk”.¹¹⁸

Ruotsin ehdotuksen perusteluissa sanalla ”teos” todetaan olevan keskeinen merkitys, koska se sisältää vaatimuksen siitä, että tuotoksen on oltava kohonnut tietylle itsenäisyyden ja omaperäisyyden tasolle; sen on ainakin jossain määrin oltava ilmentymä tekijän yksilöllisyydestä, eikä pelkkä mekaaninen tuotos riitä: ”hava höjt sig till en viss grad av självständighet och originalitet, den måste åtminstone i någon mån vara uttryck för auktors individualitet; en rent mekanisk produktion är icke tillfyllest”.¹¹⁹ Myös sana ”luonut” on merkityksellinen. Sen henkisen toiminnan, jonka tulosta tässä säädellään, on oltava luovaa. Tulkintaa ei kuitenkaan pidä tehdä liian ankarasti, sillä kaikki sivistys rakentuu entisen varaan. Pelkkä aiempien teosten referointi tai jäljentäminen ei kuitenkaan synnytä tekijänoikeutta. Komitea korostaa, että kun teokselta edellytetään tiettyä itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä, ei kyse ole taiteellisesta arvottamisesta, sillä myös huono teos on teos: ””Då av ett »verk» kräves en viss självständighet och originalitet, bör understrykas att därmed icke åsyftas någon litterär eller konstnärlig värdesättning; ävejt ett dåligt verk är ett »verk».”¹²⁰ Lisäksi komitea painottaa, ettei suoja kata teoksen ideaa, aihetta tai faktoja, vaan teoksen ilmaisun yksilöllistä muotoa. Tämä tarkoittaa, että tekijänoikeus ei suoja esim. kirjoitustyyliä tai teknistä toteutusta, vaan juuri sitä, miten yksilöllisesti sisältö on muotoiltu.¹²¹

Ruotsin komiteamietintö on pohjoismaisista mietinnöistä lähimpänä suomalaista. Sekä Suomen että Ruotsin komiteat korostavat itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä teossuojan perusedellytyksinä. Suomen mietintö on eksplisiittisempi uutuuden vaatimuksen osalta vaatiessaan teokselta ehdotonta uutuutta, kun taas Ruotsissa puhutaan vain tietystä uutuudesta (viss nyhet). Kummassakin mietinnössä nousevat tärkeinä käsitteinä esiin termit teos (verk) ja luonut (skapat).

Tanskan vastaavassa lakiehdotuksessa puolestaan todetaan kaikkien sellaisten kirjallisen tai taiteellisen alan luomusten, joita voidaan pitää teoksina, kuuluvan lain soveltamisalan piiriin.

¹¹⁷ Ennen pohjoismaisen yhteistyön tuloksena syntyneitä pohjoismaisia tekijänoikeuslakeja oli Ruotsin ja Tanskan tekijänoikeuslainsäädännössä käsitelty kirjallisia ja taiteellisia teoksia toisistaan erillään, kun taas Suomessa ja Norjassa näitä oli käsitelty yhdessä. Yhteistyönä syntyneissä tekijänoikeuslaeissa noudatettiin Suomen ja Norjan mallia. KM 5/1953, s. 43.

¹¹⁸Upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk SOU 1956:25, s.66–67.

¹¹⁹SOU 1956:25, s.66.

¹²⁰SOU 1956:25, s.67.

¹²¹SOU 1956:25, s.68–69.

Tähän sisältyy vaatimus tietystä uutuudesta (nyhed) ja itsenäisyydestä (selvstændighed): lakiehdotuksen mukaan tekijänoikeudellista suojaa voivat saada teokset silloin, kun kyse on todellisesta luomuksesta, jossa luodaan jotakin uutta, ja joka on niin itsenäistä laatua, että se oikeutetusti ansaitsee nimityksen teos. Itsenäisyyden vaatimukseen ei kuitenkaan sisälly vaatimusta erityisestä kirjallisesta tai taiteellisesta laadusta, eikä aseteta mitään vaatimuksia teoksen laajuudelle tai tarkoitukselle. Ehdotuksen mukaan myös kuvat, piirustukset, graafiset esitykset ja plastiset esitykset voivat saada suojaa, jos suojattuja täyttää tietyn uutuuden (nyhed) ja itsenäisyyden (selvstændighed) vaatimuksen kyseisellä alalla.¹²²

Tanskan komiteamietinnössä käytetään sanaa ”original” viitatessa elokuvatuotteisiin Bernin yleissopimuksessa, rakennustaiteen teoksiin sekä radiolähetyksiin. Komitea viittaa Bernin yleissopimuksen artiklaan 14.2¹²³, jonka mukaan elokuvatuotteet suojataan, jos teoksen tekijä on määräämällä sen näyttämöllepanon tai esitettyjä tapauksia yhteen sovittamalla antanut sille henkilöllisen ja omaperäisen luonteen. Komiteamietinnön mukaan kaikki rakennukset eivät kuulu lain suojaa koskevien sääntöjen piiriin, vaan vain sellaiset, jotka sisältävät omaperäisen taiteellisen elementin. Lisäksi radio-ohjelma, johon on sisällytetty omaperäinen henkinen luomistyö, voi tilanteen mukaan nauttia yhteisteoksille annettua suojaa, mutta komissio ei ole katsonut tarpeelliseksi asettaa radiolähetystä samaan asemaan itsenäisesti luotujen omaperäisten henkisten teosten kanssa.¹²⁴

Tanskan lakiesityksessä painotetaan sanaparia uutuus ja itsenäisyys, mikä poikkeaa sekä Suomen että Ruotsin komiteamietinnöistä, joissa keskiössä on omaperäisyyden ja itsenäisyyden vaatimus. Omaperäisyys puolestaan esiintyy Tanskan mietinnössä taiteellista elementtiä tai henkistä luomistyötä kuvaavana adjektiivina silloin, kun sillä ei viitata vuonna 1908 päivitetyn Bernin yleissopimuksen jo sittemmin muutettuun kohtaan. Norjan lakiesityksen tekijänoikeuden kohdetta

¹²² Udkast til lov om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker med tilhørende anmærkninger og Bernerkonventionen af 1948, udarbejdet af den af Undervisningsministeriet i 1939 nedsatte kommission i samarbejde med tilsvarende finske, norske og svenske kommissioner, s. 92.

¹²³ Alkuperäinen englanninkielinen sopimusteksti Bernin-sopimuksesta kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamiseksi artiklasta 14.2 kuuluu seuraavasti: "Cinematographic productions shall be protected as literary or artistic works if the author has given the work an original character. If this character is absent, the cinematographic production shall enjoy protection as a photographic work." Sopimuksen toisella alkuperäiskielellä ranskalla sopimuskohta on seuraavanlainen: "Sont protégées comme œuvres littéraires ou artistiques les productions cinématographiques, lorsque l'auteur aura donné à l'œuvre un caractère original. Si ce caractère fait défaut, la production cinématographique jouit de la protection des œuvres photographiques."

¹²⁴ Udkast til lov om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker med tilhørende anmærkninger og Bernerkonventionen af 1948, udarbejdet af den af Undervisningsministeriet i 1939 nedsatte kommission i samarbejde med tilsvarende finske, norske og svenske kommissioner, s.94, 96 ja 97.

koskevista perusteluissa ei puolestaan viitata omaperäisyyteen tai itsenäisyyteen lainkaan. Ehdotuksessa sen sijaan todetaan kaikissa tapauksissa ratkaisevaa olevan sen, onko tekijä henkisesti toiminnallaan (åndelig virksomhet) luonut teoksen, joka kuuluu kirjallisuuden tai taiteen alaan. Merkitystä on teoksen lajilla, ei laadulla.¹²⁵

Pohjoismaisessa yhteistyössä valmistellut lakiehdotukset ovat tarkoituksellisesti sisällöltään samankaltaiset. Niin Suomen, Ruotsin, Tanskan kuin Norjankin mietintöjen pohjalta valmistuneiden tekijänoikeuslakien ensimmäisen luvun ensimmäinen pykälä määrittelee tekijänoikeuden kohteeksi kirjallisen ja taiteellisen teoksen ja tekijänoikeuden haltijaksi tämän teoksen luoneen henkilön. Lisäksi pykälässä on esimerkinomainen avoin lista mahdollisista teostyypeistä. Vaikka komiteoiden ehdotukset on laadittu pohjoismaisen yhteistyön puitteissa ja ne perustuvat yhtenäisiin oikeudellisiin lähtökohtiin, kuten Bernin yleissopimukseen, esiintyy niiden perusteluissa terminologista hajontaa ja painotuseroja. Kun Tanskan mietinnössä korostetaan eksplisiittisesti uutuuden ja itsenäisyyden vaatimuksia, Ruotsissa ja Suomessa taas viitataan teoksen omaperäisyyteen ja itsenäisyyteen. Norjan ehdotuksessa tällaisia määritelmiä ei puolestaan painoteta. Vaikka lainsäädännöllinen tavoite on ollut pohjoismaiden kesken harmonisoitu, Bernin yleissopimuksen tulkintakäytännöistä peräisin oleva käsite ”original” ei siis ole saanut yhdenmukaista vastinetta pohjoismaiden komiteamietinnöissä, vaan termin tulkinnat ja käännökset eroavat maakohtaisesti toisistaan. Komiteoiden tavoitteena on tuskin ollut luoda perusteluillaan toisista pohjoismaista poikkeavaa merkitystä tekijänoikeussuojan kohteelle, vaan syynä perusteluiden eroavaisuuksille voidaan *Thesleffin* huomion mukaisesti pitää termin ”original” monitulkintaisuutta ja käännösvaikeuksia.¹²⁶

4.2.2 Tekijänoikeussuojan kohdetta tarkentaneet hallituksen esitykset

Tekijänoikeuslain ensimmäisen luvun ensimmäistä pykälää ja sen otsikkoa on lain voimassaolon aikana muutettu kolmesti: ensimmäinen muutos koskee pykälän toista momenttia, toinen muutos pykälän ensimmäistä momenttia ja kolmas muutos pykälän otsikkoa. Seuraavaksi tarkastellaan sekä näihin muutoksiin johtaneita hallituksen esityksiä että ensimmäistä, edellä käsitellyn

¹²⁵ Innstilling til lov om m opphavsrett til litterære og kunstneriske verk, avgitt av de ved kongelig resolusjon av 24 februar 1939 oppnevnte delegerte, s.10.

¹²⁶ Myös *Haarmann* toteaa Bernin yleissopimuksen tulkinnoista johdetun termin ”omaperäisyys” olevan monitulkintainen: hänen mukaansa sanalla voidaan viitata johonkin epätavalliseen, omalaatuiseen tai erikoiseen sekä siihen, ettei kyseessä ole kopio. *Haarmann* myös viittaa yleisesti hyväksytyyn näkemykseen omaperäisyyden ja itsenäisyyden tulkinnasta: teos on omaperäinen ja itsenäinen silloin, kun joku muu työhön ryhtynyt ei olisi tehnyt täysin samanlaista teosta. *Haarmann* 2014, s. 53.

komiteamietinnön perusteella tehtyä hallituksen esitystä tekijänoikeuslaiksi.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin ja laiksi oikeudesta valokuvaan (HE 23/1960) perustuu vuosien 1953 ja 1954 komiteamietintöihin.¹²⁷ Hallituksen esityksessä todetaan, että ehdotuksessa tekijänoikeuslaiksi tekijänoikeuden kohteena mainitaan kirjallinen ja taiteellinen teos, jonka sisältö ilmenee kahtaalle suuntautuvina oikeuksina, joista toisella on taloudellinen ja toisella aatteellinen merkitys.¹²⁸ Tekijänoikeuden kohdetta ei siis esityksessä avata tarkemmin, vaan esityksen perusteluissa ainoastaan mainitaan tekijänoikeuden kohteina tulemaan olevat kirjallinen ja taiteellinen teos. Varsinaiset perustelut lainkohdan taustalla on kirjattu komiteamietintöön KM 5/1953.

Ensimmäinen muutos tekijänoikeuslain ensimmäisen luvun ensimmäiseen pykälään tehtiin Hallituksen esityksellä Eduskunnalle laeiksi yksinoikeudesta integroidun piirin piirimalliin sekä tekijänoikeuslain, oikeudesta valokuvaan annetun lain ja patenti- ja rekisterihallituksesta annetun lain muuttamisesta (HE 161/1990). Esityksessä ehdotettiin muutettavaksi tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momenttia siten, että siinä mainittujen kirjallisina teoksina pidettävien teoslajien luetteloon lisättiin tietokoneohjelmat. Muutoksen tarkoituksena oli vahvistaa tekijänoikeuslain soveltuvuus tietokoneohjelmiin, vaikka vallitsevan käsityksen mukaan tietokoneohjelmat olivat jo aiemmin tekijänoikeussuojan piirissä. Lisäys siis tehtiin vahvistamaan oikeustilaa ja osoittamaan, että tietokoneohjelmiin sovelletaan kirjallisia teoksia koskevia säännöksiä.¹²⁹

Kyseisen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että tekijänoikeudellista suojaa saavat ohjelmat, jotka yltyvät niin sanottuun teostasoon, eli ovat tekijänsä luovan ja omaperäisen työn tulosta. Luovuus ja omaperäisyys ilmenevät ohjelman toteutuksessa tehdyissä valinnoissa. Jos ohjelma on ainoastaan seurausta ulkoisten vaatimusten sanelemasta ainoasta mahdollisesta ratkaisusta, se ei ole tekijänoikeuden suojaama, sillä se ei silloin ilmennä ohjelman tekijän luovaa ja omaperäistä panosta. Se, yltyäkö ohjelma tai muu teos tai sen osa teostasoon, ratkaistaan tapauskohtaisesti. Suoja ei ulotu ohjelman taustalla oleviin ideoihin, algoritmeihin tai periaatteisiin, vaan rajoittuu ohjelman konkreettiseen muotoon. Kaikki ohjelman esitysmuodot ovat suojattuja riippumatta siitä, onko ohjelma kirjoitettu lähdekielellä tai konekielellä, tai millä välineellä se on tallennettu.¹³⁰ HE 161/1990 perustui suurimmaksi osaksi tekijänoikeuskomitean

¹²⁷ Ks. KM 5/1953 ja Ehdotus laiksi oikeudesta valokuvaan KM 13/1954.

¹²⁸ HE 23/1960, s.1.

¹²⁹ HE 161/1990, s.50.

¹³⁰ HE 161/1990, s.50.

IV osamietintöön mietinnössä 1987:8.¹³¹

Verratessa Hallituksen esitystä 161/1990 komiteamietintöön KM 5/1953 huomataan, että tekijänoikeuden kohteelta vaaditaan hieman eri asioita. Hallituksen esityksessä teokselta, eli kyseisessä tapauksessa tietokoneohjelmalta, vaaditaan luovuutta ja omaperäisyyttä. Komiteamietinnössä tekijänoikeuden kohteelta puolestaan vaadittiin itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä, alkuperäisyyttä ja uutuutta unohtamatta. Hallituksen esityksen vaatimus luovasta panoksesta vaikuttaa olevan uusi lisäys sille, mitä alkuperäisessä komiteamietinnössä vaadittiin. Hallituksen esityksessä mainitaan myös muut teostyyppit: ”Tietokoneohjelmien, kuten muidenkin teosten osalta, joudutaan tapauskohtaisesti ratkaisemaan, yltääkö ohjelma tai sen osa teostasoon.”¹³² Esityksessä tietokoneohjelmat samaistetaan muihin teostyyppeihin, joten on selvää, että se, mitä tietokoneohjelmista esityksessä sanotaan, pätee myös muihin teoksiin.

Kyseessä olevassa hallituksen esityksessä esiintyy lain esitöistä ensimmäisenä termi ”teostasoo”. Esityksessä todetaan teostasoon yltämisellä tarkoitettavan sitä, että teos on tekijänsä luovan ja omaperäisen työn tulosta. Toisen kerran esitöissä on viittaus teostasoon Hallituksen esityksessä Eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta ja oikeudesta valokuvaan annetun lain kumoamisesta (HE 287/1994), joka koskee sitä ainoaa muutosta, joka tekijänoikeuslain 1:1.1:n on tekijänoikeuslain voimassaoloaikana tehty. Kyseiseen lainkohtaan tehdyt muutokset liittyvät lainsäätäjän tavoitteeseen säilyttää pohjoismainen lakiyhtenäisyys siirtämällä valokuvan suoja koskeva sääntely omasta laistaan tekijänoikeuslakiin samalla yksinkertaistaen kotimaista tekijänoikeuslainsäädäntöä.¹³³

Esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa esitetään, että tekijänoikeuslain 1:1.1:ssä olevaan suojattujen teosten luetteloon tulisi lisätä maininta ”valokuvateokset ja muut kuvataiteen teokset”. Lisäksi kuvataiteen ”tuotteita” koskeva ilmaisu tulisi muuttaa ”teokseksi”. Perusteluissa todetaan, että valokuvan tulee saadakseen suoja teoksena yltää teostasoon. Teostasoon yltämisellä puolestaan tarkoitetaan sitä, että valokuva on tekijänsä luovan työn omaperäinen tulos. Lisäksi perusteluissa todetaan tarkoituksen olevan, että valokuvien teostasoa arvioidaan sanoin periaattein kuin muidenkin teosten.¹³⁴ Hallituksen esityksen silloista voimassa olevaa lainsäädäntöä esittelevän otsikon alla tekijänoikeuden kohteesta todetaan seuraavaa: ”Tekijänoikeuden kohteena

¹³¹ HE 211/1992 vp, s.3.

¹³² HE 161/1990, s.50.

¹³³ HE 23/1960 s.52-53.

¹³⁴ HE 287/1994 s. 71.

on kirjallinen tai taiteellinen teos. Suojan saamiseksi teoksen tulee ylittää niin sanottu teoskynnys eli yltää teostasoon. Suojattu teos on tekijänsä luovan työn omaperäinen tulos.”¹³⁵

Tekijänoikeuden kohteelle esityksessä mainittavat vaatimukset ovat samat kuin HE 161/1990:ssä: Teoksen tulee tekijänoikeudellista suojaa nauttiakseen olla luovan työn omaperäinen tulos tai luovan ja omaperäisen työn tulos. Merkille pantavaa on, että toisin kuin vuoden 1953 komiteamietinnössä, ei tässäkin lainvalmisteluasiakirjassa viitata lainkaan sanaan ”itsenäinen”. Sen sijaan uutuutena aikaisempiin esitöihin on termin ”teoskynnys” käyttö. Teoskynnys rinnastetaan ensikerran jo HE 161/1990 esiteltyyn teostasoon.

Viimeisimmän kerran tekijänoikeuslain ensimmäiseen pykälään on tehty muutoksia Hallituksen esityksellä HE 181/2014. Esityksessä ehdotetaan tekijänoikeuslakiin lisättäväksi säännökset televisio-ohjelmien verkkotallennuspalveluiden sopimuslisensistä, kohtuullisuussäännökset tekijänoikeuden luovutussopimukseen sekä mahdollisuus estää laittomien verkkopalveluiden käyttö välittäjälle annetulla määräyksellä. Lisäksi selvennetään sopimuslisensijärjestelmän perussäännöksiä ja tarkennetaan äänitallenteiden suojan liittymäkriteereitä. Esityksen tekijänoikeuslain 1 §:ää koskeva muutos on muodollinen: pykälään lisätään sen sisältöä kuvaava otsikko ”Tekijänoikeuden kohde”, mutta säännökseen ei esityksessä ehdoteta sisällöllisiä muutoksia. Esityksessä ei anneta uusia perusteluita 1 §:ssä säädetyille tekijänoikeuden kohteelle.¹³⁶

4.2.3 Tekijänoikeusdirektiivien implementointi kansalliseen lainsäädäntöön

EU-tasolla tekijänoikeussuojan edellytysten kannalta merkittävät tietokoneohjelma-, suoja-aika-, tietokanta-, tietoyhteiskunta- ja DSM-tekijänoikeusdirektiivit on implementoitu kansalliseen tekijänoikeuslainsäädäntöön. Tietokoneohjelmadirektiivi pantiin aikanaan kansallisesti täytäntöön Hallituksen esityksen 211/1992 vp mukaisesti. Tuolloin esityksessä todettiin, että tietokoneohjelmien omaperäisyyttä tuli arvioida samoin kriteerien kuin muidenkin teosten, eikä niiltä tullut edellyttää suurempaa omaperäisyyttä kuin muilta teoslajeilta. Hallituksen esityksen mukaan ”Ohjelman tai sen osan versio, joka liittyy suunnitteluun ja yltää teostasoon, saa suojaa.”¹³⁷

Suoja-aikadirektiivin määräykset puolestaan implementoitiin kansalliseen tekijänoikeuslakiin Hallituksen esityksen 8/1995 vp mukaisesti, joskaan muutoksia tai tarkennuksia

¹³⁵ HE 287/1994 s. 5.

¹³⁶ HE 181/2014, s.48.

¹³⁷ HE 211/1992 vp, s. 3 ja 4.

tekijänoikeussuojan kohteeseen ei tämä implementointi tuonut.¹³⁸ Myöskään HE 170/1997, jonka pohjalta tekijänoikeuslakia muutettiin tietokantadirektiivin mukaiseksi, ei käsittänyt muutoksia tekijänoikeuslain ensimmäiseen pykälään, vaikka lakia valmisteltaessa olikin käyty keskustelua siitä, tulisiko kyseiseen lainkohtaan lisätä maininta tietokannoista. Asiassa kuitenkin päädyttiin siihen, ettei tällainen maininta ollut tarpeellinen, sillä pykälän luettelo ei ollut tyhjentävä ja siten soveltui jo sellaisenaan myös tietokantoihin. Esityksessä todettiin yleisesti tietokantoja koskevan tekijänoikeussuojan edellytyksistä seuraavaa: ”Jotta teoksia tai muuta aineistoa sisältävä kokoelma voisi olla tekijänoikeuden kohteena, sen tulee täyttää tekijänoikeuden saamisen yleiset edellytykset. Vain omaperäinen kokoelma, joka on tekijänsä luovan työn tulos, voi olla tekijänoikeudellisesti suojattu teos. Kokoelmien kohdalla luova panos voi ilmetä erityisesti kokoelmaan sisällytetyn aineiston valinnassa ja järjestelyssä.”¹³⁹

Tietoyhteiskuntadirektiivin (2001/29/EY) implementointi Suomessa toteutettiin hallituksen esityksellä HE 28/2004 vp, jonka pohjalta säädettiin laki tekijänoikeuslain muuttamisesta (821/2005). Myöskään tämän direktiivin implementointi ei tuonut muutoksia tekijänoikeuslain ensimmäiseen pykälään. Toisin kuin muissa tekijänoikeusdirektiivejä implementoivissa esityksissä tai tekijänoikeuslain ensimmäistä pykälää koskeneissa esityksissä, HE 28/2004 vp viittaa kahdesti itsenäisyyteen ja omaperäisyyteen tekijänoikeussuojan saamisen edellytyksinä.¹⁴⁰

Merkittävin kansallisen tekijänoikeuslainsäädännön uudistus viimeiseen 20 vuoteen on DSM-tekijänoikeusdirektiivin ja samalla verkkolähetysdirektiivin¹⁴¹ implementointi kansalliseen lainsäädäntöön.¹⁴² Euroopan komission 11.10.2016 antamassa tiedonannossa ”Tekijänoikeuteen pohjautuvan oikeudenmukaisen, tehokkaan ja kilpailukykyisen talouden edistäminen digitaalisilla sisämarkkinoilla” mukaan säädöstoimet tähtäsivät sisällön laajemman saatavuuden turvaamiseen EU:n alueella. Lisäksi niillä pyrittiin muokkaamaan tekijänoikeuden rajoituksia vastaamaan digitaalisen ja rajat ylittävän toimintaympäristön tarpeita sekä vahvistamaan toimivia ja tehokkaita tekijänoikeusmarkkinoita.¹⁴³ Muutoksia tekijänoikeussuojan vaatimukseen ei tekijänoikeus- ja verkkolähetysdirektiivien täytäntöönpano kuitenkaan tuonut. Kuitenkin DSM-

¹³⁸ HE 8/1995 vp.

¹³⁹ HE 170/1997 vp, s. 5 ja 9.

¹⁴⁰ HE 28/2004 vp, s. 80 ja 143.

¹⁴¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/789, annettu 17 päivänä huhtikuuta 2019, lähetystoimintaa harjoittavien organisaatioiden tiettyihin verkkolähetyskäyttöihin ja televisio- ja radio-ohjelmien edelleenlähetyksiin sovellettavien tekijänoikeuden ja lähioikeuksien käyttämisestä koskevien sääntöjen vahvistamisesta ja neuvoston direktiivin 93/83/ETY muuttamisesta, EUVL L 130/82, 17.5.2019 (verkkolähetysdirektiivi).

¹⁴² Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.

¹⁴³ Komission tiedonanto 2016.

tekijänoikeusdirektiivin 14 artikla, jossa unionin lainsäätävä kodifioi unionin tuomioistuimessa muodostuneen omaperäisyysvaatimuksen, pantiin Suomessa täytäntöön lisäämällä tekijänoikeuslain 49 a §:n uusi, neljäs momentti hallituksen esityksen HE 43/2022 vp mukaisesti. Uudella lainkohdalla kavennetaan valokuvaajan lähioikeuden suoja-alaa siten, ettei valokuvaajalla enää ole oikeutta kuvataiteen teoksesta otettuun valokuvaan, jos teoksen suoja-aika on päättynyt.¹⁴⁴ Huomionarvoista on, että vaikka tekijänoikeusdirektiivin artiklalla 14, johon uusi tekijänoikeuslain 49 a §:n neljäs momentti perustuu, kodifioitiin unionin omaperäisyysvaatimus, ei tällaista kodifikaatiota tuotu kansalliseen lakiin.

Lainvalmisteluasiakirjojen perustella voidaan todeta tekijänoikeudelle asetetun alun perin vaatimus omaperäisyydestä ja itsenäisyydestä - vaatimus, jota täydennettiin lisävaatimuksilla teoksen alkuperäisyydellä ja uutuudella. Tekijänoikeuslain ensimmäisen luvun ensimmäiseen pykälään tehtyjen muutosten taustalla olevista hallituksen esityksistä voidaan puolestaan nimetä tekijänoikeuden kohteen vaatimuksina luovuus ja omaperäisyys. Unionin direktiivien implementointi ei taas ole tuonut muutoksia tekijänoikeuslain mukaisiin teossuojan edellytyksiin. Seuraavassa luvussa perehdytään tarkemmin tulkintoihin näistä tekijänoikeussuojan edellytyksistä oikeuskäytännön kautta.

4.3 Tekijänoikeussuojan edellytykset oikeuskäytännössä

4.3.1 Korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntö

Tekijänoikeutta koskevia ratkaisuja antavat Suomessa yleiset tuomioistuimet, markkinaoikeus sekä opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuudessa toimiva tekijänoikeusneuvosto.¹⁴⁵ Korkein oikeus on arvioinut tekijänoikeussuojan vaatimusten täyttymistä ratkaisuisaan KKO 2005:43, KKO 2003:88, KKO 1989:149, KKO 1988:82, KKO 1988:52, KKO 1988:4, KKO 1979-II-64, KKO 1976-II-48 ja KKO 1975-II-25. Ratkaisut on tässä alaluvussa ryhmitelty sen mukaan, mitä korkein oikeus on kussakin ratkaisussa painottanut edellytyksenä tekijänoikeudellisen suojan saamiselle: Ratkaisussaan KKO 2005:43 korkein oikeus viittaa oikeuskirjallisuudessakin paljon käsiteltyyn

¹⁴⁴ HE 43/2022 vp, s. 24, 37 ja 106.

¹⁴⁵ Määrällisesti suurimman osan tekijänoikeutta koskevista ratkaisuista muodostavat tekijänoikeusneuvoston (TN) antamat suositusluontoiset ratkaisut. Tekijänoikeusneuvoston toiminta perustuu lain 55 pykälään, jonka mukaisesti se ”avustaa opetusministeriötä tekijänoikeutta koskevien asioiden käsittelyssä sekä antaa lausuntoja tämän lain soveltamisesta”. Vaikka lausunnot eivät ole oikeudellisesti sitovia, ne sekä heijastavat tämänhetkistä käytännön oikeustilaa että vaikuttavat tekijänoikeuslain soveltamiseen tuomioistuimissa, sillä korkein oikeus on perinteisesti seurannut tekijänoikeusneuvoston linjaa ratkaisukäytännössään. Norddgård – Sund-Norddgård – Kasi 2019, s.259–260.

niin kutsuttuun kaksoisluomukset kieltävään tulkintaan, kun taas ratkaisuisaan KKO 2003:88, KKO 1976-II-48, KKO 1988:52 ja KKO 1988:88 tuomioistuin painottaa teokselta edellytettävää luovuutta. Ratkaisuisa KKO KKO:1975-II-25 ja 1979-II-64 tekijänoikeudellisen suojan arvioinnissa merkityksellisessä roolissa ovat taas erot olemassa oleviin kohteisiin, kun ratkaisuisa KKO 1988:4 ja KKO 1989:149 painotetaan teknisten ja ulkoisten rajoitteiden vaikutusta tekijänoikeussuojan saamiseen. Tekijänoikeudellisen suojan edellytyksien kannalta relevanttia oikeuskäytäntöä tarkastellaan vuoropuhelussa alan oikeuskirjallisuuden kanssa.

Arvioitaessa teoskynnyksen ylittymistä on Suomessa perinteisesti pohdittu sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen. Tätä tulkintaohjetta korkein oikeus on soveltanut ruotsinkielisille ala-asteen oppilaille tarkoitettujen suomen kielen oppikirjojen sanastojen luvaton kopiointia ja kaupallista hyödyntämistä koskevassa ratkaisussaan 2005:43. Tapauksessa vastaajayhtiö oli ilman tekijänoikeuden haltijoiden suostumusta kopioinut oppikirjojen tai niiden tekstiosien lopussa sijaitsevat sanastot tietokoneella luettaville levykkeille ja markkinoinut niitä oppimateriaalina.

Riidatonta asiassa oli, että oppikirjat, joiden sanastoja oli kopioitu, saivat itsessään tekijänoikeussuojaa kirjallisina teoksina. Riitaisaa puolestaan oli se, ylittyikö teoskynnys pelkkien sanastojen osalta. Perusteluissaan korkein oikeus toteaa teoksen olevan tekijänoikeudellisesti suojattu, jos sitä voidaan pitää tekijänsä ”luovan ilmaisun omaperäisenä tuloksena”. Lisäksi korkein oikeus lausuu seuraavaa ”teoskynnyksen katsotaan yleensä ylittyvän, jos kukaan muu kuin tekijä ei vastaavaan työhön ryhtyessään päätyisi samanlaiseen lopputulokseen”. Korkein oikeus katsoo, että vaikka kyseessä olevissa oppikirjoissa olevien sanastojen sijoittelu ja rakenne vaihtelevat, voidaan niitä arvioida samalla tavalla siinä ”ilmentääkö sanasto sellaista omaperäisyyttä ja itsenäisyyttä, että sanastot ylittäisivät teoskynnyksen”.¹⁴⁶

Perusteluissaan korkein oikeus kiinnittää erityistä huomiota sanastojen tekstikappaleiden kanssa muodostamaan opetukselliseen kokonaisuuteen ja tekijän sanastoa kootessaan tekemiin valintoihin: mitkä sanat tekstissä opetetaan ja missä vaiheessa tietty sana esitetään ensi kertaa. Sanastot eivät olleet mekaanisesti koottuja sanaluetteloja, vaan ilmensivät teoksen osana tekijän luovuutta.¹⁴⁷ Korkein oikeus piti ratkaisussaan ilmeisenä sitä, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen. Siten se katsoi sanastojen ilmentävän sellaista itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä, että niiden oli katsottava ylittävän myös itsenäisesti

¹⁴⁶ KKO 2005:43, kappaleet 3, 4 ja 5.

¹⁴⁷ KKO 2005:43, kappale 6.

arvioiden teoskynnyksen.¹⁴⁸

Ratkaisussaan KKO 2005:43 korkein oikeus yhtyy tekijänoikeuskomitean vuoden 1953 mietintöön vaatiessaan teokselta omaperäisyyttä ja itsenäisyyttä. Lisäksi korkein oikeus toteaa, että teoksen on tekijänoikeudellista suojaa saadakseen oltava tekijänsä luovan ilmaisun omaperäinen tulos, mikä puolestaan vastaa Hallituksen esitysten HE 161/1990 ja HE 287/1994 esittämiä näkemyksiä tekijänoikeuden kohteelle asetetuista vaatimuksista. Lisäksi termi teoskynnys, joka hallituksen esityksessä HE 287/1994 yhdistettiin juuri luovan työn omaperäiseen tulokseen, määritellään ratkaisussa omaperäisyyden ja itsenäisyyden ilmentymänä. Ratkaisussa vedotaan siten kaikkiin tekijänoikeuslain esitöissä esitettyihin tekijänoikeuden kohteelle asetettuihin vaatimuksiin.

Ratkaisun perusteluissa esitellään niin sanottu kaksoisluomisen kieltävä tulkinta, jota ei lain esitöistä löydy: ”teoskynnyksen katsotaan yleensä ylittyvän, jos kukaan muu kuin tekijä ei vastaavaan työhön ryhtyessään päätyisi samanlaiseen lopputulokseen”.¹⁴⁹ Suomessa ei tietävästi ole käsitelty oikeudessa yhtään kaksoisluomistilannetta koskevaa tapausta, ja ilmiö on harvinainen myös kansainvälisesti. Musiikkiteoksia koskevissa kaksoisluomistilanteissa keskiöön on noussut näytön arviointi: onko kyse todella riippumattomasta kaksoisluomisesta vai onko myöhempi tekijä tietoisesti tai tiedostamattaan kuullut ja palauttanut mieleensä aiemman teoksen, jota hän on sitten tahtomattaankin jäljentänyt.¹⁵⁰

Oikeuskirjallisuudessa kaksoisluomisen kiellosta ovat kirjoittaneet esimerkiksi *Harenko*, *Kivistö*, *Niiranen* ja *Tarkela* seuraavasti: ”Omaperäisyydellä tarkoitetaan sitä, että kenenkään toisen kuin tekijän ei voitaisi olettaa päätyvän samankaltaiseen lopputulokseen, jos toinen ryhtyisi itsenäisesti vastaavaan luomistyöhön. Jos samasta aiheesta, temasta tai tapahtumasta kirjoitetaan itsenäisesti useampia kirjoituksia, saa kukin kirjoittaja omalle teokselleen tekijänoikeussuojaa.”¹⁵¹ Samalla linjalla ovat *Haarmann* ja *Mansala*, jotka hekin liittävät kaksoisluomisen kiellon nimenomaan omaperäisyyden vaatimukseen. Itsenäisyydellä he puolestaan viittaavat siihen, ettei tekijän teoksellaan jäljittele olemassa olevaa teosta.¹⁵² Myös *Mylly* esittää kaksoisluomisen kiellon näyttäytyvän sellaisena suojattavalta teokselta edellytettävänä ainutlaatuisuutena, jollaiseen

¹⁴⁸ KKO 2005:43, kappale 7.

¹⁴⁹ Max Kummer on esittänyt kaksoisluomisen kiellon omaperäisyyden määritelmänä jo vuonna 1968. Kummer 1968, s. 30.

¹⁵⁰ Hoikka 2024, s.735.

¹⁵¹ Harenko – Kivistö – Niiranen – Tarkela 2024, s.21.

¹⁵² Haarman – Mansala 2012, 2.8.1. Teos ja tekijä.

kukaan toinen ei päätyisi, vaikkakin itsenäinen kaksoisluomisten mahdollisuus hyväksytään.¹⁵³

Hoikka puolestaan ei näe kaksoisluomisen kieltoa ehdottomana. Sen sijaan hän arvioi, ettei korkein oikeus ratkaisussaan KKO 2005:43 aseta kaksoisluomisen mahdottomuutta tekijänoikeussuojan välttämättömäksi tai riittäväksi edellytykseksi, vaan ainoastaan toteaa yleisluontoisesti, että teoksen ainutlaatuisuus on yhteydessä omaperäisyyteen.¹⁵⁴ *Hoikan* argumenttia tukee se, että korkein oikeus listaa perusteluissaan kaksoisluomisen kiellon lisäksi tekijänoikeussuojalle muitakin edellytyksiä: omaperäisyyden, itsenäisyyden, luovan ilmaisun ja teoskynnyksen ylittymisen. Kaksoisluomisen kiello vaikuttaa siten olevan vain yksi arviointikriteeri muiden joukossa. Lisäksi kaksoisluomusten kiello, kuten *Hoikka* huomauttaa, on kirjoitettu ehdollisena: ”teoskynnyksen katsotaan yleensä ylittyvän, jos kukaan muu kuin tekijä ei vastaavaan työhön ryhtyessään päätyisi samanlaiseen lopputulokseen”¹⁵⁵. Huomionarvoista on myös se, että korkein oikeus käyttää virkkeessä sanaa ”yleensä”, mikä viittaa siihen, ettei tällaisen ehdon edes joka kerta tarvitse täyttyä, kun arvioidaan, saako teos tekijänoikeudellista suojaa.¹⁵⁶

Korkeimman oikeuden ratkaisussaan KKO 2005:43 käsittelemä kaksoisluomisen kiello on edellä esitetyn mukaisesti oikeuskirjallisuudessa liitetty omaperäisyysvaatimukseen. Ratkaisussaan KKO 2003:88 korkein oikeus kuitenkin painottaa omaperäisyyden yhteyttä luovuuteen viitatessaan ”luovan ja omaperäisen työn tulokseen”. Kyseinen korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2003:88 koski tapausta, jossa A oli markkinoinut ja myynyt tietokoneohjelmistoja muun muassa muuntelemalla tuotteita ja lisenssiasiakirjoja siten, että syntyi vaikutelma alkuperäisistä tuotteista. Korkein oikeus katsoi, ettei A ollut syyllistynyt tekijänoikeusrikokseen ohjelmien levittämisoikeuden rikkomisesta, koska ohjelmistovalmistajien levittämisoikeus oli rauennut. Ratkaisussaan korkein oikeus arvioi, oliko tietokoneen valmisohjelmia tai niiden pakkauslaatikoita tai käyttöohjekirjoja ja lisenssiasiakirjoja pidettävä tekijänoikeudellisesti suojattuina teoksina. Tuomioistuin katsoi hovioikeuden ratkaisun mukaisesti valmisohjelmienkäyttöohjekirjojen ja

¹⁵³ Mylly 2016, s. 911

¹⁵⁴ *Hoikka* 2024, s.735.

¹⁵⁵ *Hoikka* 2024, s.735.

¹⁵⁶ Kaksoisluomiseen viitataan myös Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä. Asiassa C More (NJA 2015 s. 1097, kohta 19) Ruotsin korkein oikeus toteaa kaksoisluomiskriteerin (dubbelskapandekriteriet) toimivan apusääntönä teoskynnyksen arvioinnissa siten, että jos jokin teos voitaisiin toisesta tekijästä riippumatta luoda uudelleen samanlaisena, se ei täytä teoskynnystä. Korkein oikeus kuitenkin korostaa, että pelkästään yksin tämän kriteerin soveltaminen ei riitä arvioitaessa, saako teos tekijänoikeudellista suojaa. Olssonin mukaan ruotsalainen kaksoisluomisen kiello ei estä teosta saavuttamasta teoskynnystä, jos toinen henkilö on itsenäisesti luonut samanlaisen tuotteen. Olsson 2018, s. 60. Tässä mielessä ruotsalainen oikeuskirjallisuus on yhtenevä suomalaisen kanssa myös ”itsenäinen” termin tulkinnessa. Itsenäisyydellä viitataan siihen, että teos ei ole kopio.

lisenssiasiakirjojen yltävän teostasoon, ja olevan siten tekijänoikeudellisesti suojattuja teoksia. Korkein oikeus katsoi pakkauslaatikoiden voivan sinänsä saada tekijänoikeudellista suojaa, jos niiden katsotaan olevan luovan ja omaperäisen työn tuloksia, millaisia pakkauslaatikot eivät kuitenkaan tapauksessa olleet. Samaan laatikkoon pakatut tuotteet eivät muodostaneet yhteen liitettyä teosta, sillä kyse oli mekaanisesti, vailla luovaa panosta olevasta toiminnasta.¹⁵⁷

Ratkaisuissaan KKO 1976-II-48, KKO 1988:52 ja KKO 1988:82 korkein oikeus kiinnittää niin ikään huomiota luovuuteen tekijänoikeudellisen suojan edellytyksenä. Ratkaisussaan KKO 1976-II-48 korkein oikeus arvioi, tuliko miilumenetelmällä valmistettuja koristevalaisimia pitää tekijänoikeuslain 1 pykälän 1 momentissa tarkoitettuina taiteellisina teoksina. Korkeimman oikeuden perusteluiden mukaan pelkästään se, että valaisimet oli valmistettu miilumenetelmää käyttäen ei tehnyt niistä siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne olisivat olleet taiteellisia teoksia ja nauttineet tekijänoikeussuojaa. Ratkaisussaan korkein oikeus siis toteaa, ettei pelkkä valmistusmenetelmä tehnyt valaisimista edellytetyllä tavalla omaperäisiä ja itsenäisiä.¹⁵⁸ Rivien välistä on arvailtavissa, että puuttumaan jäänyt elementti liittyi nimenomaan valaisinten luovuuteen.

Ratkaisussaan KKO 1988:52 korkein oikeus puolestaan arvioi, tuliko urheiluselostusta pitää tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisena suojaa nauttivana selittävänä suullisena esityksenä. Korkeimman oikeuden mukaan tekijänoikeussuojan saamisen edellytyksenä on suullisen esityksen itsenäisyys ja omaperäisyys. Arvioinnissaan korkein oikeus kiinnitti erityistä huomiota siihen, että otteluseloste oli spontaani ja reaaliajassa syntynyt esitys, joka käsitti koko ottelun. A on omaan pelitietoonsa ja kokemukseensa perustuen tehnyt erialisia arvioita pelaajista, joukkueista, erotuomaristyöstä ja jalkapallotapahtumista. Nämä seikat huomioon ottaen korkein oikeus katsoi otteluselostuksen olevan itsenäinen ja omaperäinen ja siten tekijänoikeuslain suojaama teos.¹⁵⁹ Tapauksessa suullinen selostus siis katsottiin tekijänoikeudellisen suojan vaatimukset täyttäväksi sen spontaaniuden ja asiantuntemukseen perustuvien havaintojen vuoksi. Tällaisten elementtien voidaan katsoa ilmentävän tekijältään luovuutta.

Ratkaisussaan KKO 1988:82 korkein oikeus taas arvioi, oliko mainoskampanjan ideointivaiheessa syntyitä luonnoksia pidettävä tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuna kuvataiteen tuotteina. Perusteluissaan korkein oikeus katsoi, että huvipuiston teatterin mainontaa koskevan tilauksen

¹⁵⁷ KKO 2003:88, kohta 1.4. Onko kysymys tekijänoikeussuojaa nauttivista teoksista.

¹⁵⁸ KKO 1976-II-48.

¹⁵⁹ KKO 1988:53.

yhteydessä A oli antanut työryhmässä syntyneelle idealle sellaisen itsenäisen ja omaperäisen muodon, että oli luonut tekijänoikeuslain mukaisen kuvataiteen tuotteen. Luonnokset käsittivät erivärisiä nauruun repeäviä ilmapalloja.¹⁶⁰ Ratkaisussa korkein oikeus painotti sitä muotoa, joka ideoille oli annettu. Tuomioistuimen käyttämä sana ”luoda” viittaa siihen, että tämän muodon on täytynyt olla luova.

Ratkaisuissaan KKO 1975-II-25 ja KKO 1979-II-64 korkein oikeus vertaa tekijänoikeussuoja-arvioinnin kohdetta jo olemassa olevaan. Kuten on esitetty, oikeuskirjallisuudessa tämä eroavuus jo olemassa olevaan eli se, ettei teos ole kopio, on liitetty tekijänoikeussuojan vaatimukseen itsenäisyydestä. Ratkaisussa KKO 1975-II-25 korkein oikeus arvioi, tuliko sisustusarkkitehdin suunnitteleman malliston mukaan valmistettua sohvakalustoa pitää tekijänoikeuslaissa tarkoitettuna taideteollisuuden tuotteena. Asiassa korkein oikeus yhtyi alioikeuksien asiassa lausumiin perusteluihin: Arvioinnin kohteena oleva sohvakalusto ei ollut muotoilunsa, rakenteensa tai verhoilunsa puolesta siinä määrin omaperäinen, että sitä olisi voitu pitää itsenäisenä taideteollisuuden tuotteena. Lisäyksenä alioikeuksien perusteluihin korkein oikeus totesi, ettei mallisto myöskään kokonaisuutena eronnut olennaisella tavalla jo ennestään yleisesti kaupan olleista kalusteista.¹⁶¹ Ratkaisussa korkein oikeus siis painotti tekijänoikeussuojan arvioinnin kohteen eroa, eli itsenäisyyttä jo olemassa oleviin kohteisiin.

Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1979-II-64 liittyi puolestaan A:n maalaamaan tauluun, jonka esikuvana oli toiminut B:n ottama, julkistettu valokuvaa. Ratkaisussa korkein oikeus arvioi hovioikeuden ratkaisusta poiketen, ettei maalausta voitu pitää valokuvan kappaleena, vaan sen sijaan itsenäisenä teoksena. Tästä voidaan päätellä, että itsenäisyydellä korkein oikeus viittaa siihen, ette maalaus ei ollut kopio jo olemassa olevasta valokuvasta, vaan itsenäinen ikään kuin vastakohtana kopiolle. Perusteluissaan korkein oikeus totesi, että maalaus oli selkeästi syntynyt valokuvan pohjalta, sillä esimerkiksi lasten asennot, vaatetus ja tausta osoittivat huomattavia yhtäläisyyksiä. Koska maalauksen ja valokuvan valmistusmenetelmät erosivat toisistaan, ja koska A:n yksinoikeus ei koskenut tämän ottaman valokuvan aihetta, oli vähäisilläkin eroavaisuuksilla katsottavan olevan olennaista vaikutusta kokonaisvaikutelmaan. Siten lasten erilaiset ilmeet ja maalauksen vähäisempi yksityiskohtaisuus riittivät tekemään maalauksesta itsenäisen teoksen.¹⁶²

Ratkaisuissaan KKO 1989:149 korkein oikeus nosti esille niin ikään tekijänoikeussuojan saamisen

¹⁶⁰ KKO 1988:82.

¹⁶¹ KKO 1975-II-25.

¹⁶² KKO 1979-II-64.

yhteyden jo olemassa oleviin kohteisiin mutta kiinnitti tämän lisäksi huomiota sellaisiin teknisiin ja ulkoisiin rajoitteisiin, jotka määrittivät kohteen muodon. Ratkaisussaan KKO 1988:4 korkein oikeus arvioi, tuliko rakennuspiirustusten tai niiden pohjalta tehdyn rakennuksen saada tekijänoikeussuojaa. Koska rakennuksen rakentamiselle oli annettu tarkat ohjeet niin materiaalin, koneen, huonemäärän -ja sijoittelun osalta, ei A:lla ole ollut mahdollisuutta luoda itsenäistä ja omaperäistä rakennusteosta. Korkeimman oikeuden mukaan rakennuspiirustukset sinänsä voisivat nauttia tekijänoikeussuojaa, mikäli niiden katsottaisiin olevan omaperäisiä, mitä ne tapauksessa eivät olleet.¹⁶³ Ratkaisussa korostuu tosiasiallinen luovien valintojen tekeminen tekijänoikeussuojan saamisen edellytyksen, vaikkei korkein oikeus näitä sanoja perustelussa käytäkään: Tapauksessa luovien ratkaisujen rajoittaminen on johtanut siihen, ettei rakennus ole voinut olla itsenäinen ja omaperäinen.

Myös ratkaisussaan KKO 1989:149 korkein oikeus kiinnittää huomioita teknisiin ja ulkoisiin rajoitteisiin. Ratkaisussaan KKO 1989:149 korkein oikeus arvioi, saiko arkkitehdin suunnittelema tyyppitalo tekijänoikeussuojaa rakennustaiteen tuotteena. Korkein oikeus katsoi, ettei tyyppitalo eronnut arkkitehtonisilta elementeiltään tai kokonaisuutena merkittävästi muista myynnissä olevista pientaloista. Korkein oikeus nosti esille sen, että pientalojen suunnittelussa muotoilu määräytyy lähinnä valmistusteknisten ja toiminnallisten seikkojen perusteella. Siten tyyppitaloa ei voitu pitää itsenäisenä ja omaperäisenä, eikä tyyppitalon katsottu saavan suojaa teoksena.¹⁶⁴ Huomionarvoista on, että ruotsinkielisessä tuomiossaan korkein oikeus käyttää itsenäisyydestä ja omaperäisyydestä sanaparia ”individuellt och egenartat”. Ratkaisun suomennoksessa käy kuitenkin ilmi sanaparilla viitattavan itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimuksiin. Ratkaisusta KKO 1989:149 voidaan todeta, että omaperäisyyttä ja itsenäisyyttä tulee arvioida suhteessa jo olemassa oleviin teoksiin, ja että jotta teosta voidaan pitää omaperäisenä ja itsenäisenä, ei teos saa olla vain esimerkiksi teknisten ja toiminnallisten seikkojen tulosta.

Tässä alaluvussa käsitellystä korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä nousee esiin neljä keskeistä tekijänoikeussuojan edellytystä, joiden täyttymistä korkein oikeus arvioi ratkaistessaan, saako teos tekijänoikeudellista suojaa: (1) tekijän luovat valinnat ja niiden ilmentyminen lopputuloksessa, (2) teoksen muoto ei saa olla seurausta pelkistä teknisistä ja ulkoisista seikoista (3) teoksen itsenäisyys, eli sen erottuminen muista olemassa olevista teoksista ja (4) teoksen omaperäisyys, joka saattaa ilmetä muun muassa siten, ettei toinen vastaavaan työhön ryhtyessään

¹⁶³ KKO 1988:4.

¹⁶⁴ HD 1989:149.

päätyisi vastaavaan tulokseen. Oikeuskirjallisuudessa suomalaista teostasovaatimusta ei ole pidetty kovin korkeana.¹⁶⁵

Käsitelty korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntö on verrattain vanhaa, mikä johtuu yksinkertaisesti siitä, ettei korkein oikeus ole antanut tuoreempia tekijänoikeudellisen suojan edellytyksistä koskevia ennakkopäätöksiä. Kuitenkin kaksi uudempaa ratkaisua voidaan nostaa esille, vaikkeivat ne suoranaisesti tekijänoikeussuojan saamisen edellytyksiä käsittelekään. Ratkaisuisaan KKO 2008:45 ja KKO 2023:48 korkein sivuaa tekijänoikeudellisen suojan vaatimuksia mitään tulkintaohjetta soveltamatta. Ratkaisussaan KKO 2008:45 korkein oikeus viittaa tekijänoikeudellisen suojan syntymiseen hyvin lyhyesti ja varsinaisesti päätöstään perustelematta: tuomioistuin toteaa logiikkalaitteen tietokoneohjelman siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen olevan tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momentissa tarkoitettu teos.¹⁶⁶ Ratkaisussaan KKO:2023:48 korkein oikeus puolestaan toteaa yleisesti tekijänoikeuslain 49 a §:n mukaisesta valokuvaajan yksinoikeudesta valokuvaan, että ”Pykälän mukaista suojaa saavat kaikki valokuvat siitä riippumatta, nauttivatko ne tekijänoikeuslaissa teoskynnyksen ylittävälle teoksille säädettyä tekijänoikeussuojaa.” Lisäksi tuomioistuin toteaa, että arvioitavana olevia rajoitussäännöksiä on tulkittava samoin kaikkien, sekä teoskynnyksen ylittävien että muiden valokuvien osalta.¹⁶⁷

Merkille pantavaa on, ettei korkein oikeus ole ottanut ratkaisukäytännössään kantaa tekijänoikeudellisen suojan edellytyksiin unionin tuomioistuimen *Infopaq*-ratkaisun jälkeen. Näin ollen Suomessa ei ole korkeimman oikeuden tasolla otettu nimenomaisesti kantaa siihen, miten EU-tuomioistuimen asettama vaatimus teoksen omaperäisyydestä tekijän omana henkisenä luomistyönä vaikuttaa kansallisen tekijänoikeussuojan arviointiin. Toisaalta tällaisen kannanoton puute voidaan itsessään nähdä myös kannanottona: Korkein oikeus ei ole nähnyt tarvetta ratkaista kysymystä tekijänoikeudellisen suojan edellytyksistä *Infopaq*-ratkaisun jälkeisessä ajassa, sillä se ei ole katsonut tarvetta muuttaa aikaisemmassa ratkaisukäytännössä omaksumaansa linjaa. Siten korkein oikeus on pitänyt suomalaisia tekijänoikeudellisen suojan edellytyksiä EU:n vaatimuksia vastaavina. Toisaalta korkeimman oikeuden ratkaisun puuttuessa voidaan ajautua tilanteeseen, jossa oikeustilan määrittely jää alempien tuomioistuinten harteille. Korkeinta oikeutta ahkerammin ovat Suomessa tekijänoikeudellisen suojan edellytyksiä koskevia kysymyksiä ratkaisseet markkinaoikeus ja tekijänoikeusneuvosto, joiden viimeaikaiseen ratkaisu- ja lausuntokäytäntöön

¹⁶⁵ Haarmann 2005, s.63.

¹⁶⁶ KKO 2008:45, kappale 4.

¹⁶⁷ KKO 2023:48, kappaleet 5 ja 16.

tutustutaan seuraavaksi.

4.3.2 Markkinaoikeuden ratkaisukäytäntö

Arvioitaessa tekijänoikeudellisen suojan edellytyksiä voidaan korkeimman oikeuden ennakkopäätösten lisäksi myös markkinaoikeuden päätöksillä nähdä tulkinta-arvoa varsinkin, kun uudempaa relevanttia korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöä ei ole saatavilla.¹⁶⁸ Toisin kuin edellä käsitelty korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntö, heijastaa seuraavaksi käsiteltävä markkinaoikeuden ratkaisukäytäntö kansallisen oikeuden kehitystä kohti EU-harmonisoitua tekijänoikeussuojan mallia.

Tarkastelun kohteena on ensin ratkaisu ajalta ennen tekijänoikeussuojan harmonisointia EU:ssa. Ratkaisussaan MAO 92/06 markkinaoikeus arvioi, tuliko kääntöpöytäsaahan pitää tekijänoikeuslain mukaisena teoksena. Koska kyseessä oleva kääntöpöytäsaaha ei ollut tekijänoikeuslain tarkoittamalla tavalla itsenäinen ja omaperäinen rakenteensa, muotoilunsa tai kokonaisuutensa puolesta, katsoi markkinaoikeus, ettei saaha voitu pitää teoksena.¹⁶⁹ Tästä unionin tuomioistuimen omaperäisyysvaatimusta harmonisoivaa ratkaisukäytäntöä edeltävästä ratkaisusta käyvät ilmi kansalliset itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset teossuojan saamisen edellytyksenä.

Seuraavissa ratkaisuissa, jotka on annettu vuosia Infopaq-ratkaisun jälkeen, perustaa tuomioistuin päätöksensä edelleen puhtaasti kansallisiin oikeuslähteisiin. Ratkaisussaan MAO 407/17 markkinaoikeus totesi Peltikatto-asennusohjeen molempien puolien piirrosten olevan siten itsenäisiä ja omaperäisiä, että niitä tuli pitää tekijänoikeuslain tarkoittamina teoksina, sillä piirroksissa näkyi tekijänsä omaperäinen kädenjälki, kun taas rakennusohjeet eivät muotonsa, joka oli käyttötarkoituksensa sanelema, osalta olleet suojattavia teoksia. Asennusohjeen liitteenä oleva piirroskuvasarja sai sekin itsenäisyytensä ja omaperäisyytensä nojalla suojaa teoksena. Ratkaisunsa markkinaoikeus perustaa kansalliseen tekijänoikeuslakiin, korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöön sekä tekijänoikeusneuvoston lausuntokäytäntöön.¹⁷⁰ MAO:n käyttämä ilmaisu ”omaperäinen kädenjälki” muistuttaa EUT:n ratkaisussa Painer esittelemää vaatimusta ”oman persoonallisen leiman” jättämisestä teokseen.¹⁷¹ Toisaalta kansallisessa tekijänoikeuslain

¹⁶⁸ Oikeuslähteenä voidaan käyttää mitä tahansa tuomioistuinratkaisua, vaikka korkeimman oikeuden ratkaisujen merkitys onkin suurin. Määttä 2024, s.3.

¹⁶⁹MAO 92/06, kappale 3.1. Hakijayhtiöiden kääntöpöytäsaahan omaperäisyys.

¹⁷⁰ MAO 407/17, kappaleet 8, 9, 15–17.

¹⁷¹ C-145/10 Painer, kappale 92.

valmisteluaineistossakin on samansuuntainen maininta ”henkilöllisestä leimasta” elokuvateoksia koskevan osion yhteydessä.¹⁷² Koska MAO ei millään tavalla mainitse unionin oikeuskäytäntöä ratkaisussaan, tämä ilmaus on tuskin EU-oikeudesta peräisin.

Markkinaoikeus arvioi kysymystä suunnittelukuvien tekijänoikeussuojasta ratkaisussaan MAO 772/17. Tässä ratkaisussa markkinaoikeus katsoi teknisten ja käytännöllisten lähtökohtien rajoittaneen suunnittelupiirustusten suunnittelijan tekemiä itsenäisiä ja omaperäisiä ratkaisuja. Koska suunnittelupiirustuksia oli pidettävä yleispiirteisinä ja yksinkertaisina, eikä pelkästään teknisten yksityiskohtien määrittelemisen piirustuksissa voitu katsoa osoittavan piirustusten olevan vapaiden luovien ratkaisujen synnyttämiä, ei piirustuksia pidetty teoksina. Perusteluissaan MAO viittaa kansalliseen oikeuskäytäntöön todetessaan, ettei taiteellinen laatu tai työn määrä ole tekijänoikeussuojan saamisen edellytys.¹⁷³ Ratkaisussaan MAO 302/18 markkinaoikeus puolestaan käsittelee muun ohella elokuvateosten tekijänoikeussuojaa. Perusteluissaan erityistuomioistuin viittaa jälleen kansalliseen tekijänoikeuslakiin sekä lain esitöihin ja kansalliseen oikeuskirjallisuuteen. Markkinaoikeus perustaa arviointinsa komiteamietintö 1953:5:ssä elokuvateoksista sanottuun sekä oikeuskirjallisuudessa pohjoismaisista lainvalmisteluasiakirjoista sanottuun toteamalla, että elokuvateosten osalta tekijänoikeus koko teokseen voi syntyä niille henkilöille, joiden panos on taiteellisesti itsenäinen ja omaperäinen, kuten ohjaajalle ja käsikirjoittajalle. Muiden osallistujien osalta ratkaisevaa on, kuinka itsenäisesti ja luovasti henkilö työskentelee suhteessa ohjaajaan, eli onko hänen työnsä luonteeltaan taiteellista vai lähinnä teknistä.¹⁷⁴

Markkinaoikeuden viimeaikaisista ja siten nykyistä kansallista oikeustilaa hyvin kuvaavista ratkaisuista voidaan nostaa esille seuraavat kolme lainvoimaista ratkaisua: MAO 25/20, MAO H202/2021 ja MAO 283/2023.¹⁷⁵ Huomionarvoista on, että jossakin välissä vuoden 2018 ja 2020 markkinaoikeus on täysin muuttanut tekijänoikeussuojan edellytysten arviointia koskevien ratkaisujensa perusteluja: uudemmissa ratkaisuissa viitataan selkeästi kansallisten oikeuslähteiden lisäksi myös EU-oikeudellisiin lähteisiin.

Ratkaisussaan MAO 25/20 markkinaoikeus arvioi, tuliko Milan-tuolia pitää tekijänoikeuslain

¹⁷² KM 1953:5, s. 46.

¹⁷³ MAO 772/17, kappaleet 6, 12–14.

¹⁷⁴ MAO:302/18, kappaleet 18 ja 19.

¹⁷⁵ Markkinaoikeus on viime aikoina käsitellyt tekijänoikeussuojan edellytyksiä myös ratkaisussaan MAO 61/2023, mutta tapausta ei tässä käsitellä, sillä korkein oikeus on ratkaissut asian uudestaan ennakkopäätöksellään KKO 2023:48.

ensimmäisen pykälän mukaisena teoksena. Ratkaisussaan markkinaoikeus erottelee kansallisen ja EU-tason oikeuslähteet selkeästi: Kansallisessa tekijänoikeuslaissa teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena, kun taas unionin oikeudessa teokselta edellytetään seuraavaa: teoksen on oltava omaperäinen siinä mielessä, että se on tekijänsä luovan henkisen työn tulos. Teoksen on oltava ilmaus tällaisesta luovasta henkisestä työstä sekä heijastettava tekijänsä yksilöllisyyttä ilmentävällä vapaita luovia ratkaisuja. Suojan saamisen esteenä ei ole se, että omaperäisen kohteen valmistamista sanelevat tekniset seikat, kunhan tekijä on näistä huolimatta päässyt heijastamaan yksilöllisyyttään suojan kohteessa ilmentämällä vapaita luovia ratkaisuja.¹⁷⁶ Ratkaisussaan markkinaoikeus arvioi Milan-tuolin olevan kokonaisvaikutelmaltaan samanlainen kuin pallotuolin, ja siten Pallotuolin kopio, eikä itsenäisen luovan työn omaperäinen tulos. Perusteluidensa johtopäätöksensä olevassa ratkaisulauselmassa markkinaoikeus viittaa kaikkiin kansallisen tekijänoikeuslain esitöissä viitattuihin tekijänoikeudellisen suojan edellytyksiin: itsenäisyyteen, luovuuteen ja omaperäisyyteen.¹⁷⁷

Ratkaisussaan MAO H202/2021 markkinaoikeus puolestaan arvioi, tuleeko aikakauslehdessä julkaistuja valokuvia suojata tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisina teoksina. Ratkaisussaan markkinaoikeus katsoo, että kahdeksasta valokuvasta seitsemää tuli pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisinä tuloksina ja siten tekijänoikeuslain mukaisina valokuvateoksina.¹⁷⁸ Perusteluissaan markkinaoikeus viittaa unionin vakiintuneeseen ratkaisukäytäntöön ja etenkin henkilökuvaa koskeneessa *Painer*-ratkaisussa esitettyyn ”omaan persoonalliseen leimaan”.¹⁷⁹ Markkinaoikeus vaikuttaa lisänneen unioni ratkaisukäytännöstä johdettujen tekijänoikeussuojan edellytysten sekaan kansallisen termin ”itsenäinen” vailla selitystä siitä, mitä tällä tarkoitetaan tai miten sitä kyseessä olevaan tapaukseen sovelletaan sen jälkeen, kun markkinaoikeus on itse todennut, ettei mitään muuta kuin unionin itsenäistä teoksen ja omaperäisyyden käsitettä tule soveltaa.¹⁸⁰

Ratkaisussaan MAO 283/2023 markkinaoikeus sen sijaan ottaa kantaa potilasluokittelukorttien saamaan tekijänoikeussuojaan. Arviointinsa oikeudellisia lähtökohtia esittäessään markkinaoikeus viittaa ensin kansallisen tekijänoikeuslain ensimmäiseen pykälään, minkä jälkeen se tiivistää

¹⁷⁶ MAO 25/20, kappaleet 11 ja 12.

¹⁷⁷ MAO 25/20, kappale 16.

¹⁷⁸ MAO H202/2021, kappale 20.

¹⁷⁹ MAO H202/2021, kappale 10.

¹⁸⁰ MAO H202/2021, kappaleet 7 ja 8.

unionin tuomioistuimen vakiintuneessa oikeuskäytännössä syntyneen, edellisessä pääluvussa käsitellyn teoskäsitteen.¹⁸¹ Tämän jälkeen markkinaoikeus toteaa tekijänoikeussuojan saamisen edellyttävän niin sanotun teoskynnyksen ylittymistä, ja soveltaa oikeusohjeita käsillä oleviin potilaskortteihin seuraavasti: ”potilasluokittelukortit ovat kokonaisuutena arvioiden visuaalisten elementtien valinnan ja asettelun johdosta ilmaisultaan siten itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne ilmentävät tekijänsä vapaita ja luovia valintoja ja kokonaisuutena yltävät teostasoon”.¹⁸² Markkinaoikeuden käyttämä sanapari ”itsenäinen ja omaperäinen” on sama, kuin vuoden 1961 tekijänoikeuslain komiteamietinnössä. Sana ”itsenäinen” ei esiinny unionin ratkaisukäytännössä, eikä markkinaoikeuden siitä tekemässä yhteenvedossa. Ilmaus ”vapaita ja luovia valintoja” vaikuttaa olevan peräisin unionin oikeudesta, vaikkakin luovat valinnat ovat esiintyneet kansallisessakin lainvalmistelumateriaalissa tekijänoikeussuojan edellytyksenä.¹⁸³ Perusteluissaan markkinaoikeus soveltaa potilaskortteihin kaikkia edellisessä kappaleessa tiivistettyjä EU-oikeudesta peräisin olevia tekijänoikeussuojan kriteereitä¹⁸⁴, .minkä lisäksi se ikään kuin hivuttaa sekaan suomalaisen ”omaperäisyys ja itsenäisyys”-sanaparin samoin kuin ratkaisussaan MAO H202/2021, sekä teostaso- ja teoskynnystermit.

Markkinaoikeuden ratkaisuista voidaan edellä esitetyn perusteella havaita siirtymä kohti EU-oikeuden harmonisoitua tekijänoikeussuojan tulkintaa: Vaikuttaa siltä, että ainakin vuodesta 2020 eteenpäin markkinaoikeus on tekijänoikeussuojaa koskevilla ratkaisuisaan alkanut systemaattisesti viitata unionin tuomioistuimen ratkaisuihin. Markkinaoikeus on ratkaisujensa MAO H202/2021 ja MAO 25/20 johtopäätöksensä, ensin asiaa sekä EU-oikeuden että kansallisen oikeuden vaatimusten valossa perusteltuaan, todennut arvioinnin kohteena joko olevan tai ei olevan itsenäisen luovan työn omaperäinen tulos. Tämä sanamuoto on peräisin nimenomaan kansallisesta lainvalmistelusta ja korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä. Sen sijaan ratkaisunsa MAO 283/2023 johtopäätöksessä markkinaoikeus sekoittaa samaan virkkeeseen sekä EU:sta että Suomesta peräisin olevia edellytyksiä. Kaiken kaikkeaan EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden tekijänoikeussuojan vaatimukset vaikuttavat olevan markkinaoikeuden ratkaisukäytännön perusteluissa käytössä rinnakkain. Ajallisesti vaikuttaa perustellulta ajatella, että markkinaoikeuden ratkaisukäytännön kehitykseen ovat vaikuttaneet Euroopan unionin tuomioistuimen omaperäisyyskriteeriä koskevat myöhemmät ratkaisut, jotka on annettu vuosina

¹⁸¹ MAO 283/2023, kappaleet 87–89.

¹⁸² MAO 283/2023, kappale 101.

¹⁸³ Luovat valinnat tekijänoikeussuojan edellytyksenä esiteltiin kotimaiseen lainvalmistelumateriaaliin hallituksen esityksessä HE 161/1990, s.50.

¹⁸⁴ MAO 283/2023, kappaleet 90–101.

2017–2020¹⁸⁵. MAO ei ratkaisukäytäntönsä perusteella reagoanut vielä aikaisempiin, ensimmäisiin EUT:n omaperäisyyttä käsitteleviin ratkaisuihin, jotka annettiin vuosina 2009–2012¹⁸⁶.

4.3.3 Tekijänoikeusneuvoston uusi linjanveto

Määrällisesti suurimman osan kansallisista, tekijänoikeutta koskevista ratkaisuista muodostavat tekijänoikeusneuvoston (TN) antamat suositusluontoiset ratkaisut. Vaikka lausunnot eivät ole oikeudellisesti sitovia, ne sekä heijastavat tämänhetkistä kansallista oikeustilaa että mahdollisesti vaikuttavat tekijänoikeuslain soveltamiseen tuomioistuimissa, sillä korkein oikeus on perinteisesti seurannut tekijänoikeusneuvoston linjaa ratkaisukäytännössään.¹⁸⁷ Tekijänoikeusneuvosto on antanut lukuisia lausuntoja tekijänoikeussuojan edellytyksistä soveltaen suojaa koskevia oikeusohjeita käytännön tilanteisiin.¹⁸⁸ Tässä tutkimuksessa on valittu tarkastella näistä lausunnoista niitä, jotka ilmentävät viimeaikaista linjanmuutosta tekijänoikeusneuvoston lausuntokäytäntöön tekijänoikeussuojan edellytysten täyttymisen arvioinnin osalta.

Tekijänoikeusneuvoston vähemmistö vaati eriävissä mielipiteissään lausuntoihin 2024:3 ja 2024:4 kansallisen arviointikriteeristön yhdenmukaistamista EU-oikeuden kanssa. Lausunnossaan 2024:3 tekijänoikeusneuvosto käsittelee tatuointikuvan tekijänoikeussuojaa: Tekijänoikeusneuvoston mukaan tatuointikuva voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se ylittää teoskynnyksen eli on tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos.¹⁸⁹ Lausunnossa käsitelty tatuointi, luonnonmaisemakuva hirvellä, rakennuksella ja vuorella, arvioidaan suojaa saavaksi teokseksi, sillä se on ilmaisultaan itsenäinen ja omaperäinen ilmentäen tekijänsä vapaita ja luovia valintoja. Neuvosto katsoo, ettei tekijänoikeus kuitenkaan siirry automaattisesti asiakkaalle, vaikka tatuointi tehdään tämän ihoon; oikeuksista on sovittava erikseen. Jos sekä tatuoiija että asiakas osallistuvat

¹⁸⁵ Näihin ratkaisuihin kuuluvat C-310/17 *Levola Hengelo*, C-469/17 *Funke Medien*, C-683/17 *Cofemel* ja C-833/18 *Brompton Bicycle*.

¹⁸⁶ Tähän ensimmäiseen ratkaisujen ryhmään kuuluvat C-5/08 *Infopaq International*, C-403/08 ja C-429/08 *Football Association Premier League*, C-393/09 *Bezpečnostní softwarová asociace*, C-145/10 *Painer*, C-406/10 *SAS Institute* ja C-604/10 *Football Dataco*.

¹⁸⁷ Norddgård – Sund-Norddgård – Kasi 2019, s.259–260. Tekijänoikeusneuvoston toiminta perustuu tekijänoikeuslain 55 pykälään, jonka mukaisesti se ”avustaa opetusministeriötä tekijänoikeutta koskevien asioiden käsittelyssä sekä antaa lausuntoja tämän lain soveltamisesta”.

¹⁸⁸ Esimerkiksi viimeisimmässä lausunnossaan 2025:3 tekijänoikeusneuvosto lausui suunnistuskartan tekijänoikeussuojasta. Neuvosto totesi tekijänoikeuslain ensimmäisen pykälän esimerkkiluettelossakin mainitun kartan voivan saada tekijänoikeussuojaa sen ollessa riittävän itsenäinen ja omaperäinen ilmentäen tekijänsä vapaita ja luovia valintoja. Kyseessä olevan suunnistuskartan osalta tällaisia valintoja ilmensivät karttaan valitut ja siitä pois jätetyt kohteet sekä kohteiden kuvaustapa. Merkitystä oli sillä, miten nyt luotu kartta vertautui pohja-aineistona käytettyyn maastotietokantaan, laseraineistoon ja maastokarttaan. Tekijänoikeusneuvoston lausunto 2025:3, kappaleet 18 ja 19.

¹⁸⁹ TN lausunto 2024:3, kappale 5.

luovaan prosessiin merkittävällä panoksella, he voivat olla yhteistekijöitä.¹⁹⁰

Eriävässä mielipiteessään neuvoston jäsenet *Samuli Melart, Asko Metsola ja Maria Rehbinder* kritisoivat kansallista teoskynnyksen arviointitapaa, joka heidän mukaansa poikkeaa Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä. Eriävän mielipiteen mukaan kansallinen teoskynnys poikkeaa unionin oikeuden omaperäisyysvaatimuksesta ensinnäkin siten, että teoksen edellytetään olevan sekä itsenäinen että omaperäinen, kun itsenäisyyttä ei ole unionin oikeudessa edellytetty. Toiseksi kansallisesti sovellettu kaksoisluomisen kieltävä tulkinta ei sekään sisälly unionin oikeuteen.¹⁹¹ Eriävän mielipiteen mukaan tekijänoikeuslain tulkinnassa tulisi teoskäsitteen käytöstä luopua kokonaan, ja suojan myöntämisen tulisi perustua yksinomaan siihen, onko teos tekijänsä luovan henkisen työn tulos.¹⁹²

Lausunnossaan 2024:4 tekijänoikeusneuvosto puolestaan käsittelee oppikirjan tekijänoikeussuojaa. Tekijänoikeusneuvoston lausunnon mukaan hakijan vuonna 2020 julkaisema "Suomen kielen treenivihko" saa tekijänoikeussuojaa, koska se on syntynyt tekijänsä luovan työn tuloksena, ja sitä on pidettävä niin itsenäisenä ja omaperäisenä, että se ylittää teoskynnyksen.¹⁹³ Lausuntopyynnön tehnyt hakija epäili, että kustantajan vuonna 2023 julkaisema oppikirja "Treeni S2 – minä ja arkeni" loukkasi hänen tekijänoikeuttaan, sillä kirjat muistuttivat toisiaan esimerkiksi rakenteeltaan ja tehtävätyypeiltään. Tekijänoikeusneuvosto totesi kuitenkin, että vaikka molemmat oppikirjat käsittelevät samaa aihepiiriä ja hyödyntävät samoja opetuksellisia menetelmiä, ovat ne ulkoasultaan ja yksityiskohteiselta sisällöltään niin erilaisia, ettei vastineenantajan kirjaa voida pitää kopiona tai muunnelmana hakijan kirjasta.¹⁹⁴

Eriävässä mielipiteessään tekijänoikeusneuvoston lausuntoon 2024:3 neuvoston jäsenet *Samuli Melart, Asko Metsola ja Maria Rehbinder* kritisoivat teoksen tekijänoikeussuojan saamisen arvioimista teoskynnyksen perusteella täsmälleen samoin sanoin kuin eriävässä mielipiteessään lausuntoon 2024:3.¹⁹⁵ Tarkasteltaessa tekijänoikeusneuvoston sittemmin antamia lausuntoja, voidaan havaita, että neuvosto on muuttanut tapaansa perustella, saako teos tekijänoikeudellista suojaa. Tämä käy ilmi etenkin neuvoston lausunnosta 2024:6, jossa tekijänoikeusneuvosto ilmoittaa luopuneensa aiemmin oikeuskäytännössä sovelletusta arviointikriteeristä, jonka mukaan olisi

¹⁹⁰ TN lausunto 2024:3, kappaleet 12–14.

¹⁹¹ TN lausunto 2024:3, eriävä mielipide s.6.

¹⁹² TN lausunto 2024:3, eriävä mielipide s.7.

¹⁹³ TN lausunto 2024:4, kappale 31.

¹⁹⁴ TN lausunto 2024:4, kappaleet 3 ja 30.

¹⁹⁵ TN lausunto 2024:4, eriävä mielipide s. 8–11.

tekijänoikeussuojan edellytysten täyttymistä arvioitaessa pohdittava, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen. Lausunnon mukaan nykyinen arviointikäytäntö on yhdenmukaistettu EU-oikeuden ja kansainvälisten sopimusvelvoitteiden kanssa.¹⁹⁶

Kyseisessä tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 2024:6 oli kyse siitä, tuliko kaiuttimien ulkoasun saada tekijänoikeuslain mukaista suojaa teoksina. Neuvosto arvioi, että koska hakijan kaiuttimen ulkoasun piirteistä yksilöimät seikat, kuten kaiuttimen taakse avautuva muoto, sen reunapyöritys, logon sijoittaminen ja aallonohjaimen suolautuminen muotoiluun, eivätkä myöskään kaiuttimen konkreettinen toteutus ilmentäneet siinä määrin vapaita luovia ratkaisuja, jotka heijastaisivat tekijän yksilöllisyyttä, ei kaiuttimen ulkoasu saanut teossuojaa.¹⁹⁷ Arvioinnin keskiössä ovat yksilöllisyyttä heijastavat vapaat luovat ratkaisut, mikä on ratkaisusääntö, jonka neuvosto on johtanut unionin ratkaisukäytännöstä.¹⁹⁸

Vaikuttaa siltä, ettei tekijänoikeusneuvoston lausuntojen arviointiperusteiden muutos ole niin merkittävä, kuin mihin tekijänoikeusneuvoston jäsenet *Samuli Melart, Asko Metsola ja Maria Rehbinder* lausuntoihin 2024:3 ja 2024:4 antamallaan eriävillä mielipiteillään tähtäsivät. Itseasiassa ainoa neuvoston lausuntokäytäntönsä tekemä muutos näyttää olevan juurikin tuo korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2005:43 soveltaman kaksoisluomisen kieltävän oikeusohjeen soveltamisesta luopuminen. Tekijänoikeusneuvosto on edelleen viitannut teoskynnyksen ylittymiseen tai teostasoon yltämiseen sekä teoksen itsenäisyyteen tekijänoikeussuojan edellytyksinä lausuntoa 2024:6 seuranneissa lausunnoissaan 2024:7¹⁹⁹, 2024:8²⁰⁰, 2025:1²⁰¹ ja 2025:3²⁰².

¹⁹⁶ TN lausunto 2024:6, kappale 9.

¹⁹⁷ TN lausunto 2024:6, kappaleet 30 ja 31.

¹⁹⁸ TN lausunto 2024:6, kappaleet 14, 15 ja 16. Sääntö on johdettu unionin tuomoistuimen käyttötaiteen teosten saamista teossuojasta koskevista ratkaisuksista C– 683/17 Cofemel ja C–833/18 Brompton Bicycle Ltd.

¹⁹⁹ TN lausunto 2024:7, kappaleet 9, 11 ja 17.

²⁰⁰ TN lausunto 2024:8, kappaleet 5, 6, 7 ja 15.

²⁰¹ TN lausunto 2025:1, kappale 11.

²⁰² TN lausunto 2025:3, kappaleet 5 ja 13, 18.

5 VERTIKAALISTA OIKEUSVERTAILUA

5.1 Eroja ja yhtäläisyyksiä tekijänoikeussuojan vaatimuksissa

Edellisissä pääluvuissa on tulkittu ja systematisoitu niin EU:n kuin kansallisen oikeuden tekijänoikeussuojan saamiselle asettamia vaatimuksia. On havaittu, että unionin oikeudessa tekijänoikeussuojaa voivat saada ilmaisut, jotka ovat siinä mielessä omaperäisiä, että ne ovat tekijänsä henkisen luomistyön tuloksia.²⁰³ Suojaa saavien teosten tulee kuvastaa tekijänsä persoonaa ja niistä on ilmentävä tekijänsä vapaat ja luovat valinnat.²⁰⁴ Suojaa saavat nimenomaan ilmaisut tällaisesta luovasta työstä,²⁰⁵ eivät ideat, menettelyt, toimintamenetelmät tai matemaattiset käsitteet.²⁰⁶ Omaperäisyyskriteeri ei täyty silloin, kun arvioinnin kohteen valmistamista ohjaavat tekniset seikat, säännöt tai rajoitteet, jotka eivät jätä tilaa luomisen vapaudelle.²⁰⁷

Kansallisessa oikeudessa tekijänoikeussuojaa saavat puolestaan itsenäiset ja omaperäiset teokset.²⁰⁸ Teoksen tulee suojaa saadakseen ylittää teostasoon, eli olla tekijänsä luovan ja omaperäisen työn tulosta.²⁰⁹ Teoksen muoto ei saa olla seurausta pelkistä teknisistä ja ulkoisista seikoista.²¹⁰ Teoskynnyksen katsotaan yleensä ylittyvän, jos kukaan muu kuin tekijä ei vastaavaan työhön ryhtyessään päätyisi samanlaiseen lopputulokseen.²¹¹ Suojaa eivät saa ideat vaan ilmaisut.²¹² Merkille pantavaa on, että markkinaoikeuden viimeaikaisessa ratkaisukäytännössä sekä unionin oikeuden että kansallisen oikeuden tekijänoikeussuojalle esitettyjä vaatimuksia on sovellettu rinnakkain.²¹³

Tekijänoikeudellisen suojan edellytykset ovat Euroopan unionin ja Suomen kansallisessa oikeudessa pääosin samansuuntaisia. Molemmissa järjestelmissä suojan saamisen keskiössä on omaperäisyys: teoksen tulee olla tekijänsä luovan työn tulos ja ilmentää tämän persoonallista panosta. Suoja koskee vain konkreettista ilmaisumuotoa, ei ideoita tai ulkoisista rajoitteista johtuvia ratkaisuja. Vaikka peruseriaatteet ovat pitkälti yhteneväiset, voidaan EU- ja kansallisen

²⁰³ Ks. esimerkiksi C-5/08 Infopaq, kappale 39.

²⁰⁴ Ks. esimerkiksi C-145/10 Painer, kappaleet 89 ja 92.

²⁰⁵ Ks. esimerkiksi C-5/08 Infopaq kappale 37; C-277/23 Levola Hengelo, kappaleet 35–37.

²⁰⁶ Ks. esimerkiksi C-310/17 Levola, kappale 39; C-406/10, SAS Institute, kappale 33.

²⁰⁷ Ks. esimerkiksi C-604/10 Football Dataco, kappaleet 38–42.

²⁰⁸ Ehdotus laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin KM 5/1953 s. 44–47

²⁰⁹ HE 161/1990, s.50; HE 287/1994 s. 71; KKO 2003:88, kohta 1.4. Onko kysymys tekijänoikeussuojaa nauttivista teoksista.

²¹⁰ KKO 1989:149 ja KKO 1988:4.

²¹¹ KKO 2005:43, kohta 4.

²¹² KM 5/1953, s. 44.

²¹³ Ks. MAO 25/2021, MAO H202/2021 ja MAO 283/2023.

oikeuden välillä tunnistaa kolme eroavaisuutta: (1) Suomessa teoksen on ylitettävä niin sanottu teoskynnys saadakseen suojaa, (2) teos saa suojaa vain, jos kukaan muu ei päätyisi samaan lopputulokseen, ja (3) suojan edellytyksenä pidetään myös teoksen itsenäisyyttä. Nämä vaatimukset eivät ainakaan sellaisinaan sisälly unionin oikeuteen.²¹⁴

Vaikuttaa siis siltä, että kansallisessa oikeudessa tekijänoikeudellisen suojan edellytykseksi saatetaan asettaa joitakin vaatimuksia, joita EU-oikeus ei edellytä. Tämä on ongelmallista, sillä unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan jäsenvaltiot eivät saa asettaa tekijänoikeussuojan saamiselle minkäänlaisia lisäkriteereitä. Tällaiset kansalliset lisäedellytykset saattavat ainakin teoriassa johtaa siihen, että tekijänoikeudellisen suojan vaatimukset ovat kansallisesti EU-oikeutta tiukempia ja siten tekijänoikeussuojan saaminen on kansallisesti vaikeampaa kuin mitä EU-oikeudessa edellytetään. Toisaalta kansallisten lisäkriteerin merkitys käytännön arvioinnissa voi olla lähinnä nimellinen, eikä siten välttämättä suoraan tiukempaan arviointitapaan ja erilaiseen lopputulokseen johtava. Selvitettäväksi jää, ovatko kansalliset lisävaatimukset todellisessa jännitteessä suhteessa unionin oikeuteen vai voidaanko niiden katsoa sisältyvän EU-oikeuden omaperäisyyskriteerin ilman, että ne johtavat ristiriitaan tai tiukempiin suojaedellytyksiin.

Ensimmäisen EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden välillä havaitun eroavaisuuden, teoskynnyn ylittymisvaatimuksen, voidaan todeta sekä tekijänoikeuslain muutoksia koskevien esitöiden, oikeuskäytännön että alan kirjallisuuden perusteella tarkoittavan sitä, että teoksen on tekijänoikeudellista suojaa saadakseen oltava itsenäinen ja omaperäinen. Teoksen itsenäisyydellä on puolestaan tarkoitettu sitä, ettei teos ole kopio ja omaperäisyydellä sitä, ettei kukaan muu olisi työhön ryhtyessään päätenyt samanlaiseen lopputulokseen.²¹⁵ Teoskynnys- ja teostasotermeillä on Suomessa vakiintunut sijansa. Viimeaikaisessa oikeustieteellisessä keskustelussa on kuitenkin esitetty kannanottoja myös termien käytöstä luopumisen puolesta.²¹⁶ Härkönen esittää, ettei

²¹⁴ Myös Mylly on jo vuonna 2016 sitten esittänyt arvionsa siitä, ettei perinteinen suomalainen, itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimuksista muodostuva teoskynnys ole täysin linjassa unionin oikeuskäytännössä muodostuneeseen omaperäisyyskriteeriin. Hänen mukaansa suomalaisessa oikeuskäytännössä painottuu vaatimus myös vaatimus persoonallisuudesta, mikä ei puolestaan ole unionin tuomioistuinten ratkaisussa esillä yhtä vahvasti. Ks. Mylly 2016, s. 929.

²¹⁵ Haarmann 2014, II Tekijänoikeus: 3 Mitä suojataan: 3.2 Teoskynnys.

²¹⁶ Samanlaista keskustelua Pohjoismaissa käytiin jo tietokanta-, suoja-aika- ja tietokoneohjelmadirektiivin implementoinnin jälkeen. Koktvedgaard totesi ennen unionin omaperäisyyttä harmonisoivaa oikeuskäytäntöä tietokoneohjelma-, suoja-aika- ja tietokantadirektiivien implementoinnin myötä Pohjoismaisen teoskäsitteen käyttökeltottomaksi. Hänen mukaansa oikeuskäytännön puute oli syynä siihen, että Pohjoismaissa teoskynnysopille on ollut tarvetta direktiivien säätämisen jälkeenkin. Jotta keskustelu muiden EU-maiden kanssa olisi mielekästä tulisi Koktvedgaardin mukaan käyttää yhteistä käsitejärjestelmää. Koktvedgaard s. 347–348; Myös Haarmann on vuonna 2005 todennut tietokoneohjelma-, tietokanta- ja suoja-aikadirektiivien heijastelevan common-law maiden mukaista,

kansalliselle teoskynnykselle ole enää, ainakaan nykyisessä muodossaan, sijaa eurooppalaisessa tekijänoikeusympäristössä, koska termien merkitysisältö ei vastaa sitä, mitä unionin oikeuskäytännössä on katsottu tekijänoikeussuojan edellytyksiksi.²¹⁷ *Thesleff* sitä vastoin esittää, *Haarmannin* jo vuonna 2014 lausuman mukaisesti²¹⁸, että käsitteiden käyttö yleiskielisessä, kuvailevassa merkityksessä on perusteltua, sillä termit kuvaavat luontevasti tekijänoikeussuojan edellytysten täyttymistä koskevaa arviointia.²¹⁹ Vaikka *Thesleff* ja *Haarmann* ovat pitäneet termiä teostaso edelleen käyttökelpoisena, ei tämä tarkoita, etteikö termin sisältöä pitäisi muuttaa tilanteessa, jossa katsottaisiin, ettei teostaso nykyiseltä sisällöltään vastaa EU-oikeuden mukaista omaperäisyysvaatimusta. Termi säilyy käyttökelpoisena vain, jos se ymmärretään samalla tavalla kuin EU-oikeudessa.

Vastaako teoskynnyksen tai teostason sisältö sitten EU-oikeutta? Toisen EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden välillä havaitun eroavaisuuden, kansallisen lisäedellytyksen kaksoisluomisen kiellosta, osalta vaikuttaa siltä, että vastaus on kieltävä. Yksi suomalaisen tekijänoikeuden erityispiirteistä on niin sanottu kaksoisluomisen kieltävä tulkinta, eli ajatus siitä, että teoskynnyksen ylittyminen edellyttää, ettei kukaan muu kuin tekijä olisi päätenyt vastaavaan lopputulokseen. Tällaista vaatimusta ei EU-oikeudessa ole,²²⁰ eikä EU-oikeus salli lisäedellytysten soveltamista arvioitaessa tekijänoikeussuojan edellytysten täyttymistä. Vaikka tekijänoikeusneuvosto on lausuntonsa 2024:6 perusteella luopunut tästä arviointiperusteesta tutkimuksen kirjoitusajankohdasta katsottuna viime vuonna 2024, eikä ohjetta ole sovellettu markkinaoikeuden tutkimuksessa käsitellyssä ratkaisukäytännössäkään, oppi kaksoisluomisen kieltävästä tulkinnasta esiintyy edelleen uudessa oikeuskirjallisuudessa.²²¹ Koska korkein oikeus ei ole ottanut asiaan kantaa uudemmassa ratkaisukäytännössä, ei voida täysin varmuudella sanoa, onko kaksoisluomisen kieltäminen edelleen kansallisesti sovellettavissa. Tekijänoikeusneuvoston suositusluontoisessa lausunnossaan esittämän perusteella ei ainakaan suoraan voida todeta, etteikö

matalampaa omaperäisyysvaatimusta (author's own intellectual creation) ja siten tietokoneohjelmien, tietokantojen ja valokuvien osalta ei hänen mukaansa Suomessakaan tietyn tason ylittämiskaatimusta tulisi pitää tekijänoikeussuojan edellytyksenä. Haarmann 2005, s. 62–63.

²¹⁷ Härkönen 2024.

²¹⁸ Haarmannin mukaan termit teoskynnys ja teostaso ovat edelleen käyttökelpoisia nimityksiä tekijänoikeussuojan vaatimuksille, vaikkeivat kyseisenlaiset termit EU-oikeudessa esiinnykään. Haarmann 2014, II Tekijänoikeus: 3 Mitä suojataan: 3.2 Teoskynnys.

²¹⁹ Thesleff 2024.

²²⁰ Thesleff on kuitenkin esittänyt, että kansallinen kaksoisluomisen kieltäminen voitaisiin nähdä vain ”tekijänsä henkinen luomus” -kriteerin erilaisena muotoiluna. Thesleff 2024.

²²¹ Kansallisen tekijänoikeuden lisäedellytykseen, jonka mukaan teos saa suojaa, jos kukaan muu samaan työhön ryhtyessään ei päätyisi samaan lopputulokseen esiintyy esimerkiksi teoksessa Harenko – Kivistö – Niiranen – Tarkela 2024, s.21.

tällaista vaatimusta kansallisesti enää olisi olemassa.

Kolmannen EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden välillä havaitun eron eli sen, että kansallisesti teokselta edellytetään itsenäisyyttä, voidaan perustellusti nähdä sisältyvän unionin oikeuden omaperäisyyskäsitteeseen. Itsenäisyydellä nimittäin viitataan kansallisesti siihen, ettei teos ole kopio mistään olemassa olevasta teoksesta, vaan se on sen sijaan muista teoksista itsenäisesti luotu. Silloin kun teos on unionin oikeuden mukaisesti tekijänsä omaperäisten ja luovien, vapaiden valintojen tuotos, joka vielä heijastaa tekijänsä persoonaa, ei epäilystä ole siitä, etteikö tällainen teos olisi myös itsenäinen siinä mielessä, ettei se ole kopio.²²² *Thesleff* mielenkiintoisesti esittää, että itsenäisyysvaatimus itseasiassa sisältyy jo unionin oikeuden lausahdukseen ”tekijänsä henkinen luomus” tai englanniksi ”it’s authors own intellectual creation”.²²³ Tästä voidaan päätellä, että kun teokselta edellytetään, että se on tekijänsä oma, ei se silloin voi olla kopio, ja siten sen on oltava itsenäinen.²²⁴

Huomionarvoista on, että korkein oikeus ei ole muuttanut tekijänoikeussuojan edellytyksiä koskevaa linjaansa Euroopan unionin tuomioistuimen *Infopaq*-ratkaisun (C-5/08) ja sitä seuranneen oikeuskäytännön jälkeen. Korkein oikeus ei nimittäin ole antanut yhtään ratkaisua, jossa se olisi käsitellyt nimenomaisesti EU-oikeuden mukaista omaperäisyyskriteeriä tai arvioinut sen suhdetta kansalliseen teoskynnykseen. Tästä voidaan päätellä, ettei korkein oikeus ole nähnyt tarvetta tarkistaa kansallista tulkintaansa, vaan sen sijaan katsoo, että Suomen oikeustila on jo EU-oikeuden mukainen. Tämän näkemyksen jakaa myös tekijänoikeusneuvosto, joka lausunnossaan 2024:6 toteaa, että kansallinen tekijänoikeussuoja edellytysten arviointikäytäntö on yhdenmukainen EU-oikeuden kanssa.²²⁵

Markkinaoikeuden ratkaisukäytännössä on sen sijaan havaittavissa muutos kohti ratkaisujen EU-oikeudellista perustelutapaa: ainakin ratkaisusta MAO 25/20 lähtien markkinaoikeus on soveltanut ratkaisuisaan rinnakkain niin kansallista kuin EU-oikeudellistakin tekijänoikeussuojan arviointitapaa. On mahdollista, että markkinaoikeus on katsonut sen ratkaisukäytännön olevan ristiriidassa EUT:n viime vuosina antamien omaperäisyyskriteeristöä harmonisoivien ratkaisujen kanssa, ja siksi muuttanut perustelutapaansa. Toisaalta markkinaoikeuden uudempikin

²²² Samaa mieltä asiasta ovat myös Härkönen ja Thesleff. Härkönen 2024; Thesleff 2024.

²²³ Thesleff 2024.

²²⁴ Hoikka on puolestaan perustellut kansallisen itsenäisyyskriteerin olevan linjassa unionin oikeuden kanssa siksi, että itsenäisyys tarkoittaa samaa asiaa kuin unionin tuomioistuimen vaatimus siitä, että on olemassa jokin kohde, jolle ylipäätään suojaa antaa. Hoikka 2024, s. 734.

²²⁵ TN lausunto 2024:6, kappale 9.

ratkaisukäytäntö soveltaa tekijänoikeussuojan edellytyksinä edelleen kansallisia, EU-oikeuteen kuulumattomia vaatimuksia teokselta itsenäisyydestä ja teostasoon yltämisestä. Silti EU:n oikeuslähteiden perusteluihin mukaan ottaminen on merkki jonkinasteisesta siirtymisestä kohti yhtenäisempiä tekijänoikeussuojan edellytyksiä.

5.2 Syitä erojen ja yhtäläisyyksien taustalla

5.2.1 Mannereurooppalainen ja angloamerikkalainen tekijänoikeusperinne

Vertailtavien oikeusjärjestysten eroja ja yhtäläisyyksiä voidaan selittää niin historiallisilla, kulttuurisilla, taloudellisilla kuin maantieteellisillä tekijöillä.²²⁶ Kansallisesti edellytetty omaperäisyysasteen korkeus juontaa juurensa sekä maamme oikeuskäytäntöön, että kansainväliseen traditioon.²²⁷ EU:n ennakkoratkaisukäytännössään tekijänoikeudelliselle suojalle esittämien vaatimusten on taas katsottu olevan kompromissi mannereurooppalaisen ja angloamerikkalaisen tekijänoikeusperinteen välillä.²²⁸ Mannereurooppalainen tekijänoikeusperinne, joka tunnetaan sen ranskankielisellä nimellä *droit d’auteur*, perustuu tekijäpersoonallisuuden suojaamiselle. Ranskan suuren vallankumouksen jälkeen syntyneen *droit d’auteur* -ajattelun ytimessä on ihminen teoksen tekijänä: Tekijänoikeus suojaa henkilöä ihmisenä ja siten suojaa saa kaikki, mikä heijastaa tämän persoonallisuutta. Teoksen ajatellaan olevan ikään kuin osa tekijän persoonallisuutta, minkä vuoksi tekijällä on oikeus tähän henkiseen omaisuuteensa.²²⁹ *Droit d’auteur* -perinteessä moraaliset oikeudet²³⁰ ovat tärkeässä roolissa; suojataanhan niillä nimenomaan tekijän persoonaa.²³¹

Vastakohtana *droit d’auteur* -perinteelle on angloamerikkalainen, *copyright*-ajattelun varaan rakentuva tekijänoikeusperinne. *Copyright*-järjestelmä on alun perin lähtöisin Englannista, jossa kustannustoimintaan liittyneet yksinoikeudet kehittyivät vähitellen teosten

²²⁶ Husa, s.85.

²²⁷ Haarman 2005, s.63.

²²⁸ Kopp 2012, s. 252, 261. *Rosati* kuitenkin esittää unionin tuomioistuimen omaperäisyyden määritelmän vastaavan sitä, mitä mannermaisten jäsenvaltioiden lainsäädännössä on perinteisestikin suojaa saavulta teokselta edellytetty. *Rosati* 2013, s. 108–109.

²²⁹ John Locke toteaa kuuluisasti omistusoikeuden perustasta teoksessaan *Second Treatise of Government* (1689): “Though men as a whole own the earth and all inferior creatures, every individual man has a property in his own person; this is something that nobody else has any right to. The labour of his body and the work of his hands, we may say, are strictly his. So when he takes something from the state that nature has provided and left it in, he mixes his labour with it, thus joining to it something that is his own; and in that way he makes it his property.” Locke 1689, s.11, §27.

²³⁰ Moraaliset oikeudet ovat myös luovuttamattomia, mikä kuvaa hyvin niiden tärkeää asemaa tekijäpersoonan suojaamisessa.

²³¹ Alén-Savikko – Ballardini – Pihlajarinne 2018, s. 980; Rahmatian 2013, s.15–16; Haarmann 2005, s. 6.

monistamisoikeuksiksi.²³² Tässä ajattelussa tekijänoikeus nähdään ihmismielen luomana aineettomana omaisuutena. Suojan kohteena on silloin tuo aineeton omaisuus, teos, ja sen taloudellinen hyödyntäminen, eikä niinkään teoksen luoja ja tämän moraaliset oikeudet teokseensa. Tekijänoikeuden suojan tavoitteena on edistää tieteen ja taiteen kehitystä, ei suojata tekijänsä persoonaa.²³³ Copyright-järjestelmälle tyypillistä on mannermaisesta järjestelmästä poiketen se, että tekijänoikeus voi luonnollisen henkilön lisäksi syntyä oikeushenkilölle.²³⁴

Mielekästä tekijänoikeusperinteiden tarkastelusta tutkimuskysymyksen kannalta tekee se, että eri oikeusperinteet painottavat suojan edellytyksissä eri seikkoja. Toisin sanoen tekijänoikeusjärjestelmät voivat nojata erilaiseen oikeudelliseen ja kulttuuriseen ajatteluun siitä, mitä pidetään tekijänoikeudellisesti suojattavana, ja siten myös suojan täyttymiselle asetetut vaatimukset voivat erota toisistaan. Toisaalta yhteisiäkin piirteitä löytyy: yhdistävänä tekijänä kaikille perinteille on vaatimus teoksen omaperäisyydestä, joskin tätä vaatimusta arvioidaan perinteestä riippuen eri tavoin.

Waisman esittää neljä keskeistä omaperäisyyden arviointistandardia, jotka on järjestetty nousevaan järjestykseen vaativuuden mukaan siten, että mitä pidemmälle listassa edetään, sitä harvempi kohde täyttää suojan edellytykset ja saa tekijänoikeudellista suojaa: (1) ”sweat of the brow”-standardi, joka suojaa teoksia tekijän näkemän vaivan perusteella, (2) taidon ja harkinnan standardi, joka edellyttää tekijältä tiettyä osaamista ja päätöksentekoa, (3) luovuuden standardi, joka edellyttää teokselta ainakin vähäistä luovuutta ja (4) persoonallisuuden standardi, joka korostaa teoksen yksilöllisyyttä ja persoonallisuutta. Kun esimerkiksi Isossa-Britanniassa on perinteisesti painotettu ”sweat of the brow”-standardia tai taidon ja harkinnan standardia, joissa painopiste on tekijän työmäärässä, taidossa ja teknisessä panoksessa²³⁵, ja Yhdysvalloissa luovuuden standardia²³⁶, Manner-Euroopassa on puolestaan suosittu persoonallisuuden standardia, jonka mukaan teos on suojattu, mikäli se heijastaa tekijänsä yksilöllisyyttä ja persoonallista

²³² Haarmann 2005, s. 4–5.

²³³ Alén-Savikko – Ballardini – Pihlajarinne 2018, s. 980; Rahmatian 2013, s.12; Haarmann 2005, s. 4–5.

²³⁴ Haarmann 2005, s. 5.

²³⁵ Iso-Britanniassa omaperäisyydellä tarkoitetaan perinteisesti sitä, että teos on tekijänsä oman itsenäisen taidon, työn ja harkinnan tulos eikä johdu muualta. Merkitystä ei ole sillä, onko teos taiteellinen tai luova. ks Rahmatian 2011, s. 38.

²³⁶ Yhdysvalloissa teoksen on paikallinen omaperäisyysvaatimus täyttääkseen oltava Iso-Britanniasta poiketen ei vain itsenäisesti luotu vaan myös edes tietynasteista luovuutta omaava. Siten tekijänoikeussuojan saaminen edellyttää Yhdysvalloissa enemmän kuin Isossa-Britanniassa. Ks Rahmatian 2011, s. 38.

panosta.²³⁷

EU:n julkisasiamiehen Paolo Mengozzin ratkaisuehdotuksessa asiaan *Football Dataco* julkisasiamies toteaa tietokantadirektiivin tarkoituksena olleen kompromissin toteuttaminen unionin eri jäsenvaltioiden välillä olevien mannermaisen ja angloamerikkalaisen tekijänoikeusperinteen välillä. Julkisasiamiehen mukaan: ”Tekijänoikeudelliselle suojalle valittiin ”ankarampi” mannereurooppalaisen oikeusperinteen maiden malli, kun taas sui generis -suojaassa käytettiin vertailukriteeriä, joka on käytännössä lähempänä common law -perinnettä.”²³⁸ EU:n omaksuma tekijänoikeudellisen suojan malli on toden totta ankarampi copyright-tradition malleihin verrattuna. Siinä missä copyright-tradition mukaisessa järjestelmässä on riittänyt, että teos on tekijänsä taidon, työn ja harkinnan tulos, Euroopan unionin tuomioistuin on vahvistanut vaatimuksen, jonka mukaan teoksen tulee olla tekijänsä oma henkinen luomus ja heijastaa tämän vapaita ja luovia valintoja. Osassa ratkaisuistaan tuomioistuin on edellyttänyt myös tekijän persoonallisen leiman jättämistä teokseen.²³⁹ Tämä niin sanottu ankarampi malli vaikuttaa kuitenkin olevan ankara ainoastaan verrattuna copyright-traditiosta kumpuaviin tekijänoikeussuojan vaatimuksiin common law -maissa, eikä niinkään pohjoismaiseen tai saksalaiseen tekijänoikeusperinteeseen verrattuna.

Kopp selittää unionin tuomioistuimen omaksumaa linjaa saksalaisesta näkökulmasta toteamalla, että tuomioistuimen on täytynyt sovittaa yhteen nämä eri jäsenvaltioiden toisistaan poikkeavat tekijänoikeuskäytännöt²⁴⁰ – erityisesti mannereurooppalaista perinnettä seuraavan Saksan korkeat suojavaatimukset ja copyright-perinteestä kumpuavat Iso-Britannian matalammat kriteerit.²⁴¹ Unionin tuomioistuin edellyttää omaperäisyysvaatimuksen täyttymisen osalta enemmän kuin pelkkää taitoa ja vaivannäköä, mutta se ei kuitenkaan seuraa Saksan oikeuden tiukkaa yksilöllisyyden vaatimusta.²⁴² Tekijänoikeussuojalta edellytettävät vaatimukset ovat muodostuneet unionin linjaa vaativimmiksi Saksan lisäksi myös Suomessa ja Ruotsissa, mikä

²³⁷ Waisman 2009, s. 370–371.

²³⁸ Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus Mengozzi 15 päivänä joulukuuta 2011. *Football Dataco Ltd* ynnä muut vastaan *Yahoo! UK Ltd* ym, kohta 41.

²³⁹ Rahmatian 2013, s. 5–6 ja 30. Toisaalta Rahmatian argumentoi, ettei ero copyright ja droit d’auteur maiden välillä ole niin suuri kuin on esitetty, ja että perinteinen brittiläinen tapa arvioida tekijänoikeudellisen suojan edellytysten täyttymistä voi jatkossakin olla sovellettavissa (tämä ennen Brexitä), kunhan lopputulos vastaa EU-oikeuden edellytystä luovuudesta.

²⁴⁰ Mylly tuo esille haasteet omaperäisyyden tarkkarajaisessa määrittämisessä tällä tavalla kompromissina ilman, että sitä kiinnitetään suoraan droit d’auteur tai copyright-traditioon. Mylly 2016, s. 926.

²⁴¹ *Kopp* 2012, s. 252, 261. Englantilaiset painottivat perinteisesti käytännön loukkaustilanteita, kun taas saksalaiset olivat keskittyneet spekulatiiviseen esineoppiin. Ks. *Koktvedgaard* 1999, s. 345.

²⁴² *Kopp* 2012, s. 252 ja 261.

heijastaa suomalaisen tekijänoikeusjärjestelmän historiallista sidettä pohjoismaiseen ja saksalaiseen oikeusperinteeseen.²⁴³

Vaikka saksalaista ja pohjoismaista lähestymistapaa voidaan pitää EU:n lähestymistapaa ankarampana, ovat EU-oikeuden tekijänoikeussuojalle asettamat vaatimukset silti monin tavoin linjassa mannermaisen, tekijän persoonallista panosta ja luovuutta korostavan oikeusperinteen kanssa. EUT:n oikeuskäytännössä vakiintunut vaatimus siitä, että teoksen tulee olla "tekijän oma henkinen luomus", heijastaa juurikin tätä ajatusta luovuudesta ja persoonasta: teoksen tulee ilmentää tekijänsä yksilöllisyyttä ja olla seurausta tämän vapaista ja luovista valinnoista.

5.2.2 Pohjoismaisen tekijänoikeusperinteen mukainen teoskynnys

Suomessa on vakiintuneesti katsottu, että teoksen tulee tekijänoikeussuojaa saadakseen ylittää teoskynnys tai yltää teostasoon: teoskynnys- ja teostaso-termejä käytetään Suomessa säännönmukaisesti sekä korkeimman oikeuden²⁴⁴ että markkinaoikeuden ratkaisuisissa²⁴⁵. Tuorein korkeimman oikeuden ratkaisu, jossa teoskynnyksen ylittymistä pidettiin edellytyksenä tekijänoikeussuojan saamiselle, annettiin vuonna 2023.²⁴⁶ Teoskynnyksen ylittymistä tai teostasoon yltämistä ei kuitenkaan EU-oikeudessa ole pidetty tekijänoikeudellisen suojan saamisen edellytyksenä, eikä mainintaa kyseisestä vaatimuksesta ole kansallisessa tekijänoikeuslainsäädännössäkään. On siten perusteltua kysyä, miksi suomalaisessa tekijänoikeusjärjestelmässä on omaksuttu käyttöön tällainen käsite teoskynnyksestä.

Termit teoskynnys ja teostaso ovat vakiintuneet kansalliseen käyttöön oikeuskirjallisuuden, tekijänoikeuslakia muokanneiden hallitusten esitöiden ja oikeuskäytännön kautta alun perin saksalaista esimerkkiä seuraten. Saksalaisessa oikeuskäytännössä nimittäin kehitettiin käyttötaiteen suojan yhteydessä vaatimus siitä, että teoksen tulee saavuttaa tietty taso, eli niin sanottu teoskynnys, saadakseen tekijänoikeussuojaa.²⁴⁷ Pohjoismaiseen keskusteluun käsitteen toi

²⁴³ Niin Suomen kuin Ruotsinkin oikeuskäytännössä sovelletaan kaksoisluomisen kieltävää sääntöä tekijänoikeussuojan edellytysten täyttymistä arvioitaessa.

²⁴⁴ Korkein oikeus viittaa teoskynnykseen ratkaisuisaan KKO 1988:4, KKO 1988:52, KKO 1988:82, KKO 1989:149, KKO 2003:88, KKO 2005:43, KKO 2008:45, KKO 2018:21 ja KKO 2023:48.

²⁴⁵ Myös markkinaoikeus on viitannut ratkaisujensa perusteluissa teoskynnykseen. Ks. esimerkiksi MAO:283/2023, MAO:78/2023, MAO:H202/2021, MAO:126/21, MAO:125/21, MAO:302/18, MAO:79/18, MAO:407/17 ja MAO:155/17.

²⁴⁶ Asiassa KKO 2023:48 oli kyse siitä, saiko verkkolehteä julkaiseva yhtiö saattaa yleisön saataville A:n ottamasta valokuvasta valmistamaansa kuvakaappausta ensisijaisesti tekijänoikeuslain 25 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun lehdistön lainausoikeuden tai toissijaisesti tekijänoikeuslain 22 §:ssä tarkoitetun sitaattioikeuden nojalla. Ratkaisun perusteluissa KKO viittaa teoskynnykseen kahdesti. KKO 2023:48, kappaleet 5 ja 16.

²⁴⁷ Haarmann 2014, s.54–55.

sen sijaan ruotsalainen Seve Ljungman²⁴⁸. Pohjoismaisessa tekijänoikeudessa teostaso tai teoskynnys -käsite on käytössä koko tekijänoikeuskentällä, eikä se saksalaisesta esimerkistään poiketen liity ainoastaan käyttötaiteeseen.²⁴⁹

5.2.3 Persoonaa painottava romanttinen tekijäkäsitys

Ennen tekijänoikeussuojan edellytysten harmonisoimista unionitasolla saattoivat määritelmät suojaa saavalle teokselle erota jäsenvaltioiden kesken huomattavasti. Jäsenmaiden kulttuuri oli vahvasti sidoksissa niiden identiteettiin ja tekijänoikeuden suojaama teos suora ilmaisu tästä kulttuurista.²⁵⁰ Lavik on käsitellyt niin sanotun romanttisen tekijyyden ideologian vaikutusta tekijänoikeussäätelyyn. Ideologia, joka korostaa yksilöllistä luovuutta ja nerokkuutta, on vaikuttanut erityisesti mannermaisten järjestelmien tekijänoikeusajatteluun.²⁵¹

Suomessa romanttisesta tekijäkäsitteestä kumpuavan persoonallisuusvaatimuksen katsotaan ilmentyvän teoksessa silloin, kun kukaan toinen ei olisi voinut päätyä samanlaiseen lopputulokseen.²⁵² Tämä niin sanottu kaksoisluomisen kielto muistuttaa niin ruotsalaista perinnettä, jossa tätä tekijän persoonallisuuteen kytköksissä olevaa lähestymistapaa on niin ikään käytetty apukriteerinä teoskynnyksen ylittymistä arvioitaessa²⁵³ kuin saksalaista perinnettä, jossa tekijänoikeussuojan vaatimuksena olevan yksilöllisyyden on perinteisesti katsottu täyttyvän, kun tekijä on tehnyt jotain siinä mielessä yksilöllistä, että kuka tahansa ei olisi siihen päätenyt.²⁵⁴ Kaksoisluomisen kieltoa ei ole kirjattu kansalliseen tekijänoikeuslakiimme. Alun perin ajatus siitä, että kukaan muu kuin tekijä ei päätyisi samaan lopputulokseen, on omaksuttu kansalliseen oikeuteen saksankielisen oikeuskirjallisuuden vaikutuksesta.²⁵⁵

Suomessa romanttisen tekijyyden ideologia näkyy oikeuskäytännön²⁵⁶ lisäksi siinä, millaisiin EU-tuomioistuimen ratkaisuihin kansallisessa oikeuskäytännössä on viitattu. Kuten Mylly on todennut, omaksuttiin suomalaiseen oikeuskäytäntöön alun perin EU-oikeuden ratkaisukäytännöstä

²⁴⁸ Ljungman 1969, s.179. Ljungman katsoi termin "verkshöjd" olevan neutraalimpi sekä parempi ilmaisu kuin "skaparhöjd" ("luomisaste"). Mainittu termi vastasi myös paremmin patenttioikeuden termiä "uppfinningshöjd" ("keksinnöllisyys"), mikä oli vaatimus, joka määritteli sen alarajan, mitä pidettiin keksintönä. Ljungman 1969, s. 32.

²⁴⁹ Haarmann 2014, s.54–55.

²⁵⁰ Kopp 2012, s. 248.

²⁵¹ Lavik 2014, s.45–46.

²⁵² Mylly, 2016, s. 918–919.

²⁵³ Olsson 2018, s. 60.

²⁵⁴ Peifer 2014, s. 1102.

²⁵⁵ Thesleff 2024. Ajatuksen isänä pidetään usein Max Kummeria, joka on esittänyt ajatuksen teoksessaan *Das urheberrechtlich schützbares Werk*. Ks Kummer 1968, s. 30, 38, 80.

²⁵⁶ Ks. KKO 2005:43.

tehokkaasti erityisesti sellaisia ratkaisuja, joissa korostetaan tekijän omaa persoonallista panosta.²⁵⁷ Esimerkiksi tekijän persoonallista leimaa korostava *Painer*-ratkaisu omaksuttiin tekijänoikeusneuvoston ratkaisukäytäntöön heti sen antamisen jälkeen, kun taas *Infopaq*-tapaukseen, jossa tekijän persoonallisuus ei samalla tapaa ollut ratkaisun keskiössä, viitattiin vasta vuosi sen antamisen jälkeen.²⁵⁸ Itseasiassa jo kansallisen tekijänoikeuslakimme lainvalmisteluaineistossa on maininta teoksen tekijän ”henkilöllisestä leimasta” elokuvateosten tekijänoikeussuojaa käsittelevän osuuden yhteydessä.²⁵⁹ Tekijänoikeuskulttuurimme siis kytkeytyy hyvinkin tiiviisti ajatukseen tekijän persoonallisuudesta.²⁶⁰

Romanttisen tekijyyden ideologiasta kumpuava persoonallisuuden korostaminen selittää osaltaan sitä, miksi Suomessa on perinteisesti tekijänoikeussuoja-arvioinnin yhteydessä sovellettu ajatusta siitä, että teoksen katsotaan ylittävän teoskynnyksen, jos kukaan muu ei olisi voinut päätyä samaan lopputulokseen. Tämä lähestymistapa korostaa juuri sitä ainutlaatuista ja yksilöllistä panosta, jota romanttinen tekijäkäsitys pitää keskeisenä tekijänoikeudellisen suojan perusteena. EU-oikeuden ratkaisukäytännössä persoonallisuuteen on kiinnitetty enemmän tai vähemmän huomioita.²⁶¹ Varsinaista kaksoisluomisen kieltoa EU-oikeus ei ainakaan tällä hetkellä tunne. Suomessa tekijänoikeusneuvosto on ilmoittanut luopuvansa kriteerin käytöstä tekijänoikeussuoja-arvioinnissaan vuonna 2024. Se, että tekijänoikeusneuvosto luopui kaksoisluomisen kiellon soveltamisesta vasta vuosia EU-tuomioistuimen linjan vakiintumisen jälkeen, kuvastaa oikeudellisten perinteiden hidasta muutosta. Tekijänoikeuden kaltaisella oikeudenalalla, jossa suojan taustalla vaikuttavat vahvat kulttuuriset ja ideologiset käsitykset, kuten romanttinen tekijäkäsitys, vanhoista tulkintatavoista irtautuminen voi olla haastavaa.²⁶²

5.2.4 Bernin yleissopimuksen yhtenevät ja erilaiset tulkinnat

Tekijänoikeussuojan edellytykset EU:ssa ja Suomessa ovat suurelta osin yhteneviä, mitä voidaan osittain selittää sillä, että kumpikin järjestelmä pohjautuu samoihin kansainvälisiin velvoitteisiin. Näiltä osin keskeinen sääntelykehys on Bernin yleissopimus. EU:ssa tekijänoikeussuoja on

²⁵⁷ Mylly 2016, s. 927–928.

²⁵⁸ Tekijänoikeusneuvosto viittasi ensimmäisen kerran *Painer*-tapaukseen 17.1.2012 antamassa lausunnossaan TN 2012:1, kun *Painer*-ratkaisu oli annettu 1.12.2011. *Infopaq*-ratkaisuun, joka oli annettu 16.7.2009, tekijänoikeusneuvosto viittasi ensimmäistä kertaa vasta 18.5.2010 antamassaan lausunnossa TN 2010:5.

²⁵⁹ KM 1953:5, s. 46.

²⁶⁰ Mylly 2016, s. 927–928.

²⁶¹ Persoonallisuuteen on nimeomaisesti viitattu ratkaisuihin *Painer* (C-145/10) ja *Football Dataco* (C-604/10), ja yksilöllisyyteen ratkaisuihin *Funke Medien* (C-469/17), *Cofemel* (C-683/17) ja *Brompton Bicycle* (C-833/18).

²⁶² Ruotsissakin EU-tuomioistuimen linjan omaksuminen on ollut haastavaa. Bengtsson 2012.

kuitenkin laajempi, kuin mitä Bernin sopimuksessa edellytetään, mikä selittyy EU:n ja sen jäsenvaltioiden liittymisellä WIPO:n tekijänoikeussopimukseen 2010, sekä EU:n tekijänoikeutta harmonisoivilla direktiiveillä.²⁶³

Bernin yleissopimuksen tulkinnoista kumpuaa vaatimus teoksen omaperäisyydestä teossuojan edellytyksenä.²⁶⁴ Unionin tuomioistuin viittaa Bernin yleissopimukseen omaperäisyysvaatimusta harmonisoivissaan ratkaisuisaan *Infopaq*²⁶⁵, *Football Association*²⁶⁶, *Bezpečnostní softwarová asociace*²⁶⁷, *Painer*²⁶⁸, *SAS Institute*²⁶⁹, *Levola Hengelo*²⁷⁰, *Cofemel*²⁷¹ ja *Brompton Bicycle*²⁷² ja Suomi esimerkiksi kansallisen tekijänoikeuslain esitöissä²⁷³.

Myös oikeusjärjestysten eroavaisuudet voivat olla osin peräisin siitä, että samaa lähdettä, Bernin yleissopimusta, on eri oikeusjärjestelmissä tulkittu eri tavalla. *Thesleff* esittää itsenäisyystermin löytäneen tiensä suomalaiseen tekijänoikeusperinteeseen Bernin yleissopimuksen ”original”-käsitteen käännöksenä. *Thesleff* oivaltavasti esittää vuoden 1961 tekijänoikeuslakia edeltäneen komiteamietinnön sisältäneen useita eri käännöksiä tästä englanninkielisestä termistä: uusi, omaperäinen, itsenäinen ja alkuperäinen.²⁷⁴

5.3 EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden välinen suhde

EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden väliseen suhteeseen liittyy aineellisoikeudellisten kysymysten lisäksi oikeuslähdeopillisia- ja institutionaalisia ulottuvuuksia. EU-oikeus on ensisijaista kansalliseen lainsäädäntöön nähden: jos kansallisen ja EU-oikeudellisen normin välillä on ristiriita, syrjäyttää EU-oikeudellinen normi kansallisen normin. Tämä ensisijaisuuden periaate toimii konfliktinratkaisusääntönä varmistuen, että EU-oikeudelliset normit ovat voimassa ja toimivat saman sisältöisinä kaikissa jäsenvaltioissa.²⁷⁵ Kansallisten tuomioistuinten on lisäksi

²⁶³ Dreier 2016, s.9.

²⁶⁴ Guide de la Convention de Berne 1978, s. 18–19.

²⁶⁵ C-5/08 *Infopaq*, kappaleet 3–6, 11 ja 34.

²⁶⁶ C-604/10 *Football Dataco*, kappaleet

²⁶⁷ C-393/09 *Bezpečnostní softwarová asociace*, kappaleet 3,5, 31 ja 33.

²⁶⁸ C-145/10 *Painer*, kappaleet 4–8, 10, 15, 16, 126–128.

²⁶⁹ C-406/10 *SAS Institute*, kappaleet 3–5, 7, 9, 12, 30 ja 34.

²⁷⁰ C-310/17 *Levola Hengelo*, kappaleet 3–7, 38 ja 39.

²⁷¹ C-683/17 *Cofemel*, kappaleet 3–5, 41 ja 42.

²⁷² C-833/18 *Brompton Bicycle*, kappaleet 3 ja 5.

²⁷³ KM 5/1953, s. 38–40.

²⁷⁴ *Thesleff* 2024.

²⁷⁵ Raitio – Tuominen 2020, s. 234. Ensisijaisuuden periaate juontaa juurensa Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisuun tapauksessa *Costa v. ENEL*, jossa tuomioistuin totesi, etteivät jäsenvaltiot voi asettaa myöhemmin säädettyä kansallista lakia etusijalle suhteessa eurooppaoikeuteen.

tulkittava kansallista lainsäädäntöään EU:n kannalta suotuisalla tavalla siten, että kansallinen lainsäädäntö on mahdollisimman yhteensopiva EU-oikeuden ja sen integraatiotavoitteiden kanssa.²⁷⁶ Tämä yhdenmukaisen tulkinnan periaate ulottuu koskemaan koko EU-oikeudellista normistoa.²⁷⁷ Lisäksi aina kansallisen tuomioistuimen katsoessa asian ratkaisemisen edellyttävän unionin primaari- tai sekundäärilainsäädännön tulkintaa koskevaa päätöstä, se saa, tai silloin kun kyseessä on tuomioistuin, jonka päätöksiin ei voi hakea muutosta, sen pitää pyytää Euroopan unionin tuomioistuimelta ennakkoratkaisua asiasta.²⁷⁸ Ennakkoratkaisumenettelyssä Euroopan unionin tuomioistuin linjaa EU-oikeuden tulkintaa siten, että sen ratkaisuille on vaikutusta paitsi yksittäiseen tapaukseen myös laajemmin lain soveltamiseen jäsenvaltioissa.²⁷⁹

Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännön merkitys kansallisiin järjestelmiin korostuu etenkin sen harjoittamassa tuomioistuinaktivismissa.²⁸⁰ Tekijänoikeuden saralla tämä näyttäytyy unionin tuomioistuimen omaperäisyysvaatimusta harmonisoivien ratkaisujen lähes common law -oikeusjärjestyksiä muistuttavan suurella oikeuslähdearvolla.²⁸¹ Tekijänoikeudellisen suojan edellytyksiä harmonisoidessaan Euroopan unionin tuomioistuin ei näet ole rajoittanut toimintaansa koskemaan pelkästään lainsäädännön tulkintaa, vaan se on käytännössä täydentänyt lainsäätäjän jättämiä aukkoja laajentamalla harmonisoinnin ulottuvuutta lainsäädännön sanamuodon ja alkuperäisen tarkoituksen yli.²⁸²

Koska unionin tuomioistuin on todennut teoksen olevan itsenäinen, EU-oikeudellinen käsite, jota on tulkittava yhdenmukaisesti koko Euroopan unionin alueella, tuomioistuin on varannut itselleen myös yksinomaisen toimivallan käsitteen tulkintaan.²⁸³ Vaikka onkin varsin tavallista, että jäsenmaissa edelleenkin tukeudutaan omaan kansalliseen traditioon omaperäisyyttä määrittäessä,²⁸⁴ on Euroopan unionin tuomioistuin se, joka viime kädessä määrittää, mitä omaperäisyys tekijänoikeudellisen suojan edellytyksenä tarkoittaa, tai mitä teoskynnyksen ylittyminen Suomessa tarkoittaa.

²⁷⁶ Dreier – Hugenholz 2016, s.5; Raitio – Tuominen 2020, s.252–253.

²⁷⁷ Raitio – Tuominen 2020, s.252–253.

²⁷⁸ SEUT artikla 267.

²⁷⁹ Schmidt 2018, s.7–8.

²⁸⁰ Penttinen – Talus 2017, s.35.

²⁸¹ Common law -järjestelmät nähdään oikeusvertailuteoriassa ennakkoratkaisuopin varaan rakentuvina ja mannereurooppalaiset järjestelmän puolestaan säädännäisen oikeuden varaan rakentuvina, vaikkei erottelu tosiasiaa olekaan näin tarkkarajaista. Husa 2020, s. 973.

²⁸² Dreier – Hugenholz 2016, s.5; Rosati 2023, s. 27.

²⁸³ Dreier – Hugenholz 2016, s.5.

²⁸⁴ Rosati 2019, s. 90; Mylly 2016, s. 908–909, 927.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kansalliset tekijänoikeussuojan edellytykset vastaavat suureksi osaa Euroopan unionin oikeudessa asetettuja vaatimuksia. Suomalaisen tekijänoikeussuoja-arvioinnin erityispiirteinä voidaan kuitenkin mainita vaatimukset teoksen itsenäisyydestä ja teoskynnyksen ylittymisestä sekä kaksoisluomukset kieltävä tulkinta. Tarkemmin näitä erityispiirteitä tarkasteltaessa voidaan kuitenkin näistä eroista kahden havaita olevan lähinnä terminologiaa: Vaatimus teoksen itsenäisyydestä sisältyy unionin omaperäisyysmääritelmään, jolloin termin kansallinen käyttö ei johda unionin tulkinnasta eroaviin ratkaisuihin. Lisäksi vaatimus teoskynnyksen ylittymisestä voidaan sekin nähdä EU-oikeuden mukaisena silloin, kun sen sisällön katsotaan vastaavan unionin omaperäisyysvaatimusta.

Kansallisen oikeuden erityispiirteistä viimeinen, kaksoisluomukset kieltävä tulkinta, ei puolestaan sellaisenaan unionin oikeuteen vaikuta tällä hetkellä sisältyvän. Toisaalta unionin tuomioistuimessa vireillä olevat *Mio-* ja *konektra-*tapaukset saattavat muuttaa tätä asetelmaa jo lähitulevaisuudessa. Mikäli tuomioistuin julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksen mukaisesti päätyy nimenomaisesti toteamaan, että kaksoisluomukset kieltävää oppia voidaan käyttää omaperäisyysarvioinnin tukena, tarkoittaa tämä sitä, että myös Suomessa sovellettu kaksoisluomisen kielto-oppi on unionin oikeuden mukainen. Käytännössä seurauksena voi olla, että aikaisemmin ristiriitaisena pidetty kansallinen käytäntö näyttäytyykin jälkikäteen unionin oikeuden mukaisena. Tämä ei välttämättä tarkoita, että kansallinen oikeus olisi objektiivisesti ollut koko ajan EU-oikeuden mukainen, vaan että EU-oikeuden sisällöstä ei ollut vielä aikaisemmin muodostunut riittävän selkeää oikeudellista tulkintalinjaa. Tällä hetkellä voidaan kuitenkin argumentoida, että kansallinen tulkinta ei täysin vastaa unionin tuomioistuimen vakiintunutta linjaa – tai ehkäpä ainakin kaksoisluomusten osalta enemmän – vakiintumatonta linjaa.

Tulisiko kansallisesti sovellettavia tekijänoikeussuojan vaatimuksia sitten muuttaa?²⁸⁵ Kansallinen oikeus on markkinaoikeuden ratkaisukäytännön voimin alkanut vuodesta 2020 soveltaa ratkaisujensa perusteluissa kansallisen oikeuden lisäksi EU-oikeudellisia tekijänoikeussuojan

²⁸⁵ Oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on esitetty toisistaan poikkeavia näkemyksiä siitä, miten Euroopan unionin tuomioistuimen omaperäisyysvaatimus vaikuttaa suomalaisen tekijänoikeussuojan edellytyksiin. *Mylly* katsoo, että Suomessa korostetaan liikaa tekijän persoonallisuutta, ja ehdottaa arvioinnin siirtämistä kohti EU-oikeuden mukaista luovien valintojen analyysiä. Hänen mukaansa tämä voisi alentaa teoskynnystä ja laajentaa suojan alaa, kun taas *Haarmann* katsoo, että pohjoismainen teoskynnys ei ole koskaan ollut erityisen korkea, eikä EU-oikeus merkittävästi muuta olemassa olevaa käytäntöä. *Mylly* 2016, s. 929; *Haarmann* 2014, II Tekijänoikeus: 3 Mitä suojataan: 3.2 Teoskynnys.

vaatimuksia. Kun korkein oikeus aikanaan antaa lisää ratkaisukäytäntöä tekijänoikeussuojan edellytyksistä, tulee se varmaankin seuraamaan tätä markkinaoikeuden kehityslinjaa. Kansallisen terminologian käyttö ei itsessään muodosta ongelmaa, mikäli se ei johda lopputulokseltaan EU-oikeuden tulkintalinjasta poikkeavaan ratkaisuun. Täysimääräinen omaperäisyysvaatimuksen harmonisointi edellyttäisi kuitenkin myös arviointikriteereissä käytetyn käsitteistön yhdenmukaistamista. Mitä tulee kaksoisluomukset kieltävään tulkintaan, tulee kansallisten tuomioistuinten seurata jatkossa siitä EUT:n asettamaa linjaa, jos ja kun unionin tuomioistuin ottaa tulkintaoppiin tulevassa ratkaisukäytännössään kantaa – mikä ikinä tämä kanta sitten onkaan.